ହିନ୍ଦୁମତ୍ [illegible]

ମଧୁସୂଦନ ମିଶ୍ର ଶର୍ମା [illegible]

ହନୂମତ୍ ସନ୍ଦେଶ ।

ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧ ।

ଭୀତା ଭ୍ରାନ୍ତା ଦନୁଜବନିତା ତର୍ଜନା ଭର୍ତ୍ସନାଭିଃ
ସାଧ୍ୱୀ ଧ୍ୟେୟା ଜନକତନୟା କ୍ଷୀଣକାୟା ସଦାଭୂତ୍ ।
ଅଶ୍ରୌଷୀତ୍ସା ଶ୍ରୁତ ପୁଷ୍ଟହୃଦ୍ୟାଂ ସ୍ୱୀୟ ହୃଦ୍ୟେବ ଚନ୍ଦ୍ରେ
ସ୍ନିଗ୍ଧଚ୍ଛାୟା ତରୁଷୁ ବସତିଂ ରାମଗିର୍ୟାଶ୍ରମେଷୁ ॥ ୧

ନାପେତ ଶକ୍ତିରତି ଯାଂ ପ୍ରକୃତିଂ ବଦନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମେତି ଶବ୍ଦ ଉତ ବା ପୁରୁଷଂ ଯମାହୁଃ
ସଦ୍ୱେଷୁ ଦକ୍ଷମିହ ଦଂଷ୍ଟ ଶୋଭମାନଂ ପ୍ରେମ ପ୍ରଣାମି ଚତଯୋଃ ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱରୂପଂ ॥

ଇହ ଖଲୁ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀମନ୍ନୃପତି କୁଳମଣ୍ଡନସ୍ୟ ବୀରଭଦ୍ରାଖ୍ୟପତେଃ ସଭାସେବ୍ୟ ମିଶ୍ରୋପାଧି-ଦେବ ମଧୁସୂଦନ ନାମା କବିଃ କାବ୍ୟସ୍ୟ ନୈକଫଳକତାଂ ପଶ୍ୟନ୍ ତଦ୍ଗୁଣ କଦମ୍ବସ୍ୟ ଜଗଦୃଢ୍ୟାଂ ଲଂଘାର ଶ୍ରୀକାଳିଦାସକବିରଚିତ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟାତ୍ମଂ ସମେଘଦୂତସ୍ୟ ପଦାବାମନ୍ତ୍ର ସ୍ମପାଦେ ନିଜକୃତି ସଂରକ୍ଷିତନ୍ ଦଶ୍ୟଧୀରୋଦାତ୍ତ ନାୟକ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ ସଟାବୁଲଳସ୍ଥମ ଭୂତାୟାଃ ଶ୍ରୀଜନକତନୟାୟାଃ ପ୍ରତସଂଦେଶାତ୍ମକଂ ହନୂମତ୍ସଂଦେଶକା-ମକଂ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟଂ ଶକ୍ଷର୍ଷୁଃତତ୍ର ତାଦୃକ୍‌ଗୁଣକତନୟାତ୍ମକଂ ବସ୍ତୁ ମଙ୍ଗଳାମୁଦସ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦିଶତ ଭୀତେତ ।

ସାଧ୍ୱୀଧ୍ୟେୟା ପରମପତିବ୍ରତେଧ୍ୟର୍ଥଃ ଜନକତନୟା ଦନୁଜବନିତାନାଂ ତର୍ଜନାଃ ଭର୍ତ୍ସନାଶ୍ଚ ତାଭିଃ ଭୀତା ଅପକାରକବୃତନାଦତ ଚାଭଃ ଶ୍ରୀଘା ସ୍ୱାମଗ୍ରିବେଠୀ ନିରାଶା ଉଦ୍ଭ୍ରାନ୍ତା ଭର୍ଦ୍ଦିଗ୍ନାଶଣ କ୍ଷୀଣକାୟା ସଦାଭୂତ୍ସା ତଦାଇତିଶେଷଃ ଶ୍ରୁତିପୁଟହୃଦ୍ୟାଂ ସୁଶ୍ରା-ବ୍ୟାଂ ବାଂଗିରଂ ଅଶ୍ରୌଷୀତ୍ସା ଯାଗମଗୀଃ କର୍ତ୍ତ୍ରୀ ସ୍ନିଗ୍ଧଚ୍ଛାୟାତରୁଷୁ ଅଶ୍ରମେଷୁ ସ୍ୱୀୟହୃ-ଦ୍ୟେବ ବସତିଂଚକ୍ରେ । ଅନନ୍ତହନୂମଦବନେ ରାମଗିର୍ୟାଶ୍ରମଂ ସ୍ୱବସ୍ୟତ୍ୱକହ ସମ୍ଭେନେନେଛ ମଙ୍ଗ ମବଦାତଂ । ଅଶ୍ୱେପଦାର୍ଥଂ ଉ ଜରୂଲ୍ୟା ନନ୍ଦାଳବକହ ମିତ । ଲୃତ୍ୟନ୍ପ୍ରାପ୍ତାଲଂ-କାରଃ । ୧ ।

ପୀୟୂଷୋର୍ମି ପ୍ରଭବହ୍ଟଗିର୍ ୧ ଜୋଷୟଦ୍ୱଃ ଶ୍ରୁତା ମେ,
ତୁଷ୍ଟିଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱୋ ରପି ରତନୁତାଂ ଦେଥୁ ମେଷା ଲପନ୍ତୀ ।
ବୃକ୍ଷା କ୍ଷୀତ୍ରାବଢରଣଧରଂ ମାରୁତିଂ ଧାରୁରଢ୍ୟ—
ଦ୍ୱପ୍ରକ୍ରୀଡାପରଣଢଗଜ ପ୍ରେକ୍ଷଣୀୟଂ ଦଦର୍ଶ । ୨ ।
କ୍ଷାତ୍ୱା ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରିୟତର ମିତ ପ୍ରପ୍ରତ୍ୟଜ୍ଞାବଲାତଂ
ପ୍ରୋବାଚେଯଂ ସ୍ୱଜନ କଲନା ଦ୍ୱାଷ୍ପସଂରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠୀ ।
ଅସ୍ତ୍ୱଷ୍ମନ୍ନ ନ୍ନିଗଦିତ ମିଦଂ ଭଉଥା ଯାଂନ୍ତ ଦୁଃଖଂ
କଣ୍ଠା ଶ୍ଳେଷ ପ୍ରଣୟିନି ଜନେ କିଂପୁନ ର୍ଦୂରସଂସ୍ଥେ । ୩ ।

ପୀୟୂଷେତି । ଯଃ ପୀୟୂଷୋର୍ମିପ୍ରଭବଟଗିର ଅମୃତଲହରୀବଦନେନ ମେଶ୍ରୁତା କର୍ଣ୍ଣୌ ଅତୋଷୟତ୍, ସଃ ଦୃଷ୍ଟୋଽପି ତୁଷ୍ଟିଂ "ଅତନୁତାତ୍ ଏଷା ସୀତା ଇତ୍ଥଂ ଅଲପନ୍ତୀ ସତୀ-ବୃକ୍ଷାତ୍ ଶିଂଶିପାଢସ୍ୱେଦୟପ୍ରଥଃ ଶୀଘ୍ରଂଅବତରଣଂ ଅବନମନଂ-ତତ୍ପରଂ ଧାରୁରଢ୍ୟଦ୍ୱପ୍ରକ୍ରୀଡାପରଣଢଗଜପ୍ରେକ୍ଷଣୀୟଂ ଗୈରିକାରୁଣ । ଦନ୍ତୋଃଷ୍ଠାତଦେହପର- ଗଜଇବଦର୍ଶନୀୟଂ, ମାରୁତିଂ ହନୂମନ୍ତଂ ଦଦର୍ଶ । ଅତ୍ର ହନୂମତା ଦେ ଗୈରିକାରୁଣଗଜାତ୍ ସାଦୃଶ୍ୟ କଥନା ଉପମାଲଙ୍କାରଃ । ତଦୁକ୍ତଂ ସାମ୍ୟଂ ବାଚ୍ୟ ମବୈଧର୍ମ୍ୟଂ ବାକ୍ୟୈକ୍ୟ ଉପମାଦ୍ୱୟୋ" ଇତି ବଶୃନାଥେନ । ୨

ଜ୍ଞାତ୍ୱେତି, ଇୟଂ ସୀତା ପ୍ରତ୍ୟଭିଜ୍ଞାବଲାତ୍ ସ୍ୱପତିନାମାଙ୍କିତ ମୁଦ୍ରୀରୂପସଂକେତସାମ-ର୍ଥ୍ୟାତ୍ ତଂ ହନୂମନ୍ତଂ ପ୍ରିୟସ୍ୟତରଂ ହୂତମିତ ସମ୍ୟକ୍ ଜ୍ଞାତ୍ୱା ଦଶ୍ଵିଶ୍ୱଜନକଲନାତ୍ ବନ୍ଧୁଜନ ଦର୍ଶନାତ୍ ବାଷ୍ପସଂରୁଦ୍ଧକଣ୍ଠୀ ନେତ୍ରକୋଟ୍ରେଦ୍ରାତ୍ ଗଦ୍ଗଦସ୍ୱରା ପ୍ରୋବାଚ । ହେ ଅସ୍ମତ୍ଷ୍ଣ୍ନ୍ ଇଦଂ ଉମପ୍ରାଣନାଥବୃତ୍ତାନ୍ତ ଦାନେନ ମତ୍ପ୍ରାଣରକ୍ଷକତ୍ୱାତ୍ ବଂଧୁର୍ପଜୀବଭ୍ରବେଶାଣିବଦ-ନାତପ୍ରାୟକଂ । ଇଦଂସ ନ୍ନିଗଦିତଂକଥିତଂ ଯତ୍ତଥା ଚମୃଷେତ୍ୟର୍ଥଃ । କଣ୍ଠାଶ୍ଳେଷପ୍ର-ଣୟିନି ସର୍ବଦା ସାନ୍ନିଧ୍ୟାର୍ଥିନି ଇତ୍ୟର୍ଥଃ ଜନେ ଦୂରସଂସ୍ଥେ ସତିକିଂପୁନଃ ଦୁଃଖଂ ନସ୍ୟାତ୍ ଅପିତୁ ସ୍ୟାଦେବେତ୍ୟର୍ଥଃ । ସ୍ନେହସ୍ୟଉଭୟସମ୍ବନ୍ଧତ୍ୱାତ୍ ତଦଧୀନଜୀବଦାମ୍ପତ୍ୟମଇଦୃ କ୍ତ୍ୱିଭସ୍ୱାପ୍ତ୍ୟିହ୍ୱା ନୁନମେବ ତସ୍ୟ ଦୁଃଖଶୋକାଦିକଂ ନସଂଦେହକନକ ମିଡଉକଃ । ଅତ୍ର ସମାନ୍ୟେନ ବିଶେଷ ସମର୍ଥନରୂପୋ ୧ ର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସଃ ତଲ୍ଲକ୍ଷଣମୁକ୍ତଂଚ ବିଶ୍ୱ

ଦୁଃଖଂ କୁର୍ବନ୍ନ ବ ମତିମତା ଲକ୍ଷ୍ମଣେ ଲକ୍ଷିତୋ ମେ
କାଲେ ତସ୍ମିନ୍ କ୍ୱମିହ ଭବତା, ଯୂଦ୍ଧଲୁବ୍ଧାନ୍ତରସ୍ୟ ।
ଯସ୍ମିନ୍ନସ୍ୟା ପ୍ୟନୁମତ ମନ୍ୟେ ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟଃ କର୍ତୁ ମଦ୍ୟ
ପ୍ରୀତଃ ପ୍ରୀତି ପ୍ରମୁଖ ବଚନଂ ସ୍ୱାଗତଂ ବ୍ୟାଜହାର ॥ ୪ ॥

ଏନଂ ଧୀମନ୍ ନବଘନବଧୌ ବନ୍ଧୁ ମାସକ୍ତ ମସ୍ମି
ଦଗ୍ଧାଦୃଷ୍ଟ ପ୍ରଚଳିତ ମତିଃ ସନ୍ନିକୃଷ୍ଟା ଦ୍ବ୍ୟୂଦସ୍ୟ ।
ଏତଦ୍ଦୁଃଖ ପ୍ରଥମସମୟେ ନାର୍ଥ୍ୟଂ ଦ୍ୱା ଲଭାଂ ତ୍ୱାଂ
କାମାର୍ତ୍ତି ହି ପ୍ରକୃତି କୃପଣାଃ ଚେତନାଚେତନେଷୁ । ୫ ।

ଯଥା । "ଜ୍ଞେୟଃ ସୋଽର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସୋ ବସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ୍ୟ କିଂଚନ । ତତ୍ସାଧନ ସମର୍ଥସ୍ୟ ନ୍ୟାସୋ ଯୋ ଽନ୍ୟସ୍ୟ ବସ୍ତୁନଃ " । ଇତି । ମନ୍ଦେବ ତଦୁକ୍ତମିତି ଅଲଂକାର ଦଲଂକାରଧ୍ୱନିଃ । ୩ ।

ପ୍ରିୟବଚସ୍ୟେଽଙ୍ଗଦି ସ୍ୱାତ୍ମପ୍ରାପ୍ତି ପ୍ରକଟନସ୍ୟ ଲଜ୍ଜାବହତ୍ୱାତ୍ ଧାର୍ଷ୍ଟ୍ୟଦ୍ୟୋତକତ୍ୱାଚ୍ଚ ଗ୍ରନ୍ଥମତୋ ଲକ୍ଷ୍ମଣସ୍ୟୋଦନ୍ତଂ ଜିଜ୍ଞାସତେ । ଦୁଃଖମିତି । ବ୍ୟାଜଂ ହରତୀତି ବ୍ୟାଜହରଃ ସଏବ ବ୍ୟାଜହାରଃ ତସ୍ୟ ସମ୍ବୋଧନେ ହେଦସ୍ତୁପର୍ତିନ୍ । ମତିମତା ସଙ୍ଘଭଦ୍ରାପ୍ୟବେଦନ କୃଶଲେନ ଭବତା ତ୍ୱୟା ଲକ୍ଷ୍ମଣଃ ମେ ମମ ସମ୍ମୁଖେ ଦୁଃଖଂ କୁର୍ବନ୍ନିବ ତସ୍ମିନ୍ କାଲେ ଲକ୍ଷିତଃ ତ୍ୱଂ ଦୃଷ୍ଟଃ କଚ୍ଚିତ୍, ଯସ୍ମିନ୍ କାଲେ ଅତ୍ର ମନ୍ନିକଟେ ବା ମଦନ୍ୱେଷଣେ ସ୍ୱାଗତଂ କର୍ତୁଂ ପ୍ରୀତଃ ସନ୍ ଯୁଦ୍ଧ ଲୁବ୍ଧାନ୍ତରସ୍ୟ—ଅସ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣସ୍ୟ ଅନୁମତଂ ଅନୁଜ୍ଞାଂ ପ୍ରୀତିପ୍ରମୁଖ ବଚନଂ ପ୍ରେମୋକ୍ତିଂ ଯଥାତଥା ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟଃ, ଅତ୍ର ଯୁଦ୍ଧଲୁବ୍ଧାନ୍ତରସ୍ୟେତି ବିଶେଷଣ ସାମର୍ଥ୍ୟାତ୍ ଲକ୍ଷ୍ମଣସ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧେଭ୍ୟୋ ବଶାଦନୁମତି ସମ୍ଭବେନ ଅଭାବେ କିଂ ଖାଦରେବ ସ୍ୱୁଚ୍ଛଦୁଃଖାତ୍ ଯୋତକ ମିତି ବ୍ୟଜ୍ୟତେ । ୪ ।

ନନ୍ୱ କମର୍ଥ ମସ୍ୟ ବୃତ୍ତି ଦୁଃଖଂ ସମ୍ଭବେଦଶାଶଙ୍କାୟାମାହ । ଏନମିତି, ହେ ଧୀମନ୍ ନବଘନବଧୌ ମଦନ୍ୱେଷଣବିଷୟେ ଅସକ୍ତଂ ଏନଂ ବନ୍ଧୁଂ ଦଗ୍ଧାଦୃଷ୍ଟପ୍ରଚଳିତମତିଃ ହତଦୃଷ୍ଟ ଗ୍ରହଚେଷ୍ଟାର୍ଥଃ ସଂନିକୃଷ୍ଟାତ୍ ନିକଟାତ୍ ବ୍ୟୂଢସ୍ୟ ପ୍ରଚୋଦ୍ୟ ଏତଦ୍ଦୁଃଖସ୍ୟ ପ୍ରଥମସମୟେ ତାଂ ତାଂ ଲଭାଂ ଚ ଅର୍ଥ୍ୟଂ, ହେ ଲଭତକେ ମାଂ ରାବଣଚୋରୋପଯାସ୍ୟେତି ନାଶାଚଂ ଇତି ଦାକୁଃ । ନୈବ ତସ୍ମିନ୍ନପ୍ୟେ ଽପ୍ୟୁକ୍ତମିତ୍ୟାହ । ହୃଦୟସ୍ୟ ଅର୍ତ୍ତାଃ ଚେତନାଚେତନେଷୁ ପ୍ରକୃତ

ଏବଂ ଗୃହ୍ଣନ୍ ଦଶମୁଖ ଦୁରନ୍ୟାଯ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କାଲେ
କାଲେ ତାତା ମମ ଶୁଭକଥା କନ୍ଦଲୀନାଂ ସ୍ୱ କାଂକ୍ଷାନ୍ ।
ହୃତାନାର୍ଘ୍ୟଂ ପ୍ରତି ନ ଜଗୃମା,ମାପଦ୍ ପ୍ରେୟସୀନାଂ
ଯତ୍ତ୍ୱା ମୋଘା ବରମଧି ଗୁଣେନାଧମେ ଲବ୍ଧକାମା । ୬

ଅସ୍ତାଂ ତାବତ୍‌ବିଦ ମଧୁନା ବତ୍ସରେଣା ପ୍ୟ ବାଚ୍ୟଂ
ବସ୍ତୁ ବ୍ରୂୟା ଇମମପି ତଥା ସୂକ୍ଷ୍ମବୁଦ୍ଧେ ଯଥାସ୍ୟ ।
ବାଣାସାରୈଃ ସପଦି ନଶିତୈ ର୍ଭ୍ରାତୃନାଥସ୍ୟ ଲଙ୍କା
ବାହ୍ୟୋଦ୍ୟାନ ସ୍ଥିତହରଶିର ଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଧୌତହର୍ମ୍ୟା । ୭ ।

କୃପଣାଃ ଚେତନାଚେତନ ବିବେକଶୂନ୍ୟାଃ । ଅର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସଃ । ୫ ।

ଏବମିତି ଏବଂତ ପୂର୍ବବତ୍ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ ମମଶୁଭକଥା କନ୍ଦଲୀନାଂ କାଲେ ନାଶକେ ତାତାଶେଷେ ଅସ୍ମିନ୍ ଅନୁଭୂୟମାନେ ଦଶମୁଖସ୍ୟ ରାବଣସ୍ୟ ଦୁରନ୍ୟାଯ୍ୟାନାଂ ଦୁରାଗ୍ରହଣାଂ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକାଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରକାଶସମୟେ କାନ୍‌କାନ୍ ଅର୍ଘ୍ୟଂ ପ୍ରତିପ୍ରିୟ ମୂର୍ତ୍ତିଶ୍ୟ ହୃତାନ୍ ନହି ରମାଂ ହୃତବେଳନୋପାକଲ୍ପ୍ୟ । ନଚେଦଂ ଦୂର୍ବୋଧିତାକାର୍ଯ୍ୟମିତ୍ୟାହ । ଅପଦବପ୍ରସୂନପ୍ୟେ ପ୍ରେୟସୀନାଂ ପ୍ରିୟତମାନାଂ ଗୁଣେନ ଅଧମେଽପି ବରଂ ଅଧିପତି ମୂର୍ଦ୍ଧିଶ୍ୟ ଯାଚ୍ଞା ମୋଘା ବିଫଲାସତ୍ୟପି ଲବ୍ଧକାମା ଦକ୍ଷତ୍ୟୋପାଦ୍ୟାନୁଶୀଲନେନ ଦୁଃଖସ୍ୟତକ୍ଷଣଂ କାଂକ୍ଷନ୍ତି ହୃଦି ସମ୍ଭବାତ୍ ଲବ୍ଧକାମବତ୍ ପ୍ରତୀୟତ ଇତିଭାବଃ । ପୂର୍ବବ ତାତ୍ରାପି ସମ୍ବୋଧନଂ କାଲଃ । ୬ ।

ଇତାର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଭଲାଷଂବକ୍ତୁଂ ପୂର୍ବଶ୍ଲୋକ ନ୍ତାନା ମଦବାଚ୍ୟତାଂ ବ୍ୟଞ୍ଜୟନ୍ତ ଅନ୍ତାମିତି, ବତ୍ସରେଣାପି ବର୍ଷେଣାପି ଅବାଚ୍ୟଂ ଅବକ୍ତବ୍ୟଂ ତତ୍ ଇଦଂ ଅଧୁନା ତାବଦାସ୍ତାଂ ହେସୂକ୍ଷ୍ମବୁଦ୍ଧେ ଇମଂ ବସ୍ତୁ ତଥାବ୍ରୂୟାଃ । ତାଦୃକ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତୟିତ୍ୱା କଥୟେଃ । ଯଥା ଅସ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମଣସ୍ୟ ଭ୍ରାତା ଶ୍ରୀରାମଃନାଥଃ ସହାୟଃପ୍ରଭୂର୍ଯସ୍ୟ ତାଦୃଶସ୍ୟସତଃ ନଶିତୈ ସ୍ତୀକ୍ଷ୍ଣୈଃ ବାଣାସାରୈ ବାଣବୃଷ୍ଟିଭିଃ ଉଦ୍ୟାନେ ଉପବନେ ସ୍ଥିତସ୍ୟ ସ୍ୱକାର୍ଥମାରାଧ୍ୟତ୍ୱାତ୍ତସ୍ମିନ୍ନେବାର୍ଥଃ ହରସ୍ୟ ଶିବସ୍ୟ ଶିରଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରିକାଭିଃଧୌତାନି ହର୍ମ୍ୟାଣି ଯସ୍ୟାଃ ତାଦୃଶୀ ଲଂକା ବାହ୍ୟା ଉତ୍ପାଟ୍ୟାକାର୍ଯ୍ୟା ଉତ୍ଥାପନୀୟେତ୍ୟର୍ଥଃ । ୭ ।

ଇତ୍ଥଂ ସ୍ୱୀୟୈପ୍ସିତ ଜଗଦନୋ ନୂନ୍ମୂର୍ଚ୍ଛଦୁତ୍ସାହ ଗଚ୍ଛ—
ନ୍ତୀତୋ ଦିଶ୍ୟ ପ୍ରିୟତମ ମିତ ପ୍ରାହ, ଧୀମନ୍ କ୍ଷଣଂ ବା ।
ଭର୍ତ୍ତୁଃ ସେବା ଭରତ କପଦଂ ସ୍ତ୍ରୀଜନଃ ଶକ୍ନୁୟାନ୍ନୋ,
ନସ୍ୟାଦନ୍ୟୋ ଽପ୍ୟହମିବ ଜନୋ ଯଃ ପରାଧୀନ ବୃତ୍ତିଃ । ୮

ବାଚ୍ୟଃ ଶ୍ରୀମା ନୁଦୂପଚରସ୍ୱଂ, ମୈଥିଲୀ ପାଦପୀଠୋ—
ପାନ୍ତେ ନତ୍ୱା ଭବ ରଘୂମଣେ ବାବଦୀତାଦମେତତ୍, ।
ଶ୍ରୀମତ୍ସେବା ମମତୁ ବହତା, ନକ୍ଷତଃ କାପିତେ, ଯତ୍
ସେବିଷ୍ୟନ୍ତେ ନୟନସୁଭଗଂ ଖେ ଭବନ୍ତଂ ବଲାକାଃ । ୯

ଇତ୍ଥମିତି, ଇତ୍ଥଂସ୍ୱୀୟୈପ୍ସିତାନାଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣେନସହ ପ୍ରିୟତମଅଗମ୍ୟଲଂକାମୁପ୍ରାତ୍ୟୈଷ୍ୟତି ଇତ୍ୟେତେଷାଂ ଅଭିଲାଷାଣାଂ, ଜଗଦନେନକଥନେନ ଉନ୍ମୂର୍ଚ୍ଛତାବର୍ଦ୍ଧମାନେନଉତ୍ସାହେନ ଗଚ୍ଛତ୍ୱରିତା ଜରସ୍ତୁଲଙ୍କାସତୀ ପ୍ରିୟତମଂ ଉଦ୍ଦିଶ୍ୟ ଇତି ପ୍ରାହ । ହେଧୀମନ୍ ହେବତ୍ସ ଭୂଶଳ ଭର୍ତ୍ତୁଃ ସେବାଭରତଦରୂପବପଦଂ କଃସ୍ତ୍ରୀଜନଃ ଶକ୍ନୁୟାତ୍ ନକୋଽପୀତ୍ୟର୍ଥଃ । ଯଃ ସ୍ତ୍ରୀଜନଃ ଅହମିବପରସ୍ୟ ଶତ୍ରୋଃଅଧୀନା ବୃତ୍ତିଃସ୍ଥିତିଃ ଯସ୍ୟାଃତାଦୃଶୀ ନସ୍ୟାତ୍ । ୮

ବାଚ୍ୟଇତି । ଅୟଂ ଶ୍ରୀମାନ୍ ରଘୁପତିଃ ବାଚ୍ୟଃ ହୟ୍ଯାବିଜ୍ଞାପନୀୟଃ, ହେରଘୁମଣେ ମୈଥିଲୀତବ ପାଦୟୋଃପୀଠସ୍ୟ ଆସନସ୍ୟ ଉପାନ୍ତେନହାପ୍ରଣମ୍ୟ ଇଦଂ ବକ୍ଷ୍ୟମାଣଂ ବାବଦୀତି ପୁନଃପୁନର୍ନିବେଦୟତି । ଏତଦ୍ବାଚ୍ୟ ଇତି ପୂର୍ବେଣାନ୍ୱୟଃ । ଅତଃପରମାସ ମାପ୍ତି ବକ୍ତବ୍ୟ ବଚସ୍ତ୍ୱଂ କିମଶଃ ପ୍ରସ୍ତୌତି । ଶ୍ରୀମତ୍ସେବା ମମତୁ ବହତା ବର୍ତ୍ତିତା, ତେ-ହାପି କ୍ଷତଃ ହେବକାଙ୍ଗବନ୍ଦନକ୍ଲେଶଃନ । ଯତ୍ ନୟନସୁଭଗଂ ନେତ୍ରାନନ୍ଦକରଂ ଭବନ୍ତଂ ଖେଽପି ଆକାଶେଽପି ବଲାକାଃ ସେବିଷ୍ୟନ୍ତେ । ମାଦୃଶସେବା କାରଣଃର ବକଃ ହାଦୃଶାସ୍ତୁ, ନସ୍ପୃହତ ଇତ୍ୟାଶୟଃ, ନର୍ଜନଦେଶେ ସ୍ଥିତ ମପିହାଂ ବସେବ୍ୟ ବର୍ଗସ୍ଥା ତନ୍ୟୋଽପିସେବିଷ୍ୟନ୍ତେ କିମୁତାନ୍ୟ ଇତିଅର୍ଥାନ୍ତର ନ୍ୟାସାଦର୍ଥାପତ୍ତିର୍ଧ୍ୱନ୍ୟତେ ତତ୍କ୍ଷଣଂ ଯୁ ତସ୍ମାତ୍ପ୍ରିୟା ନ୍ୟାର୍ଥାଗମୋ ଽର୍ଥାପତ୍ତିର୍ଭବ୍ୟତ ଇତି । ଏତେନ ଯତ୍ୟସ୍ତବାତ୍ ତ୍ୱଂ ମୟ୍ୟିଜଦାସୀନୋଽଭବସୀ ତ୍ୟାକ୍ଷେପଶ୍ଚ ବ୍ୟଜ୍ୟତେ । ୯ ।

ତ୍ୱଂ ମନ୍ୱାନୋ ଗୁଣିଗଣମଣେ ମାଂହପନ୍ନା ମୁଦାସ —
ଭାବାଲମ୍ବୀ ଭବସି ଯଦିବା, ଯୁକ୍ତରୂପଂ ତଦେବୈତତ୍ ।
ପୂର୍ବପ୍ରେମା ପରମିହ ସମାଶ୍ୱାସୟନ୍ କନ୍ତୁ ତେମାଂ
ସ୍କନ୍ଧଃ + ପାତ, ପ୍ରଣୟି ହୃଦୟଂ ବଜ୍ରଯୋଗେ ରୁଣଦ୍ଧି । ୧୦

ଯଦ୍ୱା ଶ୍ରୀମଚ୍ଚରଣ କମଲା ସକ୍ତ ରେଣୁ ପ୍ରଣୀତ—
ସ୍ୱୀହାତ୍ ସ୍ୱାମିନ୍ ମୟି ରଚୟସେ ସ୍ୱୀକ୍ରିୟାଂ ମନାକ୍ତାଂ,
ନନ୍ଦୋଦ୍ରେକା ଦନୁଚିତ ମିଦଂ, କଃ ସହାୟବ୍ରତଃ ଚେତ୍,
ସମ୍ପତ୍ସ୍ୟନ୍ତେ ନଭସି ଭବତୋ ରାଜହଂସାଃ ସହାୟାଃ । ୧୧

ତ୍ୱମିତି । ହେ ଗୁଣିଗଣମଣେ ଯଦ୍ୟପି ତ୍ୱଂ ମାଂ ବପନ୍ନାଂ ମୁଧାଂ ମନ୍ୱାନଃ ସନ୍ ଉଦାସଭାବାଲମ୍ବୀ ଭବସି । ତର୍ହି ଏତତ୍ ଔଦାସୀନ୍ୟାବଲମ୍ବନଂ ତବ ଯୁକ୍ତରୂପଂ ଉଚିତଂ । ଉଚିତବଚନମୂଚିତ ମିତ୍ୟମନ୍ୟତେ । ପରଂ କେବଲଂ ତେ ପୂର୍ବପ୍ରେମା ହେତୁଃ ପୂର୍ବସ୍ନେହଃ ଉତ୍ତମାଂ ସମାଶ୍ୱାସୟନ୍ ଅଶାଂ ଦତ୍ୱା ଜ୍ୱଲୟନ୍ ହୃଦଃ ଝଟିତି ପାତ ଭବତ । ପ୍ରଣୟି ହସ୍ତିଜକ୍ଷିତଂ ହୃଦୟଂ ଜୀବନଂ ଚ ବଜ୍ରଯୋଗେ ରୁଣଦ୍ଧି । ୧୦ ।

ଯଦ୍ୱେତି । ହେ ସ୍ୱାମିନ୍ ଯଦ୍ୱା ଅଥବା ଶ୍ରୀଃ ସର୍ବଶକ୍ତିଃ ତଦ୍ ବତୋଃ ଚରଣକମଲଯୋଃ ଅପକ୍ତ ରେଣୁଭିଃ ପ୍ରଣୀତସ୍ତୀହାତ୍ ରଚିତଜାଗହତ୍ୱାତ୍ ସ୍ୱୀକ୍ରିୟାଂ ସାଧାରଣତାଂ ସମାନ୍ୟାଂ ମୟି ଅନାସ୍ଥାଂ ଅନାଦରଂ ରଚୟସେ ଉଚଂସ୍ତୀସୌଲଭ୍ୟେସୁ ସନ୍ଦ୍ୟବତ୍ୱେଲ୍ଲନଂ ନନ୍ଦୋଦ୍ରେକାତ୍ ଅନୁଚିତଂ । ନଃ ସହାୟବ୍ରତଃ ସହାୟାଭାବାତ୍ ଚେତ୍ ଅତଃ ହଲହେଷ-ସାର୍ଥଃ ନଭସି ଅକାଶେ ନଭସ୍ତ୍ରୟଦେଶେ (ଯୀଘ୍ରାର୍ଥଃ ରାଜହଂସାଃ ପ୍ରଶସ୍ତରାଜାଃ ସହାୟଃ ସମ୍ପତ୍ସ୍ୟନ୍ତେ । ଯୋଗହେତାବପି ଶ୍ରାବଣମାସେ ଉଦ୍ଦର୍ଥଂ ହଂସାଃ ସହାୟିଷ୍ୟନ୍ତେ ନିମ୍ନୁଦାନ୍ୟ ଉତ ବନ୍ଧନା । ଅର୍ଥାତ୍ସର୍ବନ୍ଦ୍ୟତେ । ୧୧ ।

ଲଙ୍କାଂ ଗଚ୍ଛନ୍ ଦଶମୁଖ ମମୂଂ ନାଶୟିତ୍ୱା ନୟେଥା ମାଂ
ଭାବଂ ଭାବଂ କତିପୟଦିନଂ ଦୁଃଖ ମିତ୍ଥଂ ନୟନ୍ତ୍ୟାଂ ।
ମତ୍ତ୍ୱା ହନ୍ତାଦୀନ୍ ଜଗତି ଶମୟେ କୁଣ୍ଠିତଂ ବା ବୁଭୁକ୍ଷାଂ
କ୍ଷୀଣଃକ୍ଷୀଣଃ ପରଲଘୁ ପୟଃସ୍ରୋତସାଂ ତୈପଭୁଜ୍ୟ । ୧୨

ବୀର ବ୍ରାତୋ ତଭତ ବିଚର ତାଚ୍ଛକାର୍ଣ୍ଣେ ! ଦୟାଳୋ !
ହେଲା ମଗ୍ନା ପୃରମିତ ମୟି ଯୋତୟେଥେଷ୍ଟ. ତଦାନୀଂ ।
ତ୍ୱାଂ ଦ୍ରଷ୍ଟୁଂ କଥମପି ପୁନଃ ଶକ୍ନୁୟାଂ, ଯନ୍ମଦକ୍ଷ୍ଣଃ
ସ୍ନେହବ୍ୟକ୍ତିଷ୍ଟିରବିରହଜଂ ଶୁଷ୍ୟତୋ ବାଷ୍ପ ମୁଷ୍ଣଂ । ୧୩

ନନ୍ୱହଂ ଗମିଷ୍ୟାମି ତଂ ମା କାତରଭୂରିତ୍ୟାହ । ଲଙ୍କାଂଗଚ୍ଛନ୍ ସନ୍ ଅମୁଂ ଦଶମୁଖଂ ନାଶୟିତ୍ୱା ମାଂ ନୟେଃ ଇତ୍ଥଂ ଭାବଂ ଭାବଂ କତିପୟଦିନଂ କତିପୟଦିନପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଂ ଦୁଃଖଂ ନୟନ୍ତ୍ୟାଂ । ଭାବନାମାତ୍ରେଣ ନଚରଣାନାଂ ଦୁଃଖୋପଶମ ଇତିଭାବଃ । କ୍ଷୀଣଃକ୍ଷୀଣଃ ଅତିଦୁର୍ବଳଃ କୋବା ପରଲଘୁ ସ୍ତୋକଂ ପୟଃସ୍ରୋତସାଂ ଜଲଂ ଉପଭୁଜ୍ୟ ପୀତ୍ୱା ଜଗତି ଅନ୍ତାଦୀନ୍ ହନ୍ତା ବୁଭୁକ୍ଷାଂ ଶମଂ ଶ ମୟେତ ନକୋଽପୀତ୍ୟର୍ଥଃ । ଦୁର୍ବଲସ୍ୟ ଜଲମାତ୍ରୋ ପଭୋଗେନ କ୍ଷୁଧେବ ତ୍ୱଦାଗମନ ଭାବନୟା ମଦ୍ଦୁଃଖବୃତ୍ତି ନସ୍ୟାଦିତି ଅର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସୋ ଉପମା ଧ୍ୱନ୍ୟତେ । ୧୨ ।

ବୀରେନ୍ଦ୍ର ! ବୀରବ୍ରାତୈଃ ଶୂରସମୂହୈଃ ଉତତଭଟ ବଟରତ୍ନାକରାର୍ଣ୍ଣେ ଗୀତଯେ ହେତୁର ଯଶସ୍ୱିନ୍ ହେଦୟାଳୋ ଅସ୍ମାପ୍ରଂ ଉତୋଽଧିକଂ ଉତ୍ସମର୍ପି ହେଲାଂ ଦେଃଘସ୍ୱେ ସ୍ୱେଷ୍ଟ, ତଦାନୀଂ ତ୍ୱାଂଦ୍ରଷ୍ଟୁଂପୁନଃ କଥମପିନ ଶକ୍ନୁୟାଂ । ଯତ୍ ହେତୋଃ ଚିରବିରହାତ୍ଜାତଂ ଉଷ୍ଣଂବାଷ୍ପଂ ନେତ୍ରଜଂ ମୁଞ୍ଚତଃ ମଦକ୍ଷ୍ଣଃ ସ୍ନେହବ୍ୟକ୍ତିଃ ସ୍ନେହପ୍ରକାଶଃ ଭବତି । ଅକ୍ଷ୍ଣୋର୍ଦ୍ୱିତ୍ୱାଦେକସ୍ୟ । ଉତୋ ବନମ୍ମେନ ତ୍ୱଦାଗମନେପଣ ଅତସ୍ତମେଵତକ ନସ୍ୟରଶେନା ମନ୍ଦରଦିରେବାହଂ କ୍ଷୁତ୍ପ୍ରାପ୍ତଂ । ଅତ୍ର ପଦାର୍ଥହେତୁକଂ କାବ୍ୟଲିଙ୍ଗ- ମଲଂକାରଃ । ୧୩ ।

ଯଦ୍ଵା ତଦ୍ଵା ଭବତୁ , ନତରାଂ ତାବଦେବ ପ୍ରତୀକ୍ଷେ,
ଯାବ ଲ୍ଲଙ୍କା ପୁରରିପୁ କରକ୍ଷିପ୍ତ ଦମ୍ଭୋଳି ନାଦୀ ।
ପୌଲସ୍ତ୍ୟୋରଃ ଫଲକ ରୁଧିରଂ ନାପିବ ନ୍ମାର୍ଗଣସ୍ତେ
ଦିଙ୍ନାଗାନାଂ ପଥି ପରିହରନ୍ ସ୍ଥୂଲହସ୍ତାବଲେପାନ୍ । ୧୪

ଏତଦ୍ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଶିବ ଶିବ ଭବ ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରଂ ତ୍ୱପୂର୍ବଂ
ତାଦୃଙ୍ନ୍ୟସ୍ତେ ଭବ ରଘୁପତେ ମେଽନୁକମ୍ପେତ ମନ୍ୟେ ।
ଯାଦୃକ୍ ପୂର୍ବଂ ସମଜନି ପଦଂ ବାଞ୍ଛ୍ୟ ଦ୍ୱାକ୍ଷତଂ ମେ
ବର୍ହେଣେବ ସ୍ଫୁରିତରୁଚି ନାଗୋପବେଶସ୍ୟ ବିଷ୍ଣୋଃ । ୧୫

ନନୁ ତେ ଯଦୃଶ ବୈଧୁର୍ଯ୍ୟେ ଯତୋ ରାବଣଯୁଦ୍ଧ ବଧ୍ୟମପିହାଂ ତତଃ ପରିହରଷ୍ୟାମ ଇତ୍ୟତ୍ରାହ । ଯଦ୍ୱେତି , ଯଦ୍ୱାତଦ୍ୱାଭବତୁ ତାବଦେବ ନତରାଂ ପ୍ରତୀକ୍ଷେ ତାବତ୍ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମବଶ୍ୟ ମପେକ୍ଷିତେଽୟଂ । ଯାବତ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଂ ଲଙ୍କାପୁରରିପୋଃ ଇନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ କରକ୍ଷିପ୍ତ ଦମ୍ଭୋଳିବତ୍ ହସ୍ତକ୍ଷିପ୍ତବଜ୍ରବତ୍ ନଦତୀତି ପଥୋଦ୍ରୁଃ ପଥି ଗମନମାର୍ଗେ ଦିଙ୍ନାଗାନାଂ ଦିଗ୍ଗଜାନାଂ ସ୍ଥୂଲହସ୍ତାବଲେପାନ୍ ପରିହରନ୍ ବର୍ଜୟନ୍ ତେ ମାର୍ଗଣଃ ପୌଲସ୍ତ୍ୟୋ-ରସଃ ରାବଣବକ୍ଷସଃ ଫଲକସ୍ୟ ରୁଧିରଂ ନ ଅପିବତ୍ । ୧୪ ।

ଏତଦ୍ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଅପୂର୍ବଂ ପୂର୍ବଂ ନଭୂତଂ ଏତତ୍ ଭବଦୀର୍ଘସୂତ୍ରଂ ତବ ଚିରକ୍ରିୟାଂ ଶିବମ୍ ନିରର୍ଥଃ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ହେ ରଘୁପତେ ତବତାଦୃକ୍ ଅନୁକମ୍ପାତସ୍ୟାମେ ନାସ୍ତେ ଇତି ମନ୍ୟେ । ବାଞ୍ଛିତଂ ବର୍ହେଣେବ ସ୍ଫୁରଦରୁଣ ପିଞ୍ଛକ୍ଷିତ ମିବ ଦୃଶ୍ୟଂ ଭକ୍ତସ୍ତବା ବତ୍ସଲଃ ମେପଦଂ ବାଞ୍ଛ୍ୟ ନାଗୋପବେଶସ୍ୟ ଶଙ୍କୁଚିହ୍ନସ୍ୟ ବିଷ୍ଣୋଃ ବିଷ୍ଣୁବତ୍ ଭକ୍ତା ନୁକମ୍ପିନଃ ଯେଯାଦୃକ୍ ଦତ୍ତେ ଭଶେଷଃ ପୂର୍ବଂ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟବାସସମୟେ ସମଜନି । ୧୫ ।

ତାଦୃକ୍ତ୍ୱେବ ପ୍ରତିଦିନ ମହୋ ବାଧତେ ମାମସୃଂ ତେ
ତାଦୃଗ୍ବୀର୍ଯ୍ୟାଣ୍ୟପି ହବିର୍ଭୁଷାଂ ଦୁଃଖଦାବପ୍ରବାହଃ , ।
ପ୍ରସ୍ଥାବର୍ଷ୍ମେ ବି ନମନ୍ନୁଦ ଯଥା ନୋବସେତ୍ ପ୍ରସ୍ଥସୃଷ୍ଟେ
ହଂସଂସ୍ପୃଷ୍ଟାଦ୍ରୁହ ଲଘୁଗତି ଭୂୟ ଏବୋତ୍ତରେଣ ୧୬

ବାଲ୍ୟେଽପିତ୍ୱଂ ହତମସ୍ତ ଧ୍ୱନ୍ତ ଦ୍ରୋହ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ରକ୍ଷା
ନିଃସଙ୍କଳ୍ପୀକୃତ ରଘୁପତୀ ସ୍ୱବଣଂ ହଂନହନ୍ୟାଃ ।
କ୍ଷୁଦ୍ରଃ ପୂର୍ବାପକୃତ ହଲକାନ୍ତ ପ୍ରତୀକାର କୃତ୍ୟେ
ପ୍ରାପ୍ତେଽସ୍ମିନ୍ନେ ଭବତି ବିମୁଖଃ କଂ ପୁନର୍ଯ ସ୍ତଥୋଚ୍ଚୈଃ । ୧୭

ତାଦୃଗିତି , ହେଦେବ ଦୁଃଖଦାବପ୍ରବାହଃ ଦୁଃଖାତ୍ମକସ୍ୟ ଦବସ୍ୟାଗ୍ନେଃ ପ୍ରବାହଃ ଦୁଃଖାଗ୍ନିଃ ଉଦର୍ଚ୍ଚିଃ ତେତବ ତାଦୃଂଶି ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ରୋଚ୍ଚଚତୁର୍ଦ୍ଦଶସହସ୍ରାସ୍ତ୍ରରକ୍ଷୋନାଶଦକ୍ଷାଣି ବୀର୍ଯ୍ୟାଣି ବଳହଷୀ ମପି ମାଂ ତାଦୃକ୍ ବାଧତେ ପୀଡୟତି । ତେ ହଂସସ୍ୟ ପକ୍ଷାତ୍ ଦ୍ରୁତାତ୍ ଅନ୍ନଦସ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ତଃ ଲଘୁଗତଃ କ୍ଷିପ୍ରଗମନାସକ୍ତୀ ଭୂୟଃପୁନରେବ ଉତ୍ତରେଣ ଉତ୍ତରାଂ ଦଶଂ ଅଯୋ ଧ୍ୟାନିଯର୍ତ୍ତଃ ପ୍ରସ୍ଥାବର୍ଷ୍ମେ ପ୍ରସ୍ଥାନ୍ତ ଗମିଷ୍ୟାମି ଇତି ପ୍ରୟତ୍ନଃ ନେମନସି ଯଥାନୋବସେତ୍ ନଡିଷ୍ଠେତ୍ । ୧୬ ।

ବାଲ୍ୟଇତି , ବାଲ୍ୟେ ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାୟାମପି ହତାନ ମଖବଧଦ୍ରୋହାଣି କ୍ରତୁବଧାତ କାନ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷରକ୍ଷାଂସି ମାୟାବନାଗସ୍ତ୍ୟହସ୍ତଭାକ୍ଷସା ଯେନତଥୋକ୍ତଃ ଏବ ନିଃସଂକଳ୍ପୀ କୃତରଘୁପତିଃ ଦଶରଥ ଷଷ୍ଠିସ୍ୱାନ୍ତକପରଶ୍ଚ ଜାମଦଗ୍ନ୍ୟଃ ସ୍ୱଂଘବଣଂ କଂନହନ୍ୟାଃ, ସିଂହସାତ୍ତିକୋ ମୃଗବଧବତ୍ ତାଦୃଶ ସର୍ଗକାଦବେରୁସ୍ତ୍ରେ ସୁଭଉଏବ ରାବଣସ୍ୟ ଉଦର୍ଚ୍ଚିଃ । ଅସ୍ମିନ୍ କେ ଶତ୍ରୌ ପ୍ରାପ୍ତେ ସତି କ୍ଷୁଦ୍ରୋଽହଙ୍କାରୋଽପି ପୂର୍ବାପକୃତକଳନାତ୍ ପୂର୍ବାପକାର ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନୟା ବିମୁଖଃ ନଭବତି, ଉଚ୍ଚୈର୍ଯଃ, ସତ୍ତ୍ୱଂ ପୁନଃ । ସ୍ୱତ ତେଜସ୍ୱୀ କ୍ଷୁଦ୍ରୋଽପ୍ୟସ୍ୱଂ ରାବଣଃ ଶତ୍ରୁ ବନାଶନ୍ତୁପାପକାରେ ମଯତ୍ନମାନସ୍ତ୍ୱାଂ ପ୍ରତି କାର ସଂକ୍ଷମୀନୃଗପକାରଂ କ୍ଷୋଭ୍ରାନ୍ତୀ ନାଣସ୍ୟଃ ୧୭ ।

ହନ୍ତ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟତମ ! ପୁନର୍ଲକ୍ଷିତା ମେ ଦିନାନାଂ
ଲକ୍ଷୀଭୂତା ଅବଧି ବିଲୟଂ କୁର୍ବତେ ଚେତନାନାଂ
ଏଷଃ ସାରଃ , ଦ୍ରୁମବନମତୋ ଭାସୟନ୍ ଭାନୁକାନ୍ତ୍ୟା
ମଧ୍ୟେ ଶ୍ୟାମଃସ୍ତନ ଇବ ଭୁବଃ ଶେଷବିସ୍ତାର ପାଣ୍ଡୁଃ । ୧୮

ଅସ୍ମାତ୍ ସ୍ୱାମିନ୍ ଶତଶତ ମହଂ ପ୍ରାର୍ଥୟେ ଦୀନଦୀନା,
ସୌହାର୍ଦ୍ଦାଦ୍ବା ଶିବ ଶିବ ଭବଲ୍ଲୋକନାଦ୍ଧାଭ୍ୟୁଦ୍ବା ॥
ଶୀଘ୍ରଂ ବାଣବ୍ରଣସରଣିକାଂ ଦର୍ଶୟାସ୍ୟାମରାତେ —
ଭିତ୍ତିଚ୍ଛେଦେ ରଦବିରଚିତାଂ ଭୁଙ୍ଗମଙ୍ଗେ ଗଜସ୍ୟ ॥ ୧୯ ॥

ହନ୍ତେତି , ହେ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟତମ , ଦିନାନାଂ ଲକ୍ଷିତାଃ ମେ ଅସ୍ମିନ୍ ଇହ ଅଶୋକବନବାଟ୍ୟାଂ ଲକ୍ଷୀଭୂତାଃ ଲକ୍ଷପ୍ରାୟାଃ ସନ୍ତଃ ଚେତନାନାଂ ବିଲୟଂ କୁର୍ବତେ ଯତଃ ଏଷଃ ସାରଃ ଫଲଂ ସ୍ୟାଦ୍ ଯଥାର୍ଥଃ, ଯଦାକଦାପି ରାବଣସ୍ୟ ଅବଶ୍ୟନାଶ୍ୟତ୍ୱେନ ତଦ୍ବିଲମ୍ବନଂ ମଦୀୟଦୁଃଖାନ୍ତଃ ସ୍ୟାଦିତ୍ୟେବେତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥଃ । ଅଦ୍ରୁଦ୍ରୁମତଃ ଦ୍ରୁମଂ କାନ୍ତ୍ୟା ଅବନିଂ ଭାସୟନ୍ ଶେଷବସ୍ତ୍ରାରେ ପାଣ୍ଡୁଃ ପାଣ୍ଡୁବର୍ଣ୍ଣବସ୍ତ୍ରାଭାଃ ମଧ୍ୟେ ଶ୍ୟାମଃ ଶ୍ୟାମବର୍ଣ୍ଣଃ ଭୁବଃସ୍ତନ ଇବ ସାରଃ ଶୋଭତେ , ରାବଣବନାଶେନ ବସୁମତୀଂ କୀର୍ତ୍ତିସ୍ଫୁରନ୍ତୀଂ କୁର୍ବନ୍ତି ଭବଃ । ଅତ୍ର ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାଲଙ୍କାରଃ । ୧୮ ।

ଅସ୍ମାଦିତି । ହେ ସ୍ୱାମିନ୍ ଦୀନାଦୀନା ଅହଂ ଅସ୍ମାତ୍ ମାନ୍ୟକୀର୍ତ୍ତି ଦୁଃଖ ନିବୃତ୍ତ୍ୟେ ଭାବସ୍ଥାନକାର୍ଯ୍ୟେଷୁ ଭବତଦ୍ଭକ୍ତ୍ୟା ଶତଶତଂ ବହୁବାରମିତ୍ୟର୍ଥଃ ପ୍ରାର୍ଥୟେ । ସୌହାର୍ଦ୍ଦାଦ୍ବା ଶିବଶିବେତି ଭବଲ୍ଲୋକନାଦ୍ଭୟାଦ୍ବା ବନ୍ଧ୍ୟାର୍ଥକଂ ଦୋଷଯୁତ , ଲୋକହନ୍ତା ଭୟାଦ୍ବା ଅସ୍ୟାମରାତେଃ ରାବଣସ୍ୟ ଅଙ୍ଗେ ବାଣବ୍ରଣାନାଂ ଶରାଘାତାନାଂ ସରଣିକାଂ ପ୍ରଣାଳୀଂ ଗଜସ୍ୟ ଅଙ୍ଗେ ଭିତ୍ତିମିବ ଦନ୍ତରଚନାମିବ ଶୀଘ୍ରଂ ଦର୍ଶୟ । ଯଥାଦସ୍ୟତ ତ ନୋଦ୍ୟୋଗଂ କୁରୁ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ । ୧୯

ଏକ ଚେତ୍ରେ ଦଧତି ଦିଶି ଯଶୋରାଶି ଶୀତାଂଶୁବିମ୍ବଂ
ତେଜଃପୁଞ୍ଜ ପ୍ରଖରକରଣୈଃ ଶୌର୍ଯ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ଭାସ୍ୱାନ୍ତ୍ ।
ଖ୍ୟାତ୍ୟା ନୈବଂ ଭବତୁ ସମଯ୍ୟେ ତସ୍ମିନ ତେଜସାରୁ
ଇନ୍ଦ୍ରଃ ସର୍ବୋ ଭବତଭୁ ଲଘୁଃପୂର୍ଣ୍ଣତା ଗୌରବାସ୍ଥ ॥ ୨୦ ॥

ହେ ପୂର୍ବସ୍ମିନ୍ ମମରଘୂପତେ ! ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଭୂମୌ
ଯାତାୟାତେ ସହଚରସମା କେନସାମ୍ୟାତ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗାଃ
ହୃଷ୍ଟୈସ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରବଦ ଭବତେ ମାନକାନଂ ସଦାକ୍ଷଃ
ଶାରଙ୍ଗାସ୍ତେ ଜଲଦମୁଚଃ ସୂଚୟିଷ୍ୟନ୍ତି ମାର୍ଗଂ । ୨୧ ।

ଏତଦ୍ବଧେନ ନ କେବଲଂ ତେଷାମେବ ପ୍ରକାଶଃ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତାପସ୍ୟାପି ଇତ୍ୟାଶ— ୟେନାହ ଏକମିତି, ଏକ ତେତ୍ର ମହତ୍କ୍ୟାନୁସାରେଣ କୂର୍ଯ୍ୟାଦିତି । ତର୍ହିତେ ଯଶୋରା- ଶିରେବ ଶୀତାଂଶୁବିମ୍ବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳଂ ଶୌର୍ଯ୍ୟସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ପ୍ରତାପମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡସ୍ୟ ତେଜଃ ପୁଞ୍ଜଂ ତେଜଃପରାପରା ସୈବ ପ୍ରଖର କରଣାଃ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ରଶ୍ମୟଃ ତୈଃ ଉଦ୍ଭାହ ପ୍ରକାଶିତାସ୍ତୁ । ଚନ୍ଦ୍ରଃ ସୂର୍ଯ୍ୟମିବ ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଂ ପ୍ରତାପଂ ସହାୟୀ କୃତ୍ୱା ପ୍ରକାଶତା ମିତ୍ୟାଶୟଃ । ଖ୍ୟାତ୍ୟା କ୍ଷମାବଲମ୍ବନେନ ଏବ ନ "ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଂପ୍ରକାଶଃ ନଭବେତ୍ତନ୍ନ ନିଖିଳସମସ୍ତେ ତେଜସା ପ୍ରତାପେନ ବଲ୍କିକାତ ଇନ୍ଦ୍ରଃ ସର୍ବଃଜନଃ ଉତ୍ସବହୁଲଘୂଃ ଅନାଦରପାତ୍ରଂ ଭବତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ତେଜସ୍ୱିତେ ଯର୍ଥଃ ଗୌରବାସ୍ଥ ଭବତ । ଶତ୍ରୂଣଃ କାର୍ଯ୍ୟପେକ୍ଷିଣାଂ ଖାତ୍ର୍ୟାଶ୍ରୟଣଂ କଦା କାନକ ମିତସ୍ତବଃ । ୨୦ ।

ନନୁ ଅନବଗତ ତାବକୀନସ୍ଥିତ ବସ୍ତ୍ୱୋଽହଂ କଥମେବଂ କୂର୍ଯ୍ୟା ମିତ୍ୟତ୍ରାହ ଯଉକ୍ତି । ହେରଘୂପତେ – ପୂର୍ବସ୍ମିନ୍ ସମୟେ କେନସାମ୍ୟାତ୍ ସଖାୟଃଯେ ଶାରଙ୍ଗାଃ ମୃଗାଃ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଭୂମୌ ଯାତାୟାତେ ଗମନାଗମନେ ମମସହଚରସମାଃ ସଙ୍ଗି- ଭୂୟାଽ ଅସନ୍ ॥ ହୃଷ୍ଟୈସ୍ତସ୍ମିନ୍ତେ ଶାରଙ୍ଗାଃ ଚାତକ ବପଦଃ ମନେହୃଶଃଶାନ୍ତ- ରେକଂଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଅଷ୍ଟଃପଦା ଜଲଦମୁଚଃ ମେଘକସ୍ତାବଣଃ ସନ୍ତଃ ମାନକୀନଂ ମାର୍ଗଂତେ ସୂଚୟିଷ୍ୟନ୍ତି । ୨୧ ।

ସ୍ୱାମିନ୍ ନୈନଂ ଚତୁର୍ଦଶବନ୍ଧତା ଶ୍ରାବୟଥା ଧୂମକେତୁଂ
ତ୍ୱଂ ଭନ୍ନାନେନା ଗୁଣିଗଣମଣେ ! କେବଳଂ ନୋପସର୍ଗଃ ।
ଗୃହ୍ନନ୍ ବନ୍ତ୍ର ଚତୁର୍ଦଶନାକସ୍ଥେ ମୁକ୍ତସୀମନ୍ତିନୀକଃ
ସୋଲ୍ଲୁଣ୍ଠାନ ପ୍ରିୟସ୍ୱଦତସ୍ୱସମ୍ପ୍ରମାଲିଙ୍ଗିତାନ । ୨୨ ।

ଅସ୍ମାତ୍ ସ୍ୱାମିନ୍ ନିଜଦ୍ରୁତଭୁଧାବ ପ୍ରକ୍ଷୀଣକ୍ଷୋଽପି ଦୁଷ୍ଟଂ
ଦେବଦ୍ୱେଷଂ ଦନୂଜନୃପତିଂ ପାପ ମେନଂ ନହନ୍ତୁଂ ।
ମିତ୍ରୀଭୂତୈଃ ସହ ପରିତସ୍ଥା ପୃଥ୍ୱବଂଧ୍ୟାଃ ଭୂରଙ୍ଗୈଃ
ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ୟାତଃ କଥମପି ଭବାନ୍ ଗନ୍ତୁମାଶୁ ବ୍ୟବସ୍ୟେତ୍ । ୨୩

ନନୁ ଶକ୍ରଦୃଷ୍ଟସ୍ୟ ପୌଲସ୍ତ୍ୟହନନଂ ସ୍ୱସ୍ୟ ବ୍ୟାଥହଦୋତଡମିତ ତେତ୍ରାହ । ସ୍ୱାମିନ୍ନିତି । ହେସ୍ୱାମିନ୍ ତ୍ରିଦଶବନ୍ଧତାନାଂ ଶ୍ରାବୟାସ୍ୟାଂ ସୁଷ୍ଟୁକଥାୟାଂ ଧୂମକେତୁଂ ଉତ୍ପାତରୂପଂ ଏନଂ ରାବଣଂ ଭନ୍ଦାନଃସନ୍ ତ୍ୱଂ କେବଳଂ ନୋ ସର୍ଗଃ ସ୍ୟାଦପ୍ୟର୍ଥଃ । କନ୍ତୁ ଚତୁର୍ଦଶନାକରଃ ମୁକ୍ତାଃ କାରାଗାରା ଦୁଷ୍ଟୁଷ୍ଟାଃ ସୀମନ୍ତିନ୍ୟଃସ୍ତ୍ରିୟଃ ଯସ୍ୟତଥୋକ୍ତଃ ସୋଲ୍ଲୁଣ୍ଠାନ ପ୍ରିୟସ୍ୱଦତସ୍ୱଣାଂସମ୍ପ୍ରମାଲିଙ୍ଗିତାନସ୍ୱରଭସାଶ୍ଳେଷାନ୍ଗୃହ୍ନନ୍ ସନ୍ସ୍ୱର୍ଗଃସ୍ୟା ଦତ ପୂର୍ବେଣାନ୍ୱୟଃ । ଦେବଦେଶିତ୍ୱା ଦେତତ୍ୱଧସ୍ତୁ ନଧର୍ମବନ୍ଧୁତ୍ୱଃ ସ୍ୟାଦିତିଭାବଃ । ୨୨

ଅସ୍ମାଦିତ । ହେସ୍ୱାମିନ୍ ଅସ୍ମାତ୍ ନିଜଦୂତବଧୌ ଅପ୍ରକ୍ଷୀଣକ୍ଷୋଽପି ଦେବଦ୍ୱେଷଂ ଦୁଷ୍ଟଂପାପଂ ପାପିଷ୍ଠଂ ଏନଂ ଦନୂଜନୃପତିଂ ରକ୍ଷୋରାଜଂ ନହନ୍ତୁଂସହପରିତସ୍ଥାତ୍ ମିତ୍ରୀଭୂତୈଃ ଭୂରଙ୍ଗୈଃ ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ୟାତୋ ଽପି ଭବାନ୍ କଥମପି ଗନ୍ତୁଂ ଇତଅଗନ୍ତୁ ନିର୍ବ୍ୟଦ୍ଧାଦ୍ୟଃ ଅଶୁ ବ୍ୟବସ୍ୟେତ୍ ଯତେତ । ୨୩ ।

ଧୃତ୍ୱେଷ୍ଟ ଚ୍ଛ୍ରି ନ୍ନମଲ ନିବସନ ଦ୍ରାବଣେ ଗ୍ରନ୍ଥଣେ ଚ
ଅପୂର୍ବକ୍ତ୍ୱା ଭବଦୁପକୃତୌ ଦେବନାର୍ଯୋ ଽଥମନ୍ତ୍ରୈଃ ।
ଏବ ତ୍ୱତ୍ତାଂ ନଯୁନଗଳନ୍ତିଃ ସ୍ୱଲ୍ପଧୀ ମୋଦବାଷ୍ପୈଃ
ସଂପଶ୍ୟନ୍ତେ କ୍ଷତପଦୁବିନଷ୍ଟାସ୍ପୃହଂସା ଦଶାର୍ଣ୍ଣାଃ । ୧୪

ଏତନ୍ନୂଯୋଃ ପ୍ରଥମକରଣଂ କନ୍ତୁ କ୍ଷେମାବବନ୍ଧୋ !
ଲଙ୍କାମନ୍ତଃ ସ୍ପୃରବଦନୂ ଭେପ୍ରସ୍ଥିତଂ ଦ୍ରେଷ୍ୟଶୀଢ ।
ଦୂଷ୍ପାଂଗ୍ରସ୍ତା ଜଲନଧିକୁଟେ ର୍ହନ୍ତ ହନ୍ତ ପ୍ରଶଙ୍କେ
ମଭୂଭଙ୍ଗଂ ମୁଗମିବ ପଦ୍ମୋ ବେଷ୍ଟ୍ରବଯା ଷ୍ଟଲୋର୍ମି । ୧୫ ।

ଧୃତ୍ୱେତି । ଅମଲନିବସଣାଂ ଦ୍ରାବଣେ ପଦତାପନେ ଅସ୍ମିନ୍ ହଦ୍ବାର୍ଯାଦ୍ୱାଦଶି ନ୍ରବଣେଧୃତ୍ୱେମତିଭକ୍ତ୍ୟା ଭାବନାରା ନୋବଦାଅପିତାଃ ଦେବକାର୍ଯଃ ଲବଦ୍ରୂଯ କୃତୌ ଅଥମନ୍ତ୍ରୈଃ ସଂଶୃଣ୍ୱନ୍ତେ । ଏବତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣିଜ ସ୍ୱର୍ଗଙ୍ଗା ଅପାଂ ଦେବସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ନଯୁନଗଳିତୈ ମୋଦବାଷ୍ପୈଃ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁଭିଃ, ଦଶ ଦଶଗୁଣାନି ଅର୍ଣ୍ଣାଂସି ଯସ୍ୟାଃ ତଥୋକ୍ତା ସତୀ, କ୍ଷତପଦୁନିକ୍ଷାପ୍ଳିନଃ ହଂସାଃ ଯସ୍ୟାଂ ତଥୋକ୍ତା ସଂପଶ୍ୟତ ଇତି କଟାକ୍ଷ-ପକ୍ଷଣଂ ମଃ । ଅତ୍ର ବାରୋଧାକ୍ଷସ୍ୱାତିଶଯୋକ୍ତ୍ୟୋଃ ନୈତସ୍ତୁ ନନ୍ୟାଯେନ ସଂକରଃ । ୧୪

ଇତଃ ପରଂ ରାବଣନାଶପ୍ରବୃତ୍ତସ୍ୟ ତସ୍ୟ ପ୍ରହରାଚରଣଂ ନବସ୍ତୁ ପ୍ରଥମତୋ ଜଲନଧେ ମାର୍ଗପ୍ରତିବନ୍ଧକତ୍ୱ ଶଙ୍କତେ, ଏତନ୍ନୂଯୋଧାଦିତି । ହେକ୍ଷେମାବବନ୍ଧୋ ଏତସ୍ୟ ରାବଣସ୍ୟ ମୃତ୍ୟୋଃ ପ୍ରଥମକରଣଂ ଅଦ୍ୟାଧନକ୍ଷୁଭଂ ଲଙ୍କାଂ ଅନ୍ତ ଲଙ୍କାୟାଂ ଅନ୍ତଃ-ପୁରନକୁ ସ୍ଥିତାନ୍ତ ଉବ ତେ ପ୍ରବେଶଂ ହସ୍ତାରାତ୍ୱା ହସ୍ତରାସ୍ୱା ଜଲନଧିକୁଟେଃ ସାଗ-ରକୁଯା କରଣସ୍ୟ ବରୋର୍ମି ପଦ୍ମଃ ସଭୂଭଙ୍ଗଂ ବେଷ୍ଟବଯା ଦୌବାରିକାଯା ମୃଗମିବ ରୋଧ୍ୟନ୍ତେ ବର୍ତ୍ତିଷ୍ୟତି ଇତି ପ୍ରଶଙ୍କେ, ହନ୍ତହନ୍ତ ଇତି ଖେଦାଧିକ୍ୟେ, ଦୌବାରିକୀ ଅତ୍ରଃ ପୁରପ୍ରବେଶମିବ ସମୁଦ୍ରସ୍ତବ ଲଙ୍କାପ୍ରବେଶଂ ବର୍ଜ୍ଜିଷ୍ୟତି ତଦତିକ୍ରମ ବନ୍ତୁ ରାଃହସ୍ୟାବଶ୍ୟମେବ କରଣୀଯ ଇତ୍ୟଭାବଃ ଅତ୍ରକୁଟେଃ ପଦ୍ମୋତୋପଯୋଜିତ୍ୱା ଗୁଣ ଣାମାଲଂକାରଃ । ତେନୋପମା ଷଣ୍ଢାମଯ୍ୟୋଃ ସଂସୃଷ୍ଟିଃ । ୧୫ ।

ଏନାଂ ସଦ୍ୟାନ୍ନିଶମଧ୍ୟ ଲୁପ୍ତାଂ ମାମକୀନାଂ ଲୁଣ୍ଠଙ୍କାଂ
ଲୁନ୍ଠନ୍ ଲଙ୍କାଂ ପ୍ରବିଶତୁ ଭବାନ୍ ଦୈତ୍ୟଗୃହୌକସାଂ ଯା ॥
ବନ୍ଦୀଭୂତାମରଗଣ କୃତସ୍ତୋତ୍ର ମୁଚ୍ଚାରୟନ୍ତି
ରୁଦ୍ଧାମାନ ପ୍ରଥୟନ୍ତି ଶିଳାବେଶ୍ମଭିର୍ଯୌବନାନ । ୧୬ ।

ଅଶ୍ଳେଷାଗ୍ରମଃ ଯତ୍ର ଭଜସଚ୍ଛ ଦଚ୍ଛେଦ୍ୟପୁଷ୍ପାବଲୀଭୋ
ମାଲାକାରାର୍ପିତ ନଗଚ୍ଛଟା ସ୍ୱପ୍ନବର୍ଗୌ, ଯତ୍ରଥିଃ ।
ଶ୍ଳାଣ୍ଡାକୀର୍ଣ୍ଣେ ସୁରପତିବନେ ଦୋହଦୀତ୍ୟୋଦ୍ଧ ଧୂମଃ ।
ଛାୟାଦାନାତ୍ କ୍ଷଣପରିଚିତଃ ପୁଷ୍ପଲାବୀମୁଖାନାଂ । ୧୭ ।

ଲଙ୍କାଂ ଶ୍ରୁତରଣନ୍ଧ୍ର ସମାସେନୋକ୍ତ୍ୟା ଦଶେତ୍ୟାହ ଏନାମିତ୍ୟ ପୂର୍ବାଂଶଂ-କାଂ ଦୂଷୟନ୍ତି । ହେ ଗୀର୍ବାଣବନ୍ଧୋ ଭବାନ୍ ଅଗସ୍ତ୍ୟାଶ୍ରିତବଦ୍ୟସ୍ମିନ୍ ଦିଗ୍ଭାଗେଽସ୍ତି, ସାଧାରଣଂ ଅଧି ତାଂ ଲୁପ୍ତକଳ ମୁଦ୍ଦିଶ୍ୟ, କୃତାଂ ଏନାଂ ମାମକୀନାଂ ଲୁଣ୍ଠଙ୍କାଂ ଲୁନ୍ଠନ୍ ସନ୍ ଲଂକାଂ ପ୍ରବି-ଶତୁ । ଯା ଲଙ୍କା ବନ୍ଦୀଭୂତୈଃ କାରାଗୃହେ ବଦ୍ଧୈଃ ଅମରଗଣୈଃ ଲୁପ୍ତଂ ରାବଣ ପ୍ରସାଦାର୍ଥ ପଠିତଂ ସ୍ତୋତ୍ରଂ ସ୍ତୁତଂ ଉଚ୍ଚାରୟନ୍ତି ଶିଳାବେଶ୍ମଭିଃ ନିବିଡଶିଳାରଚିତ କାରାଗୃହୈଃ ଦୈତ୍ୟଗୃହୌକସାଂ ଦୈତ୍ୟାଂଗନାନାଂ ଉଦ୍ଦାମାନି ଯୌବନାନି ରୁନ୍ଧତି ବନ୍ଧ୍ୟାଃ ପ୍ରଥୟନ୍ତି
। ୧୬ ।

ଇତଃ ପରଂ ଉପବନଲକ୍ଷ୍ମୀଂ ବର୍ଣ୍ଣୟନ୍ତି । ଅଶ୍ଳେଷେତି । ଯତ୍ର ଲଙ୍କାୟାଂ, ଅଚ୍ଛେଦ୍ୟା ପୁଷ୍ପାବଲୀଭିଃ ଅନୁରୋଧ୍ୟ କୁସୁମସମୁଚ୍ଚୟୈଃ ସ୍ୱତୋଽଭ୍ରଷ୍ଟ କୁସୁମ ଉଦ୍ୟାନସ୍ୟ, ମାଲା କାରାର୍ପିତା ମାଲାକାରାଣାମଧିଗତାଃ ନଗଚ୍ଛଟାଃ ବୃକ୍ଷସମୂହାଃ ଅସ୍ୱପ୍ନବର୍ଗା ଦେବସମୂହା ଯତ୍ନତଥୋକ୍ତାଃ ସନ୍ତି ଅଶ୍ଳେଷାଃ ଫଳସଦେ ।

ଦୋହଦାର୍ଥଃ ପୁଷ୍ପାଦ୍ୟୁଦ୍ଭିଦରସପଦାର୍ଥସମ୍ବନ୍ଧୀୟଃ ଯସ୍ମାତ୍ ଉପବନାତ୍ ଉତ୍ଥଃ ଉତ୍ପନ୍ନଃ ଧୂମଃ ଶ୍ଳାଣ୍ଡାକୀର୍ଣ୍ଣେ ଶାଖାବହୁଳବୃକ୍ଷଯୁକ୍ତେ ଏତାଦୃଶେ ନନ୍ଦନ ବନକଳ୍ପେ ଉଦ୍ୟା-ନେ ଛାୟାଦାନାତ୍ କାଳ ସଂପାଦନାତ୍ ପୁଷ୍ପଲାବୀମୁଖାନାଂ କ୍ଷଣପରିଚିତଃ କ୍ଷଣମାତ୍ରଂ ସନ୍ତୃପ୍ତିଂ ପରିଚିତଃ ଭବତି । ୧୭ ।

ଅସ୍ୟାମସ୍ୟ ତ୍ରିଭୁବନରିପୋ ର୍ହନ୍ତ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ଅସ୍ତେ
କିଂ ନୋ ଭୂ ପୂର୍ବା ପଦ୍ମବରମଣୀ ନୂତନେ ଯନ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟା ।
ମା ଜାନୀୟାଂ ପ୍ରିୟସଖି ! କୃଥାଃ, ସନ୍ନିକୃଷ୍ଟା ଭବାନ୍ୟ,
ଲୋଲାପାଙ୍ଗୈର୍ଯଦି ନ ରମଣେ ଲୋଚନୈ ର୍ବାଞ୍ଛତେ ଽସି । ୨୮

ସୀମନ୍ତେନୋ ଜ୍ଜ୍ୱଳତରଛସ୍ତଃ କୋଟିଶୋ ହ୍ୟାସତେ ହେମ୍ନାତ୍
ଶେଷବ୍ୟାମୁଂ ପ୍ରିୟସଖି ! ଶୁଭଦୃଷ୍ଟେନ ତ୍ୱା ତ୍ୱଦେନ ।
ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତା ଭବସି ଯଦି ବା ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରେମଭଙ୍ଗ୍ୟା
ସ୍ତ୍ରୀଣାମାଦ୍ୟଂ ପ୍ରଣୟ ବଚନଂ ବକ୍ତୁମେ ହ୍ରେପିତ୍ସେଷୁ । ୨୯

ସଂପତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ମନ୍ତ୍ରଃ ପୂର୍ବଂ ବର୍ଣ୍ଣୟତି ।

ଅସ୍ୟାମିତି । ତ୍ରିଭୁବନରିପୋଃ ଅସ୍ୟରାବଣସ୍ୟ ଅସ୍ୟାଂ ଲଙ୍କାୟାଂ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତଂ ଅସ୍ତେ କିଂଚତ୍ ପୂର୍ବଂ ଅପନ୍ହୁତା ଅନୁଭାଲମଣୀ ନୂତନାଂ ନୂତନ ମାହୃତାଂ ମହ୍ଯାଂ ଯତ୍ର ଅନ୍ତଃପୁରେ ବକ୍ତି । ହେପ୍ରିୟସଖି ବାଚପଂ ମାକୃଥାଃ ଜାତରା ମାଭୂଃ । ଅସ୍ୟଜାବ-ଣସ୍ୟ ମନୁଚ୍ଛ୍ୱା ଦକ୍ଷବର୍ତ୍ତିନୀ ଭବ । ବେବା ଅପାଙ୍ଗା ନେତ୍ରାନ୍ତା ଯେଷାଂ ତଥୋକ୍ତୈଃ ଲୋଚନୈଃ ନରମସେ ଯଦ, ତର୍ହି ଊସମ୍ବୋଧନେ ହେସଖି ବଞ୍ଚିତାଽସି ଏତେନ ରାବଣସ୍ୟ ଅତଣତସୂବଚନାଂ ବଚାଗଜାରଦ୍ଧ୍ୱନ ତ୍ରିଭୁବନରିପୁତ୍ୱଂ ସାଧିତ୍ୱତେ । ୨୮ ।

କଞ୍ଚନୀୟକେ ହେରୂଂ ତର୍ଣ୍ଣୟତ ସୀମନ୍ତନୀ ଇତ । ଦଦଚରଚସ୍ତଃ ଉଦେଚତଂଧି ନସ୍ତୁବର୍ଯଃ ଅସ୍ୟ ରାବଣସ୍ୟ କୋଟିଶଃ କୋଟିସଂଖ୍ୟକାଃ ସୀମନ୍ତିନ୍ୟଃ ସ୍ତ୍ରିୟଃ ଅସତେ । ଅତ୍ରାହ ହେପ୍ରିୟସଖି ଶୁଭଦୃଷ୍ଟଂ ସୁଚାରୁବୃତ୍ତଂ ତେନ କୃତ୍ୱା ପ୍ରେରିତା ସତୀ ଅମୁଂ କଦେନ ସେବସ୍ୱ ଶୀଘ୍ରମଙ୍ଗୀକୁରୁ । ଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟା ଅକାନ୍ତାବକ୍ତୁ ମଣକ୍ୟାଯଦବା ଭବସି, ପ୍ରେମଭଙ୍ଗ୍ୟା ଅଭିଲାଷବ୍ୟଞ୍ଜିକୟା ଭଙ୍ଗ୍ୟା ପ୍ରାର୍ଥ୍ୟ, ନନୁ କଥନାସ୍ୱବେ କଥମିତ୍ୟ ଚାଥକିର୍ବାହ ଉଚ୍ୟ-ତାହ । ହ୍ରେପିତ୍ସେଷୁ ଲଜ୍ଜନଃ ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ଅତ୍ୟଂ ହେତ୍ୱ ନିଶ୍ଚୟଃ ପ୍ରଣୟବଚନଂ ଉଚତୀ-ସ୍ୱର୍ଥ । ଅତ୍ର ବକ୍ତୃମସ୍ୟ ମନୋରଥ ପ୍ରକାଶକତ୍ୱ ପ୍ରକୃତୋପଯୋଗି ତାତ୍ପର୍ଯାମା ଲଂକାରଃ । ୨୯ ।

ଜାଗର୍ତ୍ତ୍ୟେଷାପି ଚ ସୁରରିପୋରସ୍ୟ ଯା ପାକଶାଳା
ଯାଂ ମାର୍ଜନ୍ତ୍ୟେଽଶ୍ରୁଭିରମରକାଃ ସନ୍ତୁ ଦାସ୍ୟେଽପି ସାର୍ଥାଃ ;
ଜଳ୍ପିତ୍ୱେତ୍ଥଂ କଠିନକୁଣପୀ ପାଚକାଂ ଯତ୍ର ବନ୍ଦୀଃ ।
କାଷ୍ଠୈଂ ଯନ୍ତା ଯନ୍ତ୍ରଚଳଧ୍ୱନାସ ବ୍ରହ୍ମୈବୋ ପପାଦ୍ୟଃ । ୩୦

ଦାସୀଭୂତା ଅମରବନିତାଃ ଖେଦୟନ୍ କ୍ରୂରକର୍ମା
ପୌଲସ୍ତ୍ୟୋଽସ୍ମୈ ଶିବ ଶିବ ପୁନ ର୍ବାସଯୁଗ୍ମାନ୍ୟଲଙ୍ଘ୍ୟେଽସ୍ମିନ୍ ।
ଭୁକ୍ତାଽଭୋଗା ପୁରମବିରତେ ର୍ଯକ୍ଷସମ୍ପୂର୍ବାସୋ
ଽନ୍ୟୈଷଣ୍ଢୈଃ ପୂର୍ଣ୍ଣୈ ର୍ଦୂରିତମିବ ଦବୈଃ କାନ୍ତମୁଖ୍ୟେନ୍ଦ୍ରମେଢ଼ଂ । ୩୧

ଜାଗର୍ତ୍ତୀତି ଅତ୍ରାନନ୍ତରଂ ପ୍ରବେଶ୍ୟ ଲଙ୍କାୟାଂ ଅସ୍ୟ ସୁରରିପୋଃ ଯା ପାକଶାଳା ରନ୍ଧନାଗାରଂ ଜାଗର୍ତ୍ତି । ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅନଭିଜ୍ଞା ଦେବନାର୍ଯ୍ୟଃ ଯାଂ ପାକଶାଳାଂ ଅଶ୍ରୁଭିଃ ମାର୍ଜନ୍ତ୍ୟଃ କେବଳ ଦୁଃଖାର୍ଦ୍ଦିତାଃ ଶାଳୟନ୍ତ୍ୟଃ ଯସ୍ୟାଃ ଦାସ୍ୟେ ଗୃହପରିଷ୍କାରକ ଭୃତ୍ୟକର୍ମଣି ଅପି ସାର୍ଥାଃ କୃତାର୍ଥା ଭବନ୍ତୁ । ଲଙ୍କାଧିପତେଃ ଗୃହବଳାନାଂ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରାସମର୍ଥାନାଂ ଦେବାବଳାନାଂ ଗୃହମାର୍ଜନା କର୍ମଣୋ ଦକ୍ଷତ୍ୱେଦଶ୍ରୁଭିଃ ନିଷ୍ପାଦ୍ୟତେ ନ କଳତ୍ର ବହନାଦ୍ୟାଚ ଯଥେଷ୍ଟଭାବାତ୍ ଦକ୍ଷିଣତା-ଙ୍କେଷ୍ୱପି ମାର୍ଜନା କର୍ମଣି କୃତକୃତ୍ୟ ନିରତତ୍ୱଂ । ଯତ୍ରପାକଶାଳାୟାଂ କଠିନା ନିର୍ଦ୍ଦୟା କୁଣପୀ ରାକ୍ଷସୀ ଏବ ଉଦ୍ଧତୀଂ ଅବରତ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବନ୍ଦୀକୃତାଂ, ଉଦ୍ଧୃତାଃ ପାଚକାଃ ପାକକାରିଣୀଂ ଦେବନାରୀଂ ତର୍ଜ୍ଜତି । ତର୍ଜ୍ଜନାପ୍ରକାରମାହ । ହନ୍ତ ! ଦୁଷ୍ଟ ଯାଙ୍କ୍ଷ ବେଦଦଧନା କାଷ୍ଠଂ ଯନ୍ତ୍ରଣ ଦଃ ଦଧଃ ହନ୍ୟେତ, ତର୍ଜ୍ଜନାଧିକ୍ୟଂ ଏବେତ୍ୟନେନ ବୋଧ୍ୟତେ, ଉପପାଦ୍ୟଃ । ପାକକର୍ମଣି ନିଯୁକ୍ତା ଦେବନାର୍ଯ୍ୟା ଅଶ୍ରୁଭ ସ୍ତ୍ରୀକଣ୍ଠେ ନିର୍ବାପିତତ୍ୱେନ ଦୌର୍ଯୋଗିନଃ ତର୍ଜ୍ଜୟନ୍ତୀତି ତର୍ଜ୍ଜିତାର୍ଥଃ । ୩୦ ।

ଦାସୀଭୂତା ଇତି । କ୍ରୂରକର୍ମା ଅୟଂ ପୌଲସ୍ତ୍ୟଃ ଦାସୀଭୂତାଃ ଦାସସେବକା ଅପି ଅମରବନିତାଃ ଖେଦୟନ୍ ଦୁଃଖୀକରିଷ୍ୟନ୍ ଅସ୍ମିନ୍ ଅଲଙ୍ଘ୍ୟେ ପୁନଃ ବାସଯୁଗ୍ମ ଯାପୟତି । ଯଥାଲବ୍ଧଂ, ଅଭୋଗାତ୍ ଭୋଗାଭାବାତ୍ ଯକ୍ଷଂ କେବଳଂ ଅବିରତୈଃ ଅନ-ନ୍ତୈଃ ଅଂଶୈଃ ପୂର୍ଣ୍ଣୈଃ ଦୂରଂ ଲଙ୍ଘିତ ଦବକାଲେ କାନ୍ତମୁଖ୍ୟଂ ଯତ୍ର ଏବ ଭୂତଂ

ଅଂଶୁକ୍ଷୈଃଷନ୍ ବହତି ମଳୟେ ଲଙ୍ଘନେ ସୀତଯସ୍ୟା
ବାର୍ଯ୍ୟାମସ ନିଭୂବନଉପେ ସୀମନ୍ତିନୀନାଂ ଜନଦ୍ରଂ
ଦେବାଦାସୀଚରହଜନରଂ ମାନମାବନ୍ଧୁକାନାଂ
ଶିପ୍ରାବାତଃ ପ୍ରିୟତମ ଇବ ପ୍ରାର୍ଥନାଚାଟୁକାରଃ । ୩୧ ।

ତତ୍‌ଦ୍ରୋହୀ ତସ୍ୟମହରଣଂ ସ୍ୱବଦମ୍ଭଃ ପ୍ରଦଗ୍ଧଃ ଦ୍ୱଂ
ପ୍ରାଦନ୍ତେ ଦୃଶ୍ୟଂ ଦରିହରି ପତ୍ରଂ କୁର୍ବ୍ୟନାମୋଥୁଲାଲଃ ॥
ଯାନେଦା ମସ୍ତ୍ୟାନ୍ ଦଧସଛଭଗ୍ଂ କୃସ୍ତ ସଙ୍ଗାନ୍, ଯଥାଦେ୍ୟ
ସର୍ମ୍ପସ୍ୟନ୍ତେ ସଲିଲ କାଯପ୍ୟଃ ଚୋଯ୍ୟମାନା ବଶେଷାଃ ; ୩୪

କାଷମହ ଦକଃ ଏକଂ ଶନ୍ତମେବ ସ୍ୱଠା ଅପ୍ରମ୍ୟଙ୍କ । ତଥାଦ ବ୍ରୋଣେଶୀ ଦାନବଃ
ଅନଂନ୍ତରଇବ ପେବନାସଃ ବଦର୍ଥ୍ୟିତ୍ୱ ଅପହୃତ ତଦସ୍ୟ ଗୃହୋପଦ୍ରଶିଃପ୍ରଂ-
ଯତେ ଗୃଦେହନକପଦ୍ୟତ ଇତି ନଃସୃଟାର୍ଥଃ । ୩୧ ।

ଅଂଶୁକ୍ଷଇତି । ମାତରୁଧ୍ୟା ପଦନଃ ମଳସ୍ୟ ଲଙ୍ଘନେନ ଦଳପୃପଦାଠ ସଂପର୍କେଣ ଶୃଷ୍ଟଃ ପସଷ୍ଟୃତଃ ସନ୍ଥଃ ଇନ୍ଦ୍ର ଜପସ୍ୟଧେନ୍ତେ ଦେଜା ସ୍ୱଭୂପ ଦାସୀନାଂ ବଉଦ୍ଦେଣ ଅସ୍ୱବେନ କନରଂ ଭାପ୍ୟମାନଂ ମାଜାନାଂ ଅଦ୍ରବପ୍ୟବଗାନାଂ ମାନଂ, ପ୍ରିସ୍ୱଠନଃ ଅନ୍ତିପ୍ରିସ୍ୱଃ ପ୍ରାର୍ଥନାସ୍ୟଂ ଚ୍ଛୁ ବକସ୍ୱ ବେଷ୍ଟାଂବନ୍ଦୋଦୀଶଠାଦୃଶଃ ଶିପ୍ରାବାତଃ ଶିପ୍ରାନଦୀପବନଃ ଅବନ୍ତି ଦାନା ମି କ ନିବହଂ ତ୍ରିଭୂବନଉପେଃ ସ୍ୱବଣସ୍ୟ ଅଭ୍ରଲଙ୍କାସ୍ୟ ବାର୍ଯ୍ୟା ବହୃତ ପଦ୍ୱନୋଃ ପେ୍ୟଦତ୍ୱାତ୍ ସାକ୍ଷିଣ ମାନନାଶନୋପଯୋଗିଯଥାତଥା ବହତୀତ ଘ୍ରବଃ । ୩୩ ।

ତସ୍ୟେତି, ବ୍ୟନସ୍ମା ରୁଥ୍ୱାସଠଯନ୍ତ । ଠାଦୃଶଃ ସାଂପ୍ରକାମଣ୍ଡବଣେ ପିପଲାସ୍ୟିତଉର୍ଥଃ ଅନ୍ତୌ ଚକଣଃ ତତ୍ପ୍ରାସ୍ତିଂ ତତ୍ସମ୍ଭୂଲଂ ଉର୍କୋଛସ୍ୟ ସନ୍ତ୍ରମୂଦାସ୍ୟଂ ସ୍ୱଙ୍ଗତ୍ୱଗ୍ନା ଠିବ ଅନ୍ତଃପ୍ରଚ୍ଛଃ ବରୁଣସ୍ୟ ପଦଂଚେଜବଲ ଙ୍କଂଧ୍ରାଦବେ? କୃଷ୍ଣ ଯାଦୋମସ୍ୟାନ୍ ଜଲଜନ୍ତୂନ୍ ବର୍ଣ୍ଣଣସ୍ୟା ଜୁଦ୍ରରାସ୍ୟିତାନ୍ ଉଦ୍ଧୃତ୍ୟ ଦସ ସନ୍ତପସ ଅପ୍ରତ୍ୟ ଲୁପ୍ତ ଯଥା ଅନ୍ତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣଣସ୍ୟ ଇଠ ତଥପ୍ୟଃ ଚୋଯ୍ୟମାନା ବଶେଷାଃ ସମ୍ପସ୍ୟନ୍ତେ । ଉନ୍ନତି ଜଳଜନ୍ତୁବ ଉବସ୍ୱର୍ବାଶେଷ୍ୟବା ଚେଜାପହୃତ୍ୟନ୍ତ ଇତି ଭାବଃ ଯୋଜିତାଭିଂଧାଇ ଃ । ୩୪ ।

ହନ୍ତ ସ୍ୱାମିନ୍ ! ତ୍ରିଦଶ ବନିତାଃଙ୍କା ସ୍ତଦା ଦୀନବନ୍ଧୁଂ
ତ୍ୱଂ ମନ୍ୟୁଂ ବା ଭୁବନଜନନୀଂ ଚେତସା ନାକଲଙ୍ଘ୍ୟଃ ।
ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତେଷୁ ଭ୍ରମତି ମଦିରାଘ୍ରାଣମତ୍ତୋ ଯଦାସୌ
ଲକ୍ଷ୍ମୀଂ ପଶ୍ୟନ୍ ଲଲିତବନିତା ପାଦରାଗାଙ୍କିତେଷୁ— । ୩୪

ସର୍ବାଭୂମି ର୍ଜନପୃଷ୍ଟତଗ୍ଂ ସର୍ବଦା ସର୍ବସସ୍ୟ
ପ୍ରାସାଦାନ୍ତଃ ସରତି ସଲିଲଂ ଯନ୍ତ୍ରନାଳୈଃ ପ୍ରଚେତାଃ ।
ପୁଷ୍ପାପୃଗ୍ନି ର୍ମଣିଷୁ ଭ୍ରମଣାନ୍ , ନର୍ମଦା ସେବ୍ୟତେ ତ୍ୱସୌ
ଭୋଗ୍ୟକ୍ରୀଡା—ନଗର—ଯୁବତୀ—ସ୍ତନତଙ୍କ୍ରେ ର୍ମରୁଦ୍ଭିଃ । ୩୫

ହନ୍ତ ହେ ସ୍ୱାମିନ୍ ତଦା ତାଃ ତ୍ରିଦଶ ବନିତାଃ ତ୍ୱଂ ଦୀନବନ୍ଧୁଂ ଅର୍ଦ୍ଧନ୍ତାଣ ଭୁବନ ଜନନୀଂ ମାତ୍ରାଂ ବା ଚେତସା ନ ଆକଲଙ୍ଘ୍ୟଃ ଅପିତୁ ସର୍ବା ଏବ ଦେବନାର୍ଯ୍ୟଃ ତାଡିତ୍ରୁ ଯନ୍ତ୍ରସ୍ୟାର୍ତ୍ତ୍ରି ଦୁଃଖକରୁଣସ୍ୱ ତ ପଙ୍କମେଶ୍ୱରଂ ପରମେଶ୍ୱରୀଂ ଚତ୍ରୁ ଷଯର୍ଥଃ । ଯଦା ମଦଙ୍କ ପାନ ନମତ୍ତଃ ଅସୌ ରାବଣଃ ଲଳିତବନିତାନାଂ ପାଦରାଗାଙ୍କିତେଷୁ ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶଃ ଅଲଙ୍କୃତ ଚହ୍ନିତେଷୁ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତେଷୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଂ ପଶ୍ୟନ୍ ଭ୍ରମତି । ୬୩ ।

ଇଦାନୀଂ ମମ୍ୟ ତ ନଗର ସେବ୍ୟତ୍ୱଂ ପ୍ରକାଶୟତି ସର୍ବେତି । ସର୍ବାଭୂମିଃ ଉଷରବର୍ଜିତା ବସୁଧା ସର୍ବଦା ସର୍ବସସ୍ୟଂ ଜନପୃଷ୍ଟତରଂ ପ୍ରଚେତାଃ ବରୁଣଃ ଯନ୍ତ୍ରନାଳୈଃ ସଲିଲଂ ପ୍ରାସାଦାନାଂ ଅନ୍ତଃ ମଧ୍ୟେ ବହତି । ଅଗ୍ନିଃ ମଣିଷୁ ଭାଷଣାନ୍ ଗୃହୀତ୍ୱା ମଣୀନ୍ ପଚନ୍ତ୍ରୁସେବାର୍ଥଂ ତେଷାଂ ତୈଜସତ୍ୱାଦିତିଭାବଃ । ଭୋଗ୍ୟ କ୍ରୀଡାସ୍ୱାଂ ନଗରାଣାଂ ଯୁବତୀନାଂ ସ୍ତନେଷୁ ତଟେଷୁ ସୁଗନ୍ଧରଃ ର୍ମରୁଦ୍ଭିଃ ପବନୈଃ ଅସୌ ରାବଣଃ ସେବ୍ୟତେ । ୩୬ ।

ଦେବାନୀକଷ୍ଟଂ ରତପୃଗତମା ମେବ ମେଽଂ ଦୁଗ୍ମା
ସର୍ବତ୍ରୈଥଂ ଦନୁଜଜରଣ ପ୍ରୋଦ୍ୟ ଜାମ୍ବାସଦୂନ୍ନାଂ ।
ଏତଦ୍ଧ୍ୱଂସଂ କୁମିତ୍ର ଭଜନଯ୍ୟେ । ସର୍ବତୋ ବ୍ୟାପ୍ତି ସନ୍ଧା
ମାମନ୍ଦ୍ରାଣାଂ ଫଳମବିକଳଂ ଲପ୍ସ୍ୟସେ ଗର୍ଜିତାନାଂ । ୩୬ ।

ଅସ୍ମା ନ୍ନେତ୍ରି ଭ୍ରାବରୁଣିମୁନତୋ ଽଧୀତସର୍ବାସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରୋ
ଲଂଘନ୍ନବ୍ଧିଂ ହବୁଜ ଭରସା ପାପିନୋଽମୁଷ୍ୟ ଦର୍ପଂ ॥
ଆରୁଢ଼େ ତାଃ ସୁରମୃଗଦୃଶୋ ଜାଲରନ୍ଧ୍ରୈଃ ସୁବେଲ
ମାମୋକ୍ଷ୍ୟନ୍ତି ନ୍ତ୍ରି ମଧୁକରଶ୍ରେଣି ଦୀର୍ଘାନ୍ କଟାକ୍ଷାନ୍ । ୩୭

ଦେବେତି । ଦୁଗମା ରାବଣଃ ସର୍ବତ୍ର ଅରାନୀବସ୍ତ୍ର ଏବମେବଂ ଉକ୍ତ ପ୍ରକାରେଣ ଦେବାନାଂ ଅନଷ୍ଟଂ ଅପକାରଂ ରତପୃକ୍ତ ତମାଂ ଅତଶସ୍ୟେନ ରତସ୍ପୃତ ; ନନୁ କ୍ରମେ ତ ନ୍ତ୍ୟ ମବଗତ ମିଯ୍ତ୍ରାହ । ମା ଜାତନ୍ତୁ ତନୃତ ରେଡୀ ତ୍ରିକଃ ଉବ ପୌରିଣିକାଃ ଉକ୍ତ ବଷ୍ଟୂଂ ତେତ୍ରୋଦ୍ୟ ଉକ୍ତ୍ୟ । ମାଂ ଖିଦ୍ୟନ୍ତୀ ମଚ୍ଚେଷ୍ଟେଃ ଅଶ୍ରୁଦ ଯୁହ ସାନ୍ତ୍ୱଯାମାସ ଅନ୍ଧ୍ରସ କୃନମାଦ୍ୱ । ହେତନୟେ ଉକ୍ତ ବାଗ୍ରସେଧ୍ୟକ୍ତିଃ । ହଂ ଉତ୍ତ ଲଙ୍କାସ୍ଥାଂ ସର୍ବତଃ ଅରାମାଦିଶୂନ୍ୟାନ୍ତ୍ୟେଷୁ ସକଳ ପ୍ରଦେଶେଷୁ ବ୍ୟାପ୍ତି ସନ୍ଧାଂ କ୍ୟାପ୍ତ ବଧାଂ ଅମନ୍ଦ୍ରାଣଂ ଲକ୍ଷତ ଗମ୍ଭୀରାଣାଂ ଗର୍ଜିତାନାଂ ଶୋକଘାତ-ଜନତ କୃନ୍ଦନଶବ୍ଦୃଷନ୍ଦୂପାସ୍ୱ ହୃଦୂପକୋଭାହଳାନାଂ ଏତସ୍ୟ ରାବଣମୟଥ୍ୟସଂଘଳଂ ଲପ୍ସ୍ୟସେ ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟସି, ସର୍ବାସାଂ ରୋଦନଂ କ୍ରନ୍ଦନେବାସ୍ୟ ବନାଶଦେତ୍ଭୂସ୍ୱ ଅପନୋ ତ୍ରଂସୀଯାଶନ୍ତୁଃ । ୩୬ ।

ଅସ୍ମାଦେତି । ଅସ୍ମାତ୍ର ଦୂରାନ୍ନେକୋଽସ୍ୟ ଦେବଦେଷିତ୍ରାତ୍ର ମୈତ୍ରା ବରୁଣିକାମା ମୁନ ଉତନ୍ତଃ ତମ୍ମାତ୍ ଅଧୀତ ସର୍ବାସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଃ ଅଧିଗତ ସକଳ ଶସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରବଦ୍ୟାକେଽର୍ଥିଂ ଲଂଘନ୍, ତଳ୍ପକଟାନ୍ୟେଧ ଉପନ୍ୟାସଂ ଧିଷ୍ୟନ୍ତାନ୍ତ୍ରଣସ୍ୱ ମେ ଭବେହ ସମୁଦ୍ର ଉପାଶସ୍ଥଃ ଷାର୍ଚିନଃ ଅମୁଷ୍ୟଦର୍ପଂ ତନ୍ନିକ ବନାଶସ୍ୱ, ବୃଦ୍ଧି ସୁବେଲଂ ଆରୁଢ଼େ, ସତ ସୁରାଣାଂ ମୃଗଦୃଶଃ ବଳାଦାହୃତା ଉନ୍ତ୍ୱିଃ ଜାଲରନ୍ଧ୍ରୈଃ ବାତାୟନ ଜାଲସର୍ବୈଃ ମଧୁକର ଶ୍ରେଣି ଭ୍ରମରମାଳା ତଦ୍ୱଦୀର୍ଘାନ୍ ଅଯୁତାନ୍ କଟାକ୍ଷାନ୍ ଅମୋକ୍ଷନ୍ତି ତ୍ୱାଂ ସଦୃଶ୍ୟନ୍ତ୍ରିଷ୍ୟନ୍ତି ଲନ୍ତ୍ୱିଃ । ୩୭ ।

ଚଣ୍ଡୀକାନ୍ତସ୍ମରଣରସିକସ୍ୱାନ୍ତ ! ହେଜୀବବନ୍ଧୋ !
ଏତଦ୍ଦୈନ୍ୟାପଦନଲସ୍ୟ ସର୍ବଦା କାଲପୂର୍ଣ୍ଣଂ ॥
ହସ୍ତେ ହୃତ୍ୱା ଉଦଧିରୁ ଦ୍ୱରଃ ସ୍ୱାତଲେ ସ୍ୱଂ ସମାଧିଂ
ଶାନ୍ତୋଦ୍ବେଗ ସ୍ତିମିତନୟନଂ ଦୃଷ୍ଟବନ୍ତି ର୍ଭବାନ୍ୟା । ୩୮ ।

ଦୁର୍ବାରପ୍ରଳୟ– ହୁତଭୁଗ୍ଜ୍ୱାଳଜାଲମୂର୍ତ୍ତ – ମୂର୍ତ୍ତେ !
ବାମଂ ଦୈତ୍ୟେ ଭୁବନଦହନେ ବର୍ତ୍ତିଷୀଦ୍ୟାଶୁଗାସ୍ତ୍ୱଃ ॥
ଶୀଘ୍ରଂ ଲଙ୍କାମନୁ ସୁଲସ୍ପୃହଂ ଦେବବଧା ବାଣଶ୍ରେଣି–
ଚୋଦ୍ୟୋତ୍ସୃଷ୍ଟସ୍ତ୍ରନଭଗନ୍ଦ୍ରେ ମାସ୍ମଭୂ ର୍ବିଳମ୍ବାସ୍ତ୍ରାଃ । ୩୯

ଚଣ୍ଡୀତି, ଚଣ୍ଡୀକାନ୍ତସ୍ୟ ଶିବସ୍ୟ ସ୍ମରଣେ ରସିକ ସ୍ୱାନ୍ତ ଅନ୍ତଃକରଣ ହେଜୀବବନ୍ଧୋ ହରେ ସର୍ବଦା କାଲପୂର୍ଣ୍ଣଂ ଶୋକକାଳୀପ୍ୟାପ୍ତ ଘନାପତଂ ଏତସ୍ୟ ଦୈନ୍ୟାପଦସ୍ୟ ରାକ୍ଷସାଧମସ୍ୟ ଅନଲସ୍ୟ ଦୂରଂ ହିତ୍ୱା ବତ୍ସଃ ଭବ ଚେତୋଃ ସ୍ୱସ୍ୟ ଅବତେ ଶ୍ରୀକାନ୍ତେ ସ୍ୱଂ ସମାଧିଂ ଯୋଗଂ ଉତ୍ତାନ୍ୟ ପାର୍ବତ୍ୟା ଦୃଷ୍ଟିବର୍ତ୍ମ୍ୟା ଶାନ୍ତଃ ନିବୃତଃ ଉଦ୍ବେଗଃ ରାବଣସ୍ୟ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ନବାସ୍ତଜନିତ ବୈମୂର୍ଯ୍ୟଂ ଯସ୍ୟାଃ ତାଭ୍ୟାଂ ଅତଏବ ସ୍ତିମିତାଭ୍ୟାଂ ଚରଲକ୍ଷ୍ୟତ୍ତ୍ୱ ଯୋଗସ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ସ୍ୱଲସାଧିକ୍ୟାତ୍ ନୟନାଭ୍ୟାଂ „ ନୟନାଭ୍ୟାଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଉକ୍ତିଃ ଯୋଗାବଲମ୍ବନେ ଯସ୍ୟ ତଥୋକ୍ତଃ ସନ୍ ଉଦଧୀର । ଏତନ୍ମୟୌ ଶ୍ରୀକାନ୍ତେ ପାର୍ବତ୍ୟାପାଦିତଃ ସ୍କନ୍ଦଂ ତରଳ ଉଦ୍ଧତାପ୍ରତ୍ୟାର୍ଥଃ । ୩୭ ।

ଦୁର୍ବାରେତି ଦୁର୍ବାରସ୍ୟ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷସ୍ୟ ପ୍ରଳୟସ୍ୟ ଏବ ପ୍ରଳୟ ହୁତଭୁଜଃ ଜ୍ୱାଳାନ୍ତ ବହ୍ନୀନାଂ କାଳଜିହ୍ୱା ମୂର୍ତ୍ତେ ହେଅନଳ ଧରାଧରାନ୍ତ ଲୁଣ୍ଠକସ୍ୟ ଦହନେ ଦୀପକେ ଦୈତ୍ୟେ ରାବଣେ ତେ ଉପସ୍ଥିତଃ ଅଶୁଗାଃ ବାଣାଃ ଏବଂ ଅନ୍ୟଃ ଚଳଂ ବାମଂ ବର୍ତ୍ତିଷୀଦୃ । ତବ ଦେବତାଃ ଦେବାଙ୍ଗନାଃ ଶୀଘ୍ରଂ ସୁଖସ୍ପୃହାଂ ଲଙ୍କାଂ ଅନୁ ଲଙ୍କାସ୍ପୃହଂ, ବାଣରାଶିରୂପାଣାଂ ଚୋଦ୍ୟନାଂ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟେ କ୍ଷେପଣେ ସମୟେ ସହ ସ୍ତନଧଂ ଯନ୍ଷ୍ଟ୍ରଃ ଯେନ ମୁକ୍ତଃ ମାସ୍ମଭୂଃ । ତାଃ ବିଳମ୍ବାଃ ଭୀରବଃ । ଅନ୍ୟଥା ସ୍ମୃତୀ କରଣାର୍ଥକ ଶ୍ୟାଘୋଷସ୍ୟ ଅନଳଭସ୍ମୀକରଣେ ଦୈତ୍ୟଶତ୍ରୁ ସମ୍ଭବେ ଇତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥଃ । ଲୁପ୍ତବାଲଂକାରଃ । ୩୮

ମାଦ୍ୟଦ୍ଭୃଙ୍ଗ୍ୟାପ୍ରସବଦଳଜସ୍ୟ ତ୍ୱଂ ପୁର୍ ଉତ୍ପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତାଃ
ସନ୍ନିଦ୍ରାଣାଂ ମୁନିକୁଳଭୁବା ମତ୍ତଙ୍କା ଦଣ୍ଡକେ ତତ୍ର
ଏନଂ ଶୀଘ୍ରଂ ଜହି ମୁନିଭକ୍ଷଂ ସନ୍ଧିଭୀଯନ୍ତ୍ରଭୂମେ !
ମନ୍ଦାୟନ୍ତେ ନଖଲୁ ସୁହୃଦା ମଭ୍ୟୁପେତାର୍ଥକୃତ୍ୟାଃ । ୦୪

ନାନାହେତୋ ରତସୁରରିପୋ ନାଶନେ ବିଷୟକାର୍ଯ୍ୟେ
ଧୀରସ୍ତ୍ୱଂ ଲଙ୍କାଂ ବହସି ଯଦି ମାଂ କାରଣୀକର୍ତ୍ତୁମସ୍ୟ ।।
ବୀର୍ଯ୍ୟୋତ୍କୃଷ୍ଟାନ୍ ହରମସ୍ୟ ମୁନୀନ୍ ଏଷ ତତ୍ ଯତ୍ର ଅଦୌ
ପ୍ରସ୍ତାବୃତଃ ତ୍ୱୟି ଜଗରୁଷ୍ଟ ସ୍ୟାଦନଳ୍ପାଭ୍ୟସୂୟଃ । ୧୪ ।

ମାଦ୍ୟତେତି । ମାଦ୍ୟତାଂ ପ୍ରମତ୍ତାନାଂ ଦୈତ୍ୟାସଦାନାଂ ଦାନବାଧମାନାଂ ବଳତ୍ୱେନାପି ସନ୍ନିଦ୍ରାଣାଂ ପରମ ସୁହୃଦାଂ ତୈଃସହ ଶଠାବସ୍ଥାନା ତଦର୍ଥଃ ମୁନିକୁଳଭୁବାଂ ମୁନି ପୁତ୍ରାଣାଂ ଅଗ୍ରତଃ, ପୁର ସ୍ୱତ୍ସ୍ମିନ୍, ଦଣ୍ଡକେ ବନେ, ଅଗ୍ରପ୍ରକ୍ଷେପ କୃତ ପ୍ରକ୍ଷେପଃ ଅସୀଃ । ସତ୍ ଭସ୍ମ ଯତ୍ତୃ ଭୂମିଃ ଯେନତସ୍ୟ ପଦ୍ମାଧନେ ହେତଥାବର୍ଷ ! ମୁଷାନ୍ ଭୃଙ୍କ୍ତେ ଅତ ତଥୋକ୍ତଂ ଏନଂ ରାବଣଂ ଶୀଘ୍ର ଜହି ବନାଶୟ । ସୁହୃଦାଂ ମିତ୍ରାଣାଂ ଅଭ୍ୟୁପେତାଃ ପ୍ରତି ଜ୍ଞାତାଃ ଅର୍ଥକ୍ରିୟାଃ ନ ମନ୍ଦାୟନ୍ତେ ତେତ୍ରି ନ ବିଳମ୍ବ୍ୟନ୍ତେ ଧ୍ରୁବ ଅର୍ଥାନ୍ତର ନ୍ୟାସଃ । ୩୯ ।

ନାନେତି । ଅତ ନାନାହେତୋଃ ଅବଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟେ ଅତ୍ର ସୁରରିପୋ ରାବଣସ୍ୟ ନାଶନେ ବିଷୟେ ମାଂ କାରଣୀକର୍ତ୍ତୁଂ ହେତୁତ୍ୱେନ ଦର୍ଶୟିତୁଂ ଧୀରଃ ତ୍ୱଂ ଯତ୍ତବା ଲଙ୍କାଂ ବହସି । ତର୍ହି, ବୀର୍ଯ୍ୟୋତ୍କୃଷ୍ଟାନ୍ ଅବ୍ୟବଧାରଣ୍ୟ ବଳାଦାହତାନ୍ ମୁନୀନ୍ ହରମସ୍ୟ ଏତଦୀୟାନ୍ ଚରଣେଭ୍ୟୋ ମୋଚୟ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ । ଯଦି ଏବ ତବ ବୁଦ୍ଧି ଜତସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ତ୍ରୁଟିବନ୍ଧନେ ସତ , ଏଷ ରାବଣଃ ଅନଳ୍ପାତ୍ମା ସ୍ୱୟଂ ଅଗାବ କୃତଃ ସନ୍ ଅବୌ ଯୁଦ୍ଧେ ବିଷୟେ ପ୍ରସ୍ତାବୃତଃ ସ୍ୟାଦିତ୍ୟର୍ଥଃ । ୪୦ ।

ଯଦ୍ୱା ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! ଦିଶିଦିଶି ଭ୍ରାମ୍ୟତୋ ବାନରେନ୍ଦ୍ରା-
ରଣ୍ୟଶ୍ରେଣୀବିଚରଣପଥସ୍ୟ ଚୈତଦାସ୍ୟାନୁବେଗୀଯାତ୍ ॥
ହସ୍ତାକ୍ ଭୀତ୍ୟା ନଖିଳଜଗତାଂ ଯୋଷିତାଂ ତ୍ୱା ଯଦେଥା
ମୋଘୀକର୍ତ୍ତୁଂ ଚଟୁଲଶଫରୈର୍ଦ୍ୱର୍ତ୍ତନପ୍ରେକ୍ଷିତାନି । ୪୬ ।

ବାରଂବାରଂ ଚରଣନୟନାକର୍ଷଣୋ ମାରୁତସ୍ତ୍ୱଂ
ତାଦୃକ୍ ସୈନ୍ୟଂ ହତମିତ ଜନସ୍ଥାନଗଂ ନୋ ବିରମ୍ୟାତ୍ ॥
ହାଧିକ୍ ପୂର୍ବଂ ହୃଦୟକଳିତାଂ କାମିନୀଂ ଦୃଷ୍ଟଚେତା
ଜ୍ଞାତାଧ୍ୱାଦୋ ବକ୍ଷଭଜନାଂ କୋ ବିହାତୁଂ ସମର୍ଥଃ । ୪୭

ଯଦ୍ୱେତି । ହେ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! ଯଦ୍ୱା ଅଥବା ଦିଶିଦିଶି ପ୍ରତିଦିଶଂ, ବାନରେନ୍ଦ୍ରା ରଣ୍ୟାନାଂ ମନୋରମ ରମଣୀୟାନାଂ ଶ୍ରେଣ୍ୟା ବିଚରଣପଥସ୍ୟ, ଭ୍ରାମ୍ୟତଃ ସଂଚରତଃ, ଏତଦାସ୍ୟାନୁବେଗୀଯାତ୍ ରାବଣସ୍ୟ ଅନୁଚରବର୍ଗାତ୍, ଭୀତ୍ୟା ଭୟେନ ନିଖିଳଜଗତାଂ ଯୋଷିତାଂ ଦଣ୍ଡାତ୍ ଚଟୁଲଶଫରୋ ଦ୍ୱର୍ତ୍ତନାଶବ ଚଞ୍ଚଳ ମୀନ ଯଦବର୍ତ୍ତନ ତୁଲ୍ୟାନି ଯାନି ପ୍ରେକ୍ଷିତାନି, ମୋଘୀକର୍ତ୍ତୁଂ, ରାବଣାନୁଚରାଣାଂ ନାଶନେ ଯତ୍ନ ପୂର୍ବ ସଂସ୍ମାରକାଣାଂ ତବ ଲୋଚନାନାଂ ବୈଫଲ୍ୟାପାଦନାୟ ଯଦେଥାଃ ଅଧ୍ୟସ୍ମ ମାଶଙ୍କେ । ନ କେବଳ ମହଂ ଏକୋ ମାଂ ତୁଷ୍ଟା ତ୍ୱାମେବା ପଦଲୋଚ, ତ୍ରିଭୁବନ ମପୀତି । ୪୬ ।

ବାରଂ ବାରମିତି । ବାରଂବାରଂ ଚରଣ ନୟନାନାଂ କର୍ଷଣେନ ଉତ୍ସାହସଃ ପ୍ରବୃତ୍ତସାହସଃ ଅସ୍ତୁଂ ରାବଣଃ ଜନ ସ୍ଥାନଗଂ ଖରାଦିସ୍ଥିତଂ ତାଦୃକ୍ ସୈନ୍ୟଂ ହତମିତି ନ ବିରମ୍ୟାତ୍ ବିରମେତ୍, ଖରାଦୟୋ ରାକ୍ଷସାଃ ହତା ଇତି "ସ୍ତ୍ରୀହରଣ ହେତୁକବ୍" ନିଜସ୍ୟ ସୈନ୍ୟସ୍ୟ ନାଶାତ୍ ରାବଣେନ ଗର୍ବାଦିତ ବେନ ତାଦୃଗତ୍ର କନ୍ୟା ସ୍ୱଂ କୃତଃ । ଏତଦେବାର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସେନ ଦ୍ରଢୟତି, ଜ୍ଞାତାସ୍ୱାଦଃ ବଃ ଦୃଷ୍ଟଚେତା ପୂର୍ବଂ ପ୍ରଥମଂ ହୃଦୟେ କଳିତାଂ ସଂକଳ୍ପିତାଂ କେନ କପଟେନ ପ୍ରକଟ ଜଘନାଂ ଛନ୍ନଦନାସ୍ୱାଦଲବ୍ଧାଂ କାମିନୀଂ ବିହାତୁଂ ସମର୍ଥଃ ନ କୋଽପୀତ୍ୟର୍ଥଃ । ହାଧିକ୍ ମାଂ ଧିଗସ୍ତୁ ଯଦ୍ ମଦର୍ଥେ ଲଙ୍କା ଦହ୍ୟତେ ନଷ୍ଟସ୍ୟ ନିଚିତାପର୍ଯ୍ୟଂ । ୪୭ ।

ଏବଂ ଦ୍ୱିତ୍ରି ସ୍ଥଳ ବିଲସିତଂ ପୌରୁଷଂ ବୀର୍ଯ୍ୟଗୂଢ଼ଂ ,
ମଧ୍ୟେ ହର୍ମ୍ୟଂ ଜଳଧି ପରିଖାଦୁର୍ଗମେ ଦୁର୍ଗଦେଶେ ।
ଅଧ୍ୟାସୀନାନ୍ ଦଶ ମୁଖମୁଖାନ୍ ଦୀପୟେ ଦର୍ଶକୋ ହ ,
ଶୀତୋ ବାୟୁଃ ପରୁଷମପି ତା କାନନୋଦ୍ଭୂତଗନ୍ଧ୍ୟଂ । ୪୫

ଦୀପ୍ତାଃ ସନ୍ତୁ ତ୍ରିଜଗଦହିତା ଏତ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘକାପ୍ୟାଃ ,
ତେନ ସ୍ଥେୟସ୍ତଂ ଭୃଗୁପତି ମତୋ ଯୋ ନ୍ବକାର୍ତ୍ତୀରଚକାର ।
ଯଃ ସେନାନୀଂ ବ୍ୟଜୟତ ହଠା ଦାଶୁଗୈ ର୍ଯଃ ଖୁରନ୍ତା ,
ମତ୍ୟାଦିତ୍ୟଂ ହୁତବହ ମୁଖେ ସଂଭୃତଂ ତଦ୍ଧି ତେଜଃ । ୪୬ ।

ଏବମିତି । ଏବ ଦ୍ୱିତ୍ରିସ୍ଥଳେ ବଲସିତଂ ବୀର୍ଯ୍ୟଗୂଢଂ ପରାକ୍ରମଂବୃତଂ ତେ ପୌ-
ରୁଷଂ ପୁରୁଷକାରଃ କର୍ତ୍ତା, ଜଳଧି ପରିଖଯା ଶ୍ରେଣୀଭୂତ ସମୁଦ୍ରେଣ, ଦୁର୍ଗମେ
ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶେ ଦୁର୍ଗଦେଶେ ଲଂକାପୁର୍ଯ୍ୟାଂ ମଧ୍ୟେହର୍ମ୍ୟଂ ଅଟ୍ଟାଳୀ ମଧ୍ୟେ ଅଧ୍ୟାସୀନାନପି
ସ୍ଥିତାନପି ଦଶମୁଖ ମୁଖାନ୍ ରାବଣାଦୀନ୍ ଦୀପୟେତ୍, ଉଦ୍ଦୀପୟେତ୍ ହୃଦୟ
ଜନ୍ମାଦ୍ ମେଘାନ୍ ଜାତଃ ତାଦୃଶଃ ଶୀତୋ ବାୟୁଃ କାନନୋ ଦ୍ଭୂତଗନ୍ଧ୍ୟଂ ପରୁଷମପି ତା
ପରପାତସ୍ଥିତା ଭବତି । । ୪୫

ନନୁ ଉଦୀପ୍ତୈ କିଂ ଭବେଦତ ତେବତ୍ରାହ । ଦୀପ୍ତା ଇତି । ଏତେ ତ୍ରିଜଗ
ତାଂ ଅହିତାଃ ରାବଣଦୟଃ ଦୀପ୍ତାଃ କ୍ରୋଧ ବକୃତାଃ ସନ୍ତଃ ତେନ କୃତ୍ସ୍ନ
ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ୍ୟାସ୍ତୁଃ । ଯଃ ତଂ ଭୃଗୁପତିଂ ପରଶୁରାମଂ ଅହୋ ଅସ୍ତ୍ରର୍ଯ୍ୟଂ, ଅ-
କାର୍ତ୍ତୀରଚକାର ଷତକ୍ରତୀ କୃତବାନ୍, ତଂକିଂ ଉତ୍ରାହ, ଯଃ ଭୃଗୁପତିଃ
ଶ୍ରୀରାମଂ ଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟାସସ୍ୱେ ଅଭାଦିତ୍ୟ ସୂର୍ଯ୍ୟାତପ୍ୟତପେଜସି ହୁତବହ ମୁଖେ
ଅଗ୍ନି ମୁଖେ ସମ୍ଭୃତଂ ସଞ୍ଚିତଂ ତଦ୍ଧି ତେଜଃ ତସ୍ୟ ଭୂତ ମିଦ୍ରାଃ ସେନାନୀଂ
କାର୍ତ୍ତିକେୟଂ ଯଃ ବସ୍ତୁ ମୁ ଆଶୁଗୈଃ ବାଣୈଃ ହଠାତ୍ ବ୍ୟଜୟତ ବର୍ଜିତବାନ୍ ।୪୬

ଶକ୍ତୋଽପିତ୍ୱଂ ପ୍ରିୟତମ ! ହଠା ଦାକ୍ରମସ୍ୱାଦିତସ୍ତ୍ୱଂ,
ଲଙ୍କା ଯୋଷିତ୍ କବର ସଦୃଶଂ ଭୂଧରେଶଂ ସୁବେଲଂ ।
କୋଦଣ୍ଡୀ ତୈ୍ୟରସୁର ଯୁବତ୍ମ ଦକ୍ଷ ବାହୂରୁବକ୍ଷଃ ,
ପଶ୍ଚା ଦଦ୍ରି ଗହଣ ଗୁରୁଭି ର୍ଗର୍ଜିତୈ ର୍ନର୍ତ୍ତୟେଥାଃ

ସ୍ୱାମିନ୍ନସ୍ମାତ୍ ପରମତିରୁଷା ନିର୍ଯ୍ୟତାଂ କୌଣପାନାଂ
ବୃନ୍ଦାଣାଲୀଚ୍ଛିନ୍ନଶିରସା ମସୃସିନ୍ଧୁଃ ସୁଗ୍ରାଣାଂ ।
ପ୍ରାଚ୍ୟୈ ଭୂୟାତ୍ ସୁରଭରନଦ୍ୟା ଲମ୍ବତାଂ ମ୍ଲାପୟନ୍ତୀ
ସ୍ରୋତୋ ମୂର୍ତ୍ତ୍ୟା ଭୁବି ପରିଣତାଂ ରନ୍ତୁଦେବସ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତିଂ ॥୪୬

ଏବଂ ରାମ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟବାହ୍ୟତ୍ୱ ବଚନଚ୍ଛଲେନ ରାବଣବିନାଶୋତ୍ପାଦଂ ବର୍ଣ୍ଣୟିତ୍ୱା ଅନାଗତସ୍ୟ ଶ୍ରେୟଃ କବ୍ୟାନନ୍ଦାନାସଂବନ୍ଧମାନା ସତୀ ଜାନକୀ ତଦ୍ରୂପ କଥନାପଦେଶେନ ଅବଧାରୟତେ ଶକ୍ତୋଽସୀତି । ହେ ପ୍ରିୟତମ ତ୍ୱଂ ଶକ୍ତୋଽପି ସମର୍ଥଃ ସନ୍ନପି ଲଙ୍କାଯୋଷିତଃ ଲଙ୍କାଲକ୍ଷ୍ମ୍ୟାଃ କବରସଦୃଶଂ କେଶପାଶନିଭଂ ଭୂଧରେଶଂ ସୁବେଲଂ ସୁବେଲ ନାମକପର୍ବତଂ ଅବତଃ ପ୍ରଥମଂ ଆକ୍ରମସ୍ୱ । ପଶ୍ଚାତ୍ ଅଦ୍ରିଗହଣଗୁରୁଭିଃ ପର୍ବତକନ୍ଦରାଣି ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତୈରିତ୍ୟର୍ଥଃ କୋଦଣ୍ଡୀ ତୈଃ ଗର୍ଜିତୈଃ ଝଂକାରୈଃ, ଅସୁରଯୁବତୀନାଂ ଦାନବପ୍ରମଦାନାଂ ଦକ୍ଷଂ ଦକ୍ଷିଣଂ ବାହୁଃ ଉରୁ ଚକ୍ଷୁଃ କର୍ମ, ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗବାଂ ଦେହବନ୍ତଂ, ଦକ୍ଷିଣ ଭୂ କୋଦଣ୍ଡେନାଣି ନର୍ତ୍ତୟେଥାଃ ସ୍ପନ୍ଦୟେଃ । ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ଉକ୍ତଦକ୍ଷାଙ୍ଗସ୍ଫୁରଣସ୍ୟ ଅଶୁଭ ସୂଚକତ୍ୱାତ୍ । ୪୫ ।

ସ୍ୱାମିନ୍ନିତି । ହେ ସ୍ୱାମିନ୍ ଅସ୍ମାତ୍ପରଂ ଅତିରୁଷା ନିର୍ଯତାଂ ନିର୍ଗଚ୍ଛତାଂ ବୃନ୍ଦାଣାଲୀଭିଃ ଛିନ୍ନାନି ଶିରାଣି ଶିରାଂସି ଯେଷାଂ କୌଣପାନାଂ ରାକ୍ଷସାନାଂ ଅସୃକ୍‌ସିନ୍ଧୁଃ ରକ୍ତନଦୀ ବର୍ତ୍ତୀ, ସୁରଭି ତବସ୍ୟ ଲସ୍ମାତ୍ ଗଦାବନ୍ୟାତ୍ କାଠାଂ, ଭୁବି ସ୍ରୋତୋମୂର୍ତ୍ତ୍ୟା ପ୍ରବାହ ରୂପେଣ ପରିଣତାଂ, ରନ୍ତିଦେବସ୍ୟ ଚତାଶ୍ୱମେଧ କୀର୍ତ୍ତିଂ କୀର୍ତ୍ତିଭୂତାଂ ଚର୍ମଣ୍ୱତୀଂ ନଦୀ ମିତ୍ୟର୍ଥଃ ଗ୍ଲାପୟନ୍ତୀ ସତୀ ଦୂରାଣାଂ ପ୍ରୀତ୍ୟୈ ଭୂୟାତ୍ । ୪୬ ।

ଅଙ୍କେ କୃତ୍ୱା ସୁରପୁର ମିମାଂ ସଙ୍ଗତୋ ନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମାଳା
ମେନାଂ ଦୈତ୍ୟାବଳି ପରିବହଦ୍ରକ୍ତଧାରୈ ର୍ବହନ୍ତୀଂ ॥
ବିଭ୍ରଶ୍ୟୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଧବଳଶଲନ୍ତୂଂ ସପ୍ତବର୍ଣ୍ଣନମୁଦ୍ୟାତ୍
ଏକଂ ମୁକ୍ତାଗୁଣ ମିବ ଭୁବଃ ସ୍ଥୂଲ ମଧ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନୀଳଂ ॥ ୪୮ ॥

ଦୃଷ୍ଟ୍ୟାଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପ୍ରକଟଭୟଦା ଦୁର୍ଗମାରଣ୍ୟଦୁର୍ଗଂ
ବହ୍ନ୍ୟୁଦ୍ଦାମ ପ୍ରଥମ ଦଶିତୈ ର୍ହନ୍ତ ହତ୍ୱା କୁଠାରୈଃ ॥
ଘୋରୈର୍ଦ୍ଦୈତ୍ୟାନଂ ଭୂତୁ ଲଭଦ୍ୱସ୍ତୁ ଯଂ ଦିଶୋ ଶୋଣଭେତ୍ତୂଃ
ପାନୀଭୂତନ୍ ହଦ ସ୍ଥରବଧୂ ନେଶଙ୍କୋଚିଭୂତାନାଂ ॥ ୪୯

ଅଙ୍କ ଇତି । ସଙ୍ଗତଃ ଅସ୍ତର୍ଣ୍ଣିମାଳାଂ ଅସ୍ୟାଃ ଭୂଷ୍ଟାଂ ଇମାଂ ଅସୁରପୁରଂ ଅଙ୍କେ କୃତ୍ୱା କଲୟୀକୃତ୍ୟେତ୍ୟର୍ଥଃ ଦୈତ୍ୟାବଳିଭ୍ୟଃ ଛିନ୍ନମୂର୍ଦ୍ଧଭ୍ୟୋ ଯେଭ୍ୟଃ ପରିବହଦ୍ଭିଃ ରକ୍ତଧାରୈଃ ବହନ୍ତୀଂ ସ୍ରବନ୍ତୀଂ ବିଭ୍ରତ୍ୱିଶ୍ରୁ ଧବଳଦଳନ୍ତୂଂ ଭବଦସ୍ତୁଶାର୍ତ୍ତି ଶୁଭ୍ରାଂ ଏନାଂ ପୂର୍ବୋକ୍ତାଂ ଭକ୍ତନନ୍ଦଂ ସପ୍ତଦଃ ଭବଦସ୍ପୃଶାର୍ଦ୍ଦ୍ରିଗାଥାଭବନଃ ସ୍ଥୂଲ ମଧ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନୀଳଂ ଭୁବଃ, ଏକଂ ମୁକ୍ତାଗୁଣମିବ ନୂନଂ କଶ୍ଚିତଂ ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟାତ୍ ତର୍କୟେ ହ । ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାଲଙ୍କାରଃ । ୪୮ ।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱେତି । ଦୃଷ୍ଟ୍ୟାତାଂ ମାତ୍ୟତାଂ ଦୃଷ୍ଟାନାଂ ପ୍ରକଟଭୟାନାଂ ଶତ୍ରୂଣାଂ ପଞ୍ଚ ଯସ୍ୟାଃ ସୈବ ଦୁର୍ଗମଂ ଦୁଷ୍ପ୍ରବେଶଂ ଅରଣ୍ୟଦୁର୍ଗଂ ବନଦୁର୍ଗଂ ତତ୍ କର୍ମ ବହ୍ନ୍ୟୁଦ୍ଦାମ୍ନାଂ ଦନ୍ତାଗ୍ରସ୍ଥିତାନାଂ ପ୍ରଥମା ସ୍ତେ ଦଶିତାଃ ତୈରେବ କୁଠାରୈଃ ହତ୍ୱା ଛିତ୍ୱା ଶୋଣିତୈରତ୍ତୂଃ ଉନ୍ନସ୍ୟ ପୂର୍ବବଧୂନାଂ ସମ୍ବନ୍ଧ ନେତ୍ରକୋଟିଭୂତାନାଂ ସେତନଙ୍କୋଚିତାନାଂ ସ୍ୱଂ ପାତ୍ରୀଭୂତନ୍ ସଜଳୀଭୂତନ୍ କାର୍ଯ୍ୟା ଏବଂ ଲଭତେ ସ୍ତ ତଥବଶଃ ଅନଂଶୁକୁରୁ ଭବିଷ୍ୟ, ଯଥା କଶ୍ଚିତ୍ କୃଷିବଳଃ ଅରଣ୍ୟଂ ଛିତ୍ୱା ଲଭତେ ନାବେପଶ୍ୟ ତତ୍ଫଳଂ ପୂର୍ଣଃ । ୪୯

ଅସ୍ୟ ଧ୍ୱସ୍ତେ ହି ଗୁଣବଲଙ୍ଘୁଟେ ସର୍ବଗୀର୍ବାଣଷଣ୍ଡୋ
ମନ୍ୟେ ହିଷ୍ଟଃ ସ ହି ସୁରପତିଃ ତେଷୁ ସାହାଯ୍ୟକଃ ସ୍ୟାତ୍ ॥
ଯୋ ଦୈତ୍ୟାନାଂ ବିଷମସମରେ ପ୍ରାଗଭୋ ବାଣବାର—
ଧାରାପାତୈଃ ତ୍ୱମିବ କମଲାନ୍ୟଭ୍ୟବର୍ଷନ୍ମୁଖାନ ॥ ୫୦

ନାଶଙ୍କସ୍ୱ ପ୍ରିୟସୁଭଗ ! ଘନବ୍ୟୂହ ସଙ୍ଗ୍ରମୋଦ୍ୟ ।
ଦ୍ରାଷ୍ଟ୍ୟଂ ଦୂର୍ବାରୁଚିରବପୁଷୋ ଜୀବଦ୍ଧଂସାସମ୍ମୁଖ୍ୟଂ ॥
ଏତେଷାଂ ଯଦ୍ଭୂବନବପଦାଂ ମେଧନୈର୍ବାଞ୍ଛମେଧୈ
ରନ୍ତଃ କ୍ଷୁବ୍ଧଃ ତ୍ୱମପି ଭବିତା ବର୍ତ୍ତିମାତ୍ରେଣ ତୁଷ୍ଟଃ ॥ ୫୧

ତତଃ କ୍ରମିତ୍ପ୍ରେକ୍ଷାମାହ । "ଅ ସ୍ୟେତି" ସର୍ବେଷାଂ ଗୀର୍ବାଣାନାଂ ଦେବାନାଂ ଷଣ୍ଡୋଃ ଅସ୍ୟ ରାବଣସ୍ୟ ଅତୁଲେ ଅନୁପମେ ବଲେ ବୈନେୟ ଏବଙ୍ଗୁଟୌ କ୍ଷୀଣବଳେ ଧ୍ୱସ୍ତେ ଯତ୍ର ହି ନିଶ୍ଚିତଂ ସା ସୁରପତିଃ ଇନ୍ଦ୍ରଃ ତେ ପୁନଃ ସାହାଯ୍ୟକଃ ସ୍ୟାତ୍ ॥ କ୍ଷୀଣାପାପେ ବର୍ଷଣସ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତତ୍ୱିବ ତ୍ୱାତ୍, ତ୍ୱମିବ ଯଃ ଇନ୍ଦ୍ରଃ ପ୍ରାକ୍ ପୂର୍ବଂ ବାଣସ୍ୱରୂପାଣାଂ ବାରିଧାରାଣାଂ ପାତୈଃ ବିଷମସମରେ ଦୈତ୍ୟାନାଂ ମୁଖାନି କମଲାନି ଅଭ୍ୟବର୍ଷତ୍ ॥ ୪୯ ।
ନେତି ହେ ପ୍ରିୟସୁଭଗ; ଦୂର୍ବାରୁଚିରବପୁଷଃ ଦୂର୍ବାଦଳଶ୍ୟାମ-ଗାତ୍ରସ୍ୟ ଘନବ୍ୟୂହ ସନ୍ଧୌ ବାଣପଟଳସନ୍ଧାନେ ଯଃ ଶ୍ରମଃ ଆୟାସଃ ତେନ ହେତୁନାଜାତଂ ଉତ୍ପନ୍ନଂ କାର୍ଶ୍ୟଂ ଜୀବନ୍ତଂ ଶ୍ୱାସମସ୍ତଂ ଅନେକାନୁରୂପସ୍ୱବଧକନ୍ୟଂ ଇତି ନାଶଂକସ୍ୱ ଯତ୍ ଭୁବନାନାଂ ବିପଦାଂ ବିପଦ୍ରୂପାଣାଂ ତ୍ରିଭୁବନଧ୍ୱଂସକେତୂନାମିତ୍ୟର୍ଥଃ ଏତେଷାଂ ମେଧନୈଃ ଅଶ୍ୱମେଧୈ ର୍ବାଞ୍ଛନ୍ତି ଉଦ୍ଧାର୍ଥେ" କ" ଇତ୍ୟମରଃ", ବର୍ତ୍ତିମାତ୍ରେଣ ତୁଷ୍ଟୋଽପିତ୍ୱଂ ଅନ୍ତଃ କ୍ଷୁବ୍ଧଃ ଭବିତା । ପୁନଃପୁନର୍ଯାଚନୋ ବପୂଜାସ୍ୱାର୍ଥକବତନ୍ତୁଷ୍ଟେଽପି ଅତ୍ୟନ୍ତମଶୁଚିମିବ ଦେବାନ୍ ବର୍ଗମେଧନାତ୍ ଭବତୋ ହି କ୍ଷୁବ୍ଧଃ ସ୍ୟାଦିତ୍ୟାଶୟଃ ॥ ୫୦ ।

ଏତାନ୍ ହତ୍ୱା ନିଖିଳଭୁବନଂ ଘୋରସନ୍ତାପହୀନଂ
କର୍ତ୍ତା କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତୁତମିହ ଯିରଃ ତସ୍ୟ ନାବେପ୍ସ୍ୟେଥାଃ ॥
ଗଙ୍ଗୋଦ୍ଧର୍ତ୍ତ୍ରୀ ସଗରତନୟାନ୍ କେବଲଂ ତୁ ସ୍ୱୟେନ
ଶମ୍ଭୋଃ କେଶଗ୍ରହଣମକରୋତ୍ ବିନ୍ଦୁଲଗ୍ନୋର୍ମିହସ୍ତା ॥ ୫୨

ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେନ ତ୍ରିଦଶ ତରୁଣୀବୃନ୍ଦ ଉଦ୍ଧ୍ୟେସ୍ୟ ଗଙ୍ଗାଂ
ନାନାବର୍ଣ୍ଣୈଃ ପୟସି ସୁଚିରଂ କ୍ରୀଡ଼ନ୍ତୀଂ ତ୍ରିପୁରାଦାତ୍ ॥
ଏଷା ପଥ୍ୟାସା ମବିରତଜଲନ୍ନୋଦବାଷ୍ପୈ ଦୂର୍ଧ୍ୟଗଙ୍ଗା
ସ୍ୟାଦସ୍ନାନୋପଗତ ଯମୁନାସଙ୍ଗମେବାଭିରାମା ॥ ୫୩ ॥

ଏତାନିତି । ଏତାନ୍ ହତ୍ୱା ନିଖିଳଭୁବନଂ ଘୋରେଣ ଅସାଧ୍ୟେନ ସନ୍ତାପେନ ହୀନଂ କର୍ତ୍ତାଭବନ୍ ସନ୍ ବନ୍ଦିଭିର୍ଯ୍ୟଃ କୀର୍ତ୍ତିଂ ଏବ ସ୍ତୁତଂ ମାଲ୍ୟଂ ତସ୍ୟ ଶିରଃ ନାବେପସ୍ୟେଥାଃ । ଅପିତୁ ସର୍ବେ ଶିରସା ବନ୍ଦୀସ୍ତୁତକୀର୍ତ୍ତିଂ ବକ୍ଷ୍ୟନ୍ତେ । ହି ଯାତୁ ଗଙ୍ଗା ସଗରତନୟାନ୍ ଉଦ୍ଧର୍ତ୍ତ୍ରୀ ସତୀ ସ୍ୱସ୍ୟେନ ଅଭିମାନେନ ବିନ୍ଦୁଲଗ୍ନୋର୍ମିହସ୍ତା ଶମ୍ଭୋଃ କେଶଗ୍ରହଣଂ ଅକରୋତ୍ । ତତ୍ରାପି ସଗରତନୟୋଦ୍ଧାରଣେନ ଅହଂକୃତାଶାୟା ଗଙ୍ଗାୟାଃ ଶିବଶିରୋ ଧାରଣବ୍ୟବୋ ପ୍ରସ୍ତୁତେ ତ୍ରିଲୋକନୋଦ୍ଧାରକସ୍ୟ ତେ କୀର୍ତ୍ତେଃ ତ୍ରିଭୁବନ ଶିରୋଭୂଷଣତ୍ୱ କେମୂତିକନ୍ୟାୟେନ ସତ୍ତ୍ୱନ ମିତ୍ୟର୍ଥଃ । ୫୧ ।

ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେନେତି । ତ୍ରିଦଶ ତରୁଣୀ ସଭିଃ ବୃତ୍ରଧ୍ୱାଦାତ୍ ଗଙ୍ଗାଂ ଏପସ୍ୟୁସି ଅସ୍ୟାଃ ସ୍ରୋତେ ଜଳେ ନାନାବର୍ଣ୍ଣୈଃ ବହୁବର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗୈଃ ସୁଚିରଂ (ବହୁକାଳପ୍ରାପ୍ତିଶ୍ଚାତ୍ର ଅସନ୍ତୋଷଂ) କ୍ରୀଡନ୍ତୀଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଏଷାପି ଗଙ୍ଗା ତଦାଙ୍ଗଂ ତୋୟଙ୍କୀ ବହୁକାଳେ ଅସ୍ୟାଂ ଦେବସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ଅବିରତ ଜଳଜନ୍ନୋଦବାଷ୍ପୈଃ କଳକୃତିନ୍ ସ୍ନାପାଦନନ୍ଦାସ୍ତୁଭିଃ ଅସ୍ନାନୋପଗତଯମୁନାସଙ୍ଗମା ଯମୁନାୟା ତ୍ରୟାସ୍ୟାଙ୍ଗକୃତସ୍ଥାନେ ସଙ୍ଗତା ଇବ ଅଭିରାମା ସ୍ୟାତ୍ । ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା ଲଂକାରଃ । ୫୨ ।

ଅପ୍ୟୁଦ୍ଦାମଃ ତୃଣସମଭଟସ୍ୟା ଽଧୀତସଂସାରଶୂରଃ
କୈଳାସାଦ୍ରିପ୍ରତିଭଟ — ନଭୋମାନଦଣ୍ଡାୟ — ହର୍ମ୍ମ୍ୟେ ॥
ସ୍ଥିତ୍ୱା ପଶ୍ୟନ୍ ତବଭତବତଃ ପୌରୁଷଂ ତେ ଽସୂୟୁ—ମୀର୍ଷ୍ୟାତ୍
ଶୋଣଂ ଶୁଭ୍ରୈର୍ନୟନଲବଶୋଣାଗ୍ରିତ ପଙ୍କୋପମେୟଂ ॥ ୫୮

ଅସ୍ମିନ୍ କାଲେ ଽଖିଳଜପୂର୍ଣଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂ ପ୍ରେଷୟିତ୍ୱା
କାରାଗାରାଦମରନିକରାନ୍ କଲ୍ପକଲ୍ପକ୍ଷଣାଂଶାନ୍ ॥
ଶକ୍ତୀଃ ସ୍ୱୀୟାଃ ସଫଳୟ ହଠାନ୍ମୋଚୟିତ୍ୱା ଦୟାଳୋ !
ଅପନ୍ନାର୍ତ୍ତି ପ୍ରଶମନଫଳାଃ ସମ୍ପଦୋ ହ୍ୟୁତ୍ତମାନାଂ ॥ ୫୯ ॥

ଅପୀତି ॥ ଉଦ୍ଦାମଃ ତୃଣସମଭଟସ୍ୟ ରୂଢ଼ଭଟସ୍ୟ ଅଧୀତାଃ ଅଭ୍ୟସ୍ତାଃ ସଂ— ସାରଶୂରାଃ ଜଗଦ୍ବୀରାଃ ଯେନ ସଃ ଯଥୋକ୍ତଃ „ନଖିଳବୀରାନ୍ ତୃଣାୟମନ୍ୟମା- ନୋ ଽପୀତ୍ୟର୍ଥଃ," ଅୟଂ ରାବଣଃ, କୈଳାସାଦ୍ରିପ୍ରତିଭଟେ କୈଳାସପର୍ବତସଦୃଶେ ନ- ଭୋମାନଦଣ୍ଡାୟେ ଅବକାଶପ୍ରମାଣଦଣ୍ଡସଦୃଶେ ହର୍ମ୍ମ୍ୟେ ସ୍ଥିତ୍ୱା ତେ ପୌରୁଷଂ ଇଦୃଶପୁରୁଷକାରଂ ତବଭତବତଃ ଅସୂର୍ଯ୍ୟେଣ ପଶ୍ୟନ୍ ସନ୍ ଶୁଭ୍ରୈର୍ନୟନଲବଶୋଣା ତପଙ୍କୋପମେୟଂ ଶିବଲୁଷର ଶୃଙ୍ଗସଂଲଗ୍ନପଙ୍କସଦୃଶମିତ୍ୟର୍ଥଃ ଶୋଣଂ ର- ସ୍ୟାତ୍ ପ୍ରାପ୍ନୁୟାତ୍ । ଭବତୋ ଽଲୌକିକପୌରୁଷଦର୍ଶନେନ ଯକ୍ଷଣଂ ଜ୍ୱଡୀଭବେତ୍ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ । ଅତ୍ର ଉତ୍ପ୍ରେକ୍ଷୋପମୟୋଃ ତିଳତଣ୍ଡୁଳ ନ୍ୟାୟେନ ସଂସୃଷ୍ଟିଃ । ୫୮

ଅସ୍ମିନ୍ନିତି । ହେ ଦୟାଳୋ ଅସ୍ମିନ୍ କାଲେ ନିଖିଳେଷୁ କାର୍ଯ୍ୟେଷୁ ନିପୁଣଂ କୁ- ଶଳଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଂ ପ୍ରେଷୟିତ୍ୱା' କଳ୍ପକଳ୍ପାଃ କଳ୍ପତୁଲ୍ୟାଃ କ୍ଷଣାଂଶା ଯେଷାଂ ତେଷାଂ ତାନ୍ ଅମରନିକରାନ୍ ଦେବସମୂହାନ୍ ମୋଚୟିତ୍ୱା ସ୍ୱୀୟାଃ ଶକ୍ତୀଃ କର୍ମ୍ମାଦିପ୍ରବୃତ୍ତିକାରିକାଃ ସଫଳୟ ହଠାତ୍ ସାର୍ଥୟ, ହି ଉତ୍ତମାନାଂ ସ- ମ୍ପଦଃ ଆପନ୍ନାନାଂ ବିପନ୍ନାନାଂ ଆର୍ତ୍ତିପ୍ରଶମନଫଳାଃ ବିପତ୍ତିନାଶନପ୍ରୟୋ- ଜନକାଃ ଭବନ୍ତି, ଅତ୍ର ବିଶେଷଣାନାଂ ପ୍ରକୃତାର୍ଥୋପଯୋଗ୍ୟତ୍ୱପ୍ରାପ୍ତବତ୍ୱାତ୍ ପ- ରିକରାଲଙ୍କାରଃ ତଲ୍ଲକ୍ଷଣନ୍ତୁ "ଉକ୍ତିର୍ବିଶେଷଣୈଃ ସାଭିପ୍ରାୟୈଃ ପରିକରୋ ମତଃ" ଇତି । ଏତ ସାମାନ୍ୟସାଧନକ ବିଶେଷସମର୍ଥନରୂପାର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସାଲଙ୍କାରେ- ଣ ସ୍ଥିତତ୍ୱାତ୍ ଯୁକ୍ତ ଉଭୟୋଃ ସଂସୃଷ୍ଟିଃ । ୫୯ ।

ଯେ ବା ତସ୍ମିନ୍ ହରବଲଭୃତଃ କାଳପାଶାବଲୀଢା
ନାଶୋଦର୍କଂ ସମରମମୁନା ବୀରସିଂହେନ କୁର୍ଯୁଃ ।
ତାନ୍ ହର୍ତ୍ତାସୌ ନିଶିତବିଶିଖୈଶ୍ଛିନ୍ନଭିନ୍ନାନଶଙ୍କଃ
କେବା ନସ୍ୟୁଃ ପରଭବପଦଂ ହସ୍ତଲାରମ୍ଭଯନ୍ତ୍ରାଃ ॥ ୫୬

କ୍ରୀତା ଭକ୍ତ୍ୟା ତ୍ରିଜଗଦଭୟ୍ୟା ଯେ ତୁ ମାୟାବିତଞ୍ଚ —
ମେନଂ ଶମ୍ଭୋର୍ଜନକନବସତିଂ ସଂଶ୍ରୟନ୍ତୋ ବହନ୍ତେ ॥
ବନ୍ଧୁସ୍ୟାସ୍ୟ ଧ୍ରୁବମନୁଚରା ଧୂର୍ଜଟେଃ ପୂରୟେୟୁଃ
ସଂକଳ୍ପଂ ତେ ସ୍ଥିରଗଣପଦପ୍ରାପ୍ତୟେ ଶ୍ରଦ୍ଦଧାନାଃ ॥ ୫୭

ଯେତି । ଯେ ବା ଦୈତ୍ୟାଃ କାଳପାଶେନ ଅବଲୀଢାଃ ଗୃହୀତାଃ ସନ୍ତଃ ତସ୍ମିନ୍ ଦେବାନାଂ ମୋଚନସମୟେ ନାଶୋଦର୍କଂ ନାଶମୃତ୍ୟୁଫଳଜନକଂ ସମରଂ ଯୁଦ୍ଧଂ ଅମୁନା ବୀରସିଂହେନ ହରବଲଭୃତଃ କୁର୍ଯୁଃ । ଅସୌ ଲକ୍ଷ୍ମଣଃ ଅଶଙ୍କଃ ସନ୍ ତାନ୍ ନିଶିତବିଶିଖୈଃ ଛିନ୍ନାନ୍ ଖଣ୍ଡିତାନ୍ ଭିନ୍ନାନ୍ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣାନ୍ ହର୍ତ୍ତା କରିଷ୍ୟତି "ହସ୍ତଲାରମ୍ଭେ ଯନ୍ତ୍ରୋ ଯେଷାଂ ତଦୃଶାଃ କେବା ପରଭବପଦଂ ପରାଭବସ୍ଥାନଃ ନସ୍ୟୁଃ ଅପିତୁ ସର୍ବଏବ ॥ ନିରର୍ଥକକର୍ମଣ୍ୟଭିଣାଂ ପରାଭବ ଏବ ଫଳମିତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥଃ । ଅତ୍ର ଉପମାର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସାଦେଃ ତିଳତଣ୍ଡୁଳାଦିନ୍ୟାୟେନ ସଂସୃଷ୍ଟିଃ । ଅତ୍ରୋପମାୟାଶ୍ଚ ସୂଚେଜୃମ୍ଭବନ୍ତ ବସ୍ତୁବ୍ୟଜ୍ୟତେ । ଇତ୍ୟଲଂ । ୫୬ ।

କ୍ରୀତା ଇତି । ତ୍ରିଜଗତଦୟ୍ୟା କଣ୍ଟକୀଭୂତସ୍ୟ ଭକ୍ତ୍ୟା କ୍ରୀତାଃ ଅଧୀନୀକୃତାଃ ଯେ ବେତାଳା ଜନକନବସତିଂ ଜନକସ୍ଥାନଂ ସଂଶ୍ରୟନ୍ତଃ ସନ୍ତଃ ମାୟାବିତଞ୍ଚ ପ୍ରଧାନମାୟାବିନଂ ଏନଂ ବହନ୍ତେ । ତେ ଧୂର୍ଜଟେଃ ଶିବସ୍ୟ ଅନୁଚରାଃ ବେତାଳା ଇତ୍ୟର୍ଥଃ ସ୍ଥିରଗଣପଦପ୍ରାପ୍ତୟେ କୈଳାସ ପ୍ରାପ୍ତିନିମିତ୍ତଂ ଶ୍ରଦ୍ଦଧାନାଃ ଦତ୍ତ୍ୱସନ୍ତଃ ବନ୍ଧୁସ୍ୟ ଅସ୍ୟ ସଙ୍କଳ୍ପଂ ଅଭିଳାଷଂ ପୂରୟେୟୁଃ ଧ୍ରୁବଂ ସମ୍ପାଦୟିଷ୍ୟନ୍ତେ ନୂନଂ । ଭକ୍ତିବଶିତ ରାବଣବାହକା ବେତାଳାଃ କୈଳାସାଚଳବହାରାୟ ରାବଣନାଶେ ଲକ୍ଷ୍ମଣସ୍ୟ ସହାୟା ଭବିଷ୍ୟନ୍ତୀତି ଭାବଃ । ୫୭ ।

ଛିଦ୍ୟନ୍ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନା ପୃତନଜନତଧ୍ୱାନରମ୍ୟେଽସୃଗ୍ଣାଂ
ଶସ୍ତ୍ରାଘାତାଦ୍ ବଦଲଲୁଠ ନୋନ୍ନର୍ତ୍ତନେ ତାଳୁଜୀତୌ ॥
ଅବାସ୍ୟୋଦ୍ୟାପନବିଧିରଣେ ସଂହୃତପ୍ରେମଘାତଃ
ସଂଗୀତାର୍ଥୋ ନନୁ ପଶୁପତେଃ ତତ୍ର ଭାବୀ ସମଗ୍ରଃ ॥ ୫୮

ଲଙ୍କାକୀର୍ତ୍ତିବ୍ରତତିପଟଲଂ ଦୈତ୍ୟଭୂମେଃ ସମୁତ୍ଥଂ
ବକ୍ତ୍ରେଣୈବଂ ବିଶିଖଖନନୀକର୍ଷିତାୟାଂ ନୟନ୍ୟାହ ॥
ତଂ ସଂତାପଂ ତ୍ରିଭୁବନଭରନ୍ ବ୍ୟାପ୍ୟ କୃତ୍ସ୍ନଂ ଦୟାଳୋ !
ଶ୍ୟାମଃ ପାଦୋ ବଳନୟନମନାଭ୍ୟୁଦ୍ୟତସ୍ୟେବ ବକ୍ଷୋଃ ॥ ୫୯

ନ କେବଳମୟଂ ବକ୍ଷୋବେଧାନାନାଂ ସନ୍ତୋଷକଃ ସ୍ୟାତ୍ ବଲ ଯିବସ୍ୟାପି ଉତ୍ପାଦଯେନ୍ନାହ । ଛିଦ୍ୟନ୍ତିତି, ଅସୃଣାଂ ଛିଦ୍ୟମାନଂ ଶସ୍ତ୍ରବନକୃତ୍ତାନାଂ ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ନାଂ ଉତ୍ପତନେନ ଜନତୈଃ ଧ୍ୱାନୈଃ ଠଣଠଣିତଯନ୍ତ୍ରୈଃ ରମ୍ୟେ ଏତେନ ବାଦ୍ୟବଧନୂକ୍ତଃ ଶସ୍ତ୍ରାଘାତାତ୍ ବଦଲଂ ଯଥାତଥା ଯାନ ଲୁଠନାଦ ବଧୂର–ପରିବର୍ତ୍ତନାନୀଯନ୍ତ୍ରଃ ତାନ୍ୟେବ ଉତ୍କୃଷ୍ଟାନ୍ନର୍ତ୍ତନାନି ଯସ୍ମିନ୍, ତ କୁଃ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱରଃ ସ୍ତ୍ରାଣୋକ୍ତ୍ୟନ୍ତସମ୍ପୃକ୍ତନ୍ୟଃ ସଏବ ଗୀତ ଯସ୍ମିନ୍, ଉଦ୍ୱୃତେ ସଂହୃତଃପ୍ରେମଘାତଃ ପଶୁପତେଃ ଯସ୍ମିନ୍ ଲକ୍ଷ୍ମଣାବଧେ ଅବାସସ୍ୟ ଲବା ନବାସରୂପବ୍ରତସ୍ୟ ଉଦ୍ୟାପନବଧିରୂପେ ରଣେ ସମାପନକର୍ମଣ୍ୟୁତେଯୁତେ, ସଂଗୀତାର୍ଥଃ ସଂଗୀତବଧଃ ସମଗ୍ରଃ ଭାବୀ ସାଙ୍ଗରୂପକମଳଂକାରଃ । । ୫୮ ।

ଲଙ୍କେତି । ହେଦୟାଳୋ ବକ୍ତ୍ରେଣ ଏବ ବଣିଖଖନକର୍ଷିତାୟାଃ ବାଣରୂପଖନତ୍ରଶୋଧିତାୟାଃ ଦୈତ୍ୟଭୂମେଃ ଅସୁରବୃନ୍ଦରୂପବସୁଧାୟାଃ ସମୁତ୍ଥଂ ଲଙ୍କାକୀର୍ତ୍ତିଃ କଲନସ୍ତମକେ ଅଭ୍ୟୁଦ୍ୟତସ୍ୟ ବକ୍ଷୋଃ ବାମନାବତାରଣୋ ଭଗବତଃ ଶ୍ୟାମଃ ପାଦ ଇବ ତ୍ରିଭୁବନରୂପଭରନ୍ କୃତ୍ସ୍ନ ସମଗ୍ରଂ ବ୍ୟାପ୍ୟ ତଂ ସନ୍ତାପନାମନ୍ୟାସ୍ତ୍ରିବାଲକବତଂ ସନ୍ତାପଂ ନୟନ୍ୟାହ ବନ୍ଧାଣସ୍ଥେହ । ଯଥା ତଦ୍ବଲସମୁତ୍ଥଲକ୍ଷିକା ତତ୍ରନ୍ ବ୍ୟାପ୍ୟ ଅଧସ୍ଥାନାଂ ତାପଂ ଶମୟତ । ତଦ୍ବତ୍ ଧରାତଦ୍ଭୁକମପୂଜାଣାମପଶଃ ଶତଲଂ ତ୍ରିଭୁବନବାସିନାଂ ତାପମପନୋଷ୍ୟତୀତଭବଃ । ୫୯ ।

ଏବଂ କୃତ୍ୱା ସମରବିଜୟଂ ଲୀଲୟାଽସ୍ୱପ୍ନବର୍ଗାନ୍
ଉନ୍ମୋଚୟ୍ୟ ପ୍ରିୟତମ ! ପୁନଃ ସନ୍ନିଧିଂ ତେଽଭ୍ୟୁ ପେୟାତ୍ ॥
ଶୁଭ୍ରଃ କୀର୍ତ୍ତ୍ୟା ଦନୁଜବିଲୟଂ ପଶ୍ୟତୋ ଭ୍ରାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତେର୍
ରାଶୀଭୂତଃ ପ୍ରତିଦିନମିବ ତ୍ର୍ୟମ୍ବକସ୍ୟାଟ୍ଟହାସଃ ॥ ୬୦ ॥

ଏତଦ୍ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଦ୍ୱିଦଶନୟନେ ଚନ୍ଦ୍ରକାରଣ୍ୟଗୂଢ —
କ୍ଷ୍ମାଭୃଦ୍ଭୀମେ ହୃଦୟବରୁଜଂ କୋପଦାବାଗ୍ନିଦଗ୍ଧେ ॥
ତଦ୍ଧର୍ମ୍ୟସ୍ୟୋତ୍ପ୍ଲୁବତ ସୁଷମାଂ ଭାବିନୀଂ ତର୍କୟେ ତା
ମଂସନ୍ୟସ୍ତେ ସତି ହଲଭୃତୋ ମେଚକେ ବାସସୀବ ॥ ୬୧ ॥

ଏବମିତି । ଏବଂ ସମରବିଜୟଂ କୃତ୍ୱା ଅସ୍ୱପ୍ନାନାଂ ଦେବାନାଂ ବର୍ଗାନ୍ ଲଙ୍କାୟା ଉନ୍ମୋଚ୍ୟ କାରାଗାରାତ୍ ଶିଥିଲୀକୃତ୍ୱା କୀର୍ତ୍ତ୍ୟା ଶୁଭ୍ରଃ ଅୟଂ ଲକ୍ଷ୍ମଣଃ, ଦନୁଜାନାଂ ବଲୟଂ କ୍ଷୟଂ ପଶ୍ୟତଃ ସର୍ବଜ୍ଞତ୍ୱାତ୍ ଜାନତଃ ଭ୍ରାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତେଃ ତ୍ର୍ୟମ୍ବକସ୍ୟ, ପ୍ରତିଦିନଂ ରାଶୀଭୂତଃ ସ୍ତୂପାକାରଃ ଅଟ୍ଟହାସ ଇବ ଉପେକ୍ଷିତଃ ସନ୍, ତେ ସନ୍ନିଧିଂ ଏଷ୍ୟାତ୍ ଆଗମିଷ୍ୟତି । କୀର୍ତ୍ତିଶୁଭ୍ରସ୍ୟାପି ଲକ୍ଷ୍ମଣସ୍ୟ ଭ୍ରମନ୍ତଂ ଗ୍ରାମ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତବନ୍ଧେ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷତ୍ୱାତ୍ ଭୀମାଟ୍ଟହାସସାଦୃଶ୍ୟଂ ମୂର୍ତ୍ତିତର ମିତ୍ୟଲମତିଗହନାବଗାହନେନ । ଅତ୍ର ଗୁଣକମିତ୍ୟା ଭବାଭମୀକଳା ପୁଣ ସ୍ୱରୂପୋତ୍ପ୍ରେକ୍ଷା । ୬୧ ।

ଏବ ତତ୍କୁଟୁମ୍ବାନାଂ ବଧୋପାୟ ମଦ୍ଧ୍ୟାୟ ସଂପ୍ରତି ରାବଣସ୍ୟ ଦମାତଙ୍କେ ଏତଦତ୍ୟାଦିନା । ଚନ୍ଦ୍ରକାରଣ୍ୟେନ ଗୂଢଃ ଅଜ୍ଞାତଦେହୋ ଯଃ କ୍ଷ୍ମାଭୃତ୍ ପର୍ବତଃ ତସ୍ମିନ୍ନିବ ଭୀମେ ଦ୍ୱଚବକାର୍ଷ୍ଣ୍ୟ ଦିଙ୍ଗଜବତ୍ ଦ୍ୱିଦଶନୟନେ ରାବଣେ, ହୃଦୟଦରୁଜଂ ଅରୁନ୍ତୁଦଂ, ଏତତ୍ ବସ୍ତୁସ୍ୟାଲୌକିକପୌରୁଷଂ, ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା କୋପଦାବାଗ୍ନିନା ଦଗ୍ଧେ ଉତ୍ପ୍ଲୁତବତ ଧର୍ମ୍ୟ ଶିଖର ଦୂଷୟତି ସତି, ମେଚକେ ଶ୍ୟାମଳେ ବାସସି ଅଂସନ୍ୟସ୍ତେ ସତି ହଲଭୃତ ଇବ, ତସ୍ୟ ରାବଣାଧିଷ୍ଠିତସ୍ୟ ଧର୍ମ୍ୟସ୍ୟ ଭାବିନୀଂ ଭବନୀୟାଂ ତାଂ ସୁଷମାଂ ତର୍କୟେ । ଅତ୍ର ଉପମାଲଙ୍କାରଃ । ୬୧ ।

କ୍ରୋଧାନ୍ଧୋ ଦୈତ୍ୟବରଗଣଶ୍ଚେନ୍ ଭାବ୍ୟନିଷ୍ଟଂ ଗୃହୀତ୍ୱା
ଶସ୍ତ୍ରଂ ନାସ୍ମାତ୍ କଚପଯ୍ନ—ନିମାଂ ଯାବଦାପ୍ନୋଧନୋର୍ବୀଂ ॥
ତାବତ୍ ପୂର୍ଯ୍ୟା ଦନୁସ୍ଥତଶବୈଃ ଫେରବାଣାଂ ସମୁଦ୍ୟତ୍
ସୋପାନତ୍ୱଂ କୁରୁ ମଣିତଟାଗ୍ରେ ଦଣାସ୍ୟାତ୍ରଯାସ୍ୟୈ ॥ ୬୨

କ୍ଷୀଣା—ମର୍ତ୍ତ୍ୟଂ ଗ୍ଳପସୃତଭଗ୍ନମନ୍ତରଂ ବୈରଣୋ ଦପି
ତସ୍ମାଦୂର୍ଦ୍ଧେ ଭୂବନବତ୍ରର୍ଷେ ଦୃଶ୍ୟସୁଦ୍ଧାଦକାସ୍ମାଂ ॥
ଯାଃ ତଷ୍ଟେସ୍ମୈଃ କମୈତହୃଦଯ୍ୟା ଧାନ୍ୟନୈରେବ ମୁଗ୍ଧାଃ
କ୍ରୀଡ଼ାଲୋଲାଃ ଘନବଣପଦୁର୍ଦ୍ଧେ ର୍ଗର୍ଜିତୈର୍ଯ୍ୟୁଷ୍ୟୈସ୍ତାଃ ॥ ୬୩

କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ଇତି । କ୍ରୋଧାନ୍ଧଃ ଅସୌ ସବଣଃ ସ୍ୱଃ ଅନଷ୍ଟଂ ଭବିଷ୍ୟଦାପଦଂ ଧନାଂ ଅପରଗଣସୂନ କଚପଯ୍ନଂ କସ୍ମାତ୍ ଅପକ୍ରମିଯର୍ଥଃ ଶସ୍ତ୍ରଂ ଗୃହୀତ୍ୱା ଅପ୍ୟୋଧନୋର୍ବୀଂ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିଂ ଯାବ କାଲପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଂ ଅତ୍ରପାପ୍ନୀ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସନ୍ ନାସ୍ମାତ୍, ତାବତ୍ ଫେରବାଣାଂ ଶୃଗାଲାନାଂ ପୂର୍ଯ୍ୟାଃ ଲଙ୍କାୟାଃ ମଣିତଟାନାଂ ରତ୍ନାବଦ୍ଧତଟପ୍ରାଚୀର ପ୍ରଦେଶାନାଂ ଅଗ୍ରେହଣାସୁ ଦନୁସ୍ଥାନାଂ ସ୍ୱଷତ୍ରାନାଂ ଶବୈଃ ଉଦ୍ୟତ୍ସୋପାନତ୍ୱଂ ସୋପାନ ନିର୍ଯ୍ୟଥ କରୁ ସ୍ୱାନ୍ ବିନାଶସ୍ଥିତ୍ୱା ଲଙ୍କାପ୍ରାଚୀରୋପାନ୍ତେ ପାତଯେତ୍ ଭବାନ୍ । ଅନାଯୂନାଶୟଃ । ଅନାଥୀଭୂୟ ମୃତାଂ ଦଲିବାନ୍ତମଂ ନିର୍ଗମନେନ ଏବାସୌ ସୁଧାକାରେଣ ପତିତାଂ ନଗ୍ନଷ୍ୟ ଉପ୍ପୃତବିଲମତିଃ ସନ୍ ଭବତା ସୁସାଧ୍ୟ ଏବ ସ୍ୟାତ୍ । ୬୨ ।

କ୍ଷୀଣାମିତି । କ୍ଷୀଣାଂ ଅର୍ତ୍ତି ବ୍ୟଥା ବୈରଣୋ ଦପି ଅନ୍ତରଂ ଗ୍ଲପସୃତଧଗ୍ନଂ ଅତ୍ୟନ୍ତଂ ଶୋଚସ୍ୱତେ, ତସ୍ମାତ୍ ହେତୋଃ ଦୃଶ୍ୟସୁଦ୍ଧାଦକାସ୍ମାଂ ଯତଃ ସ୍ୱ ନାତ୍ ସୁଦ୍ଧାଦକଂ ପୂର୍ବଂ ଦୃଶ୍ୟଂ ସ୍ୟାତ୍ ଉଦ୍ଧି ଭବନ ବତର୍ଷେ ପ୍ରାସାଦୋପରଇଗେ କମିତ ହୃଦୟଂ ଯାସ୍ତାଃ ଯାଃ ତି ଷ୍ଟେସ୍ମୈଃ । ମୁଗ୍ଧାଃ କ୍ରୀଡାଲୋଲାଃ ତାଃ ଦାନବସୁବତ୍ୟଃ ଧାନ୍ୟନୈଃ କୋଦଣ୍ଡୀଷ୍ୟୈଃ ଘନ ଶ ପରୁଷୈଃ ଶ୍ରୁତିକଟୁଭିଃ ଗର୍ଜିତୈଃ ଟଙ୍କାରରୂପଧ୍ୱାନୈ ରୁଷ୍ୟେଃ । ପ୍ରତିଧ୍ୱନିଭୂତସ୍ନିତା ଧନୁର୍ଧ୍ୱନି ଗର୍ଜିତେନ ବ୍ୟପଦେଶୋ ଦତ୍ତ ଇତଃ । ୬୩ ।

ଘୂର୍ଣ୍ଣାଘ୍ରୈର୍ନଂ ଜଳନଜଳଦଂ ସ୍ୟନ୍ଦନାଦାପତନ୍ତଂ
ବାଣାସାରୈଃ ଶମୟ ସହସା ବ୍ୟାପୟନ୍ ଚାପନାଦଂ ॥
ଅସ୍ତ୍ରଚ୍ଛେଦାତ୍ ସ୍ତୁତଦବିରଳଃ ତ୍ୱଂ ରଣେ ରେବମାଶୁ
ନାନାଚେଷ୍ଟୈର୍ଜଳଦଲଳିତୈର୍ନର୍ତ୍ତିଶୈଃ ଭଂଜଗେନ୍ଦ୍ରଂ ॥ ୬୫

ଘୂର୍ଣ୍ଣାଘ୍ରୈତ, ଘୂର୍ଣ୍ଣାତ୍ ଘୂର୍ଣ୍ଣଂ କରୁ' "ରୁମର୍ଥାଚ ସ୍ୱଦବଚନା" ଇତି ସୂତ୍ରେଣ ତରୁର୍ଥୀ, "ଯୁଷ୍ମାଦ୍ୟୋଧନଂ କନ୍ୟ "ମିତ୍ୟମରଃ । ସ୍ୟନ୍ଦନାତ୍ ସ୍ୟନ୍ଦନମାରୁହ୍ୟ "ଲ୍ୟବ୍ଲୋପେ କର୍ମଣ୍ୟଧିକରଣେ ପଞ୍ଚମୀବାଚ୍ୟା" ଇତ୍ୟନେନ ପଞ୍ଚମୀ "ଶତା-ଙ୍ଗଃ ସ୍ୟନ୍ଦନୋରଥ" ଇତ୍ୟମରଃ ଅପତତ୍ତ ତଥୋକ୍ତଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଗତ୍ୟର୍ଥକପତ-ଧାତୋଃ ସକର୍ମକତ୍ୱେଽପି ଅବବକ୍ଷାଯୋଽତ୍ର ତଲୋପାତ୍, ତଥାଚୋକ୍ତଂ "ଧାତୋରର୍ଥାନ୍ତରେ ବୃତ୍ତେର୍ଦ୍ଧାତ୍ୱର୍ଥେନୋପସଙ୍ଗ୍ରହାତ୍ । ପ୍ରସିଦ୍ଧେରବିବକ୍ଷାତଃ କର୍ମଣୋଽକର୍ମିକା କ୍ରିୟା" ଇତି । ଜଳା ବନାଲୀବଛେଷାଂ ତବ ସରତାପଙ୍କ ବନାଗ୍ନି ନିର୍ଯ୍ୟାନ୍ "ଉପମିତଂ ସମାନ୍ୟବଚନୈ" ରିତି ସୂତ୍ରେଣ ସମାସଃ । ଦବମିଶ ପରତାପାର୍ଥକ ଦୃଷ୍ଟଧାତୋଃ ପଚ୍ଚ୍ୟବହାଦର୍ । ଏନଂ ସବଣଂ କର୍ମଭୂତଂ ଅସ୍ତ୍ରାଣାଂ ମନ୍ତ୍ରାଭିମନ୍ତ୍ରିତ, ଶସ୍ତ୍ରାଣାଂ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିସ୍ତୃତଭି ଟିର୍ହ୍ୟଭି ସବ ଅବରଲଃ ପ୍ରକାଶମାନଃ ସନ୍ "ମନ୍ତ୍ରାଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଶସ୍ତ୍ର ମସ୍ତ୍ରମିତ୍ୟଭି ଧୀୟତେ ।" ତ୍ୱଂ ଚାପନାଦଂ ଧନୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱାନଂ ବ୍ୟାପ ୟନ୍ ଦିଗନ୍ତଦ୍ଧନ୍ନାଦସ୍ତୁ ପୂରୟନ୍ ବାଣାନାଂ ଅସାରୈଃ ଧାରାବର୍ଷଣୈରିତ୍ୟର୍ଥଃ "ଧାରାସଂପାତ ଅସାର" ଇତ୍ୟମରଃ, ଶମୟ ନାଶୟେତ୍ୟର୍ଥଃ । ଯଥା ସବାଦଗ୍ନୀ ମେଘଃ ସ୍ତନନାଦ ବହ୍ୟତସ୍ତ ପ୍ରକାଶୟନ୍ ବୃଷ୍ଟ୍ୟା ବନାଗ୍ନିଂ ଶମୟତେ । ତଦ୍ବଦତ୍ରାପିବଃ । ଏବଂ ଜଳଦସ୍ୟେବ ରଞ୍ଜତୈଃ ରମ୍ୟୈ ନାନାଚେଷ୍ଟୈଃ ବଦଧବ୍ୟାପାରୈଃ ରଣେଃତଂ ଜଗେନ୍ଦ୍ରଂ ସୁବେଲଂ ନର୍ତ୍ତିଶୈରୁପଲକ୍ଷ୍ୟାଃ । ରାବଣସ୍ୟ ରଥସ୍ତ୍ରତ୍ୱେହନସ୍ତ୍ରକ୍ତସ୍ୟ ଚେଦୁବକରଣେ ବହୁତରା ସ୍ୱାସାନାଂ ସମ୍ଭାବ୍ୟମାନତ୍ୱାତ୍ ମୁଖେନୋପରୋଧନଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟମିତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥଃ । ୬୫

ଅରୁନ୍ଧ୍ୟୈନଂ ଗିରିମତିମଞ୍ଚୌ ଦୁର୍ଦ୍ଦମଂ ଦାନବେନ୍ଦ୍ରଂ
ଲଙ୍କାନେଽଙ୍ଗୈଃ ବୃଷ୍ଟି ସୁଣମଣେ ! ଚୈର୍ବ୍ବିଚ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତୈଃ ॥
ଦ୍ୟୌର୍ଦ୍ଦେବଦ୍ରୁଖ୍ରୂଂଷ୍ଟଭ କୁସୁମୋଦ୍ବର୍ଷି ନୂନଂଷ୍ଟ ଦଧ୍ୟାତ୍
ମୁକ୍ତାଜାଲଗ୍ରଥିତ — ମଙ୍ଗଳଂ କାମିନୀବାନ୍ତୁ କ୍ଷୁନଂ ॥ ୭୬

ଇତି ଶ୍ରୀମଧୁସୂଦନମିଶ୍ର ବିରଚିତାୟାଂ ମେଘଦୂତସମସ୍ୟାୟାଂ
ହନୂମତ୍‌ସନ୍ଦେଶେ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟେ ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧଂ ।

ଯଦ୍ଧେତ୍ୟତ । ହେଗୁଣମଣେ ଅତ୍ର ଅନର୍ସ୍ୟବ୍ରୁଲ୍ପ ସାମାନ୍ୟଧର୍ମ ବାଚକୟୋ ର୍ଲୋପେ ଶ୍ରୌତୀ ସମାସୀନା ଲୁପ୍ତୋପମା " ଅନ୍ତମଦୌ କୁର୍ବିମତ୍ତମେ " ଉପସର୍ଗାଣାଂ କ୍ରିୟା ଯୋଗିତାରୂପ ବଚନ ମବଲମ୍ବ୍ୟ ନାତ୍ରଙ୍କା କାର୍ଯ୍ୟା । ଅତେ ଭବ୍ୟସ୍ୱେଷ୍ୱପି ପଠିତ ବାତ୍ , ତଥାହ୍ୱ କାହତାସ୍ତଃ " ଅଧସ୍ତୁରଭତସ୍ୱଜ ଉଯାଦ୍ଧ " ନମ୍ଵଠତନ୍ତୁଃ " ଅଭମତ ତତନବାତ୍ " ଇତ୍ୟାଦ । ବସ୍ତୁ ଣର୍ମ୍ମା " ଅନ୍ତଦର୍ପେଣ ରାବଣଃ " ଇତି । ଅନ ଏତଦ୍ବି ଶେଷଣସ୍ୟ ବକ୍ଷ୍ୟମାଣରାବଣବଧୋପଯୋଗିଯତ୍ନସନ୍ଧାନ ପାଠବଦ୍ୟୋପଵବେକ୍ର ପଦକରାନ୍ତ'କାଭିଃ । ବହ୍ନି ଏନଂ ଗିଦଂ ସୁବେଳଂ ଅନ୍ବୁଦ୍ୟ ବବଚ୍ୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତୈଃ ଅସ୍ତ୍ରୈଃ ଯାବନସ୍ତାହ୍ନାଦଦ୍ଧଃ ହଦମଂ ଦୁର୍ବର୍ଷଂ ଦାନବେନ୍ଦ୍ରଂ ରାବଣଂ ନଘ୍ନାକେ ସତ ମୁକ୍ତାଜାଲ ଗ୍ରଥିତଂ ଅଲକଂ କାମିନୀକ ଅହମିବେଣ୍ଡ ଦ ଧ୍ୱନ୍ୟତେ । ଦ୍ୟୌଃ ଅକାଶଃ ଦେବଦ୍ରୁଷ୍ଟୁ କଲ୍ପଦ୍ରୁମେଷୁ ଜ୍ଞୃଷ୍ଟଘକୁସୁମାନାଂ ଉଦ୍ବର୍ଷି ବର୍ଷୁକଂ ଅଭ୍ରାନ୍ଧଂ ମେଘପଟଳଂ ଦଧ୍ୟାତ୍ ହ ଶର୍ଷିତଂ ନନଂ ଧର୍ବେ । ରାବଣନାଶେ ବହୁପର ପୁଷ୍ପବୃଷ୍ଟି ରବେଦ୍ଧର୍ଥଃ ॥ ୭୬

ଇତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତବ୍ୟାଖ୍ୟାୟାଂ ପୂର୍ବାର୍ଦ୍ଧଂ

ଇତ୍ଥଂ ଭୂତେ ପ୍ରିୟେ ! ପରମିଦଂ ଶିଂଶିପାମୂଲ ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ୟାଂ
ତାଂ ସ୍ୱାବାସାଂ ପୁରମିତି , ମନୋରଞ୍ଜକଂ ରଞ୍ଜିତାନ୍ତାଃ ।
ଈଷଦ୍ଧାସଂ ବଲଯୂଭିସଗ୍ରଃ ତୋରଣାଗ୍ରୈଃ ସଗ୍ରୃପଂ
ପ୍ରାସାଦୈର୍ବାଂଢୁଲଯୂଭୁମଳଂ ଯତ୍ର ତୈସ୍ତୈ ର୍ବିଶେଷୈଃ । ୬୬

ରକ୍ଷଃସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ସ୍ମରଣଭୟକୃଦ୍ଧ୍ୱାବୃଷ୍ଣ୍ୱଗାବା ଭଙ୍ଗନା—
ମାସାଂମଧ୍ୟେ ସ୍ଥିତିରପି ସମାହ୍ଲାଦୟେତ୍ତ୍ୱର୍ହି ତଦ୍ବତ୍ ।
ଅଳୀନାଂ ମେ ସୁଚନୂ ପୁଲକଂ ଗର୍ହସ୍ୟାମାସ ଗୋଷ୍ଠୀ—
ସୀମନ୍ତେ ତ ବ୍ରଦ୍ଧୁପଗମଙ୍ଗଂ ଯତ୍ର ନୀପଂ ବଧୂନାଂ । ୬୭ ।

ଇତ ଅଉଭ୍ୟପଞ୍ଚଦଶଭିଃ ଶ୍ଲୋକୈଃ ଛନ୍ଦେନ ସ୍ୱକଷ୍ଟାଦବଂ ବ୍ୟନକ୍ତି ଇତ୍ଥମିତ୍ୟ ହେପ୍ରିୟେ ଇତ୍ଥଂଭୂତେଷ୍ୱତ (ରକ୍ଷାନାମଯ ରାବଣାଖ୍ୟନ ନଯ୍ନାଙ୍କେ ସତି) ଇଦଂ ଶିଂଶିପାମୂଲଂ ବର୍ନିତାଂ ପୂର୍ବାନୁଭୂତାଂ ସ୍ୱସ୍ୟାଃ ଅବାସୋ ଯସ୍ୟାଂତାଂ ତଥୋକ୍ତାଂ ପୁରମିତ ଅଯୋଧ୍ୟା ମିତ୍ୟର୍ଥଃପରଂ କେବଳଂଭତ୍ୟାଂ ତର୍କୟେୟଂ । ଏତଦୁଃଖଂ କୈବତାଦୃକ୍ମାଂ ବାଧେତ ଇତ ସ୍ୱବଃ । ଯତ୍ରାଯୋଧ୍ୟାନଗର୍ଯାଂ ରଞ୍ଜିତାନ୍ତାଃ ଶକ୍ତିପାନ୍ତଭାଃ ବଲଯୁତିସ୍ୱଭାଃ ଲମ୍ବିତମୁକ୍ତାସ୍ୱରାଃ ତୋରଣ ସ୍ଥଃ ତୋରଣଯୋଗିନଃ ପ୍ରାସାଦାଃ ମନୋରଞ୍ଜକଂ ମନସ୍ତୁଷ୍ଟିକରଂ ଈଷଦ୍ଧାସଂ ସଗ୍ରୃପଂ ଧବୁର୍ହରଂ ତାଂ ତୈସ୍ତୈଃ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବଶେଷଶୋଭାଦ୍ଭିଃ ବଶେଷୈଃ ଧର୍ମୈଃ ଭୂଳମ୍ବିଭଂ ଅଳଂ ସମର୍ଥାଃ "ଅନ୍ତନ୍ତ୍ୟାସଂଖ୍ୟାଳଂକାରାନ୍ ପ୍ରାପ୍ତେତ ଉପମାଳଂକାରଃ । ୬୬ ।

ରକ୍ଷ ଇତି । ଯତ୍ରବୃନ୍ଦେବଂ ଦୂର୍ପଃ , ତର୍ହି ସ୍ମରଣେନ ଉତ୍ପନ୍ନତଃ ଉତ୍ପନ୍ନଂ ପାଦଭାଃ ତାନ୍ ପ୍ରଭବଃ ଅବୃତ୍ତସ୍ତ ଯାସାଂ ତଥୋକ୍ତାନାଂ ଅସାଂ ରକ୍ଷଃସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ମଧ୍ୟେସ୍ଥିତିରବସ୍ଥାନମପି ବର୍ତ୍ତୀ ତସ୍ମିନ୍ନିବ ତଦ୍ବତ୍ ସମାହ୍ଲାଦୟେତ୍ । ଯତ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀସୀମନ୍ତେ ଗୋଷ୍ଠୀଶ୍ରେଷ୍ଠେ ମେଅଳୀନାଂ ମତ୍ସଦୃଶାଂ ବଧୂନାଂ ବହୁପଗମଙ୍ଗଂ ବହିର୍ଯାପତନୀତନୃତନୃତ୍ୟଂ ସୁତନୁଷୁ ପୁଲକଂ ରୋମୋଦ୍ଗମଃ ନୀପଂକଦମ୍ବଂ ଗର୍ହସ୍ୟାମାସ ହନନ । ୬୭

ଦଂଷ୍ଟ୍ରାଗ୍ରୈର୍ଯୈଃ କରଣଶକଳିତ ଧ୍ୱାନ୍ତଲିପ୍ତସ୍ଥଲୀକୈ-
ର୍ବ୍ୟାଦାୟାସ୍ୟଂ ଲୁଣପବନତା ଯାସ୍ତୁ ମାଂ ଗ୍ରାସୟନ୍ତେ ।
ବିସ୍ମର୍ତ୍ତବ୍ୟଂ ସଖି ତଦଖିଳଂ ଦୁଃଖମୁଦ୍ଭାଳୟେ ତା
ନଶ୍ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାପ୍ରତିହତତମୋବୃତ୍ତି ରମ୍ୟାଃ ପ୍ରଦୋଷାଃ ॥ ୬୮

ଏତା ବାଚଶ୍ଚ ହୃଦୟମୁଦଦୁର୍ ଅପ୍ୟଲଂ ମାନସଂ ମେ
ସଂମୋଦେରନ୍ ମୁଖବିବରତୋ ନିଃସୃତାଃ ସର୍ପିଣୀବତ୍ ।
ଯା ଏତେଷାଂ ବିଭୂବିସର୍ପିଣୀଂ ଲୁପ୍ତଭାଂ ଭୋଗ୍ୟମିତ୍ଥଂ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନାଂ ନତୁ ଖଳୁ ବୟୋ ଯୌବନାଦନ୍ୟଦସ୍ତି ॥ ୬୯

ଦଂଷ୍ଟ୍ରେତି । ଲୁଣପବନତାଃ କରୈଃ କରଣୈଃ ଶକଳତାଃ କବଳିତାଃ ଧ୍ୱାନ୍ତଲିପ୍ତସ୍ଥଲ୍ୟଃ ଅନ୍ଧକାରାବୃତପ୍ରଦେଶାଃ ଯୈଃ ତଥୋକ୍ତୈଃ ଦଂଷ୍ଟ୍ରାଗ୍ରୈଃ ଯାସ୍ତୁ ରାତ୍ରିଷୁ ମାଂ ଭୀଷୟନ୍ତେ ତ୍ରାସୟନ୍ତି । ଏବଂ ରାବଣାଙ୍ଗନାନାଂ ନଧନ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ ସଖି ତତ୍ ପୂର୍ବୋକ୍ତଂ ଅଖିଳଂ ଦୁଃଖଂ ବିସ୍ମର୍ତ୍ତ୍ୟାଃ ପ୍ରଦୋଷାଃ ରାତ୍ରୀଃ ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାଭିଃ ସାନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ରକିରଣୈଃ ପ୍ରତିହତାଃ ତମୋବୃତ୍ତୟଃ ଧ୍ୱାନ୍ତସ୍ଥିତୟୋ ଯାସୁ ତାଃ ତଥୋକ୍ତାଃ ଅତଏବ ରମ୍ୟାଃ ଉଦ୍ଭାଳୟେ ବର୍ତ୍ତୟେ । ୬୮

ଏତା ଇତି । ହୃଦୟମୁଦଦୁରା ଅପି ଏତାଃ ବାଚଃ ମେ ମାନସଂ ଅଲଂ ଅତ୍ୟନ୍ତଂ ସମ୍ମୋଦେରନ୍ ଅହ୍ଲାଦୟେୟୁଃ । ଯାଃ ବାଚଃ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନାଂ ପ୍ରଧାନଧବଳାନାଂ ଯୌବନାତ୍ ଯୌବନାବସ୍ଥାୟାଃ ଅନ୍ୟତ୍ ବୟଃ ବୃଦ୍ଧତ୍ୱମିତ୍ୟର୍ଥଃ ଭୋଗ୍ୟଂ ନ ଅସ୍ତି ଖଳୁ 'ଉଥଂ କ୍ଷୀଣତାଂ ବଳନ୍ତି ଇନ୍ଧନାଣି ବର୍ଷ୍ମାଣି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଣି ଯେଷାଂ ପ୍ରବଚେନ୍ଦ୍ରାଣା ମିତ୍ୟର୍ଥଃ ଏତେଷାଂ ରାବଣାଙ୍ଗନାଂ ମୁଖବିବରତଃ ନିଷ୍କୁର୍ବନ୍ତ୍ୟଃ ସର୍ପିଣୀବତ୍ ନିର୍ଗତାଃ । ଭୋଗସକଳସାଧ୍ୟାଂ ନୃତାନାଂ କିନ୍ତୁ ଯୌବନ ବୟସି ଶୀ ଵନ୍ଧୀବର ବୃଦ୍ଧିନ୍ଦ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟଂ । ୬୯ ।

ପାପିଷ୍ଠେନ ପ୍ରଣୟିଧନ ! ମଦ୍ବୀକ୍ଷଣାସ୍ୱୈରଥାନାଂ
କୂପୋଦ୍ଭୂତାଦିବ କଟୁତଦ୍ଦୁର୍ଗର୍ଜିତା ଦାନବାନାଂ ॥
ଲପ୍ସ୍ୟେ ତୋଷଂ ତମହମପି ଯଃ ସ୍ୱପ୍ନବନ୍ଧେ ପୁରସ୍ତାତ୍
ତୂର୍ଯ୍ୟୈର୍ଧ୍ୱନତ୍ସୁ ଶନକୈଃ ପୁଷ୍କରେଷ୍ୱାହତେଷୁ ॥ ୭୦

ନିର୍ମଗ୍ନାନ୍ତର୍ଭ୍ରମଦତିବୁଦ୍ଧ ପିଙ୍ଗତାରେକ୍ଷଣାଭିଃ
କ୍ରବ୍ୟାଦୀଭି ରଚିତ ଭ୍ରୂକୁଟ୍ୟାଟିକଂ ତର୍ଜ୍ଜିତୁଂ ମାଂ ॥
ସ୍ଥାନଂ ଦେବ୍ୟା ନୁନ ଖଲୁ ଭବେତ୍ ସା ପୁରୀତି ପ୍ରତୀତିଃ
ସଂକ୍ରୀଡନ୍ତେ ମଣିଷୁ ଅମରପ୍ରାର୍ଥିତା ଯତ୍ର କନ୍ୟାଃ ॥ ୭୧

ପାପିଷ୍ଠେନେତି । ହେ ପ୍ରଣୟିଧନ ପାପିଷ୍ଠେନ ଅତିପାପିନା ରାବଣେନ ମମ ବୀକ୍ଷଣାସ୍ୱ ନାଂ ବୀକ୍ଷଣ୍ୟି ଉତ୍ପତିତୈଯାବତ ଉଦ୍ଭୂତାନାଂ ପ୍ରେରଣାନାଂ ଅବସ୍ଥାନାଂ ବା ଦାନବାନାଂ ଏତତ୍ କୂପୋଦ୍ଭୂତାଦିବ କୂପାଦୁତ୍ଥିତାଦିବ କଟୁରୋଲ ଗର୍ଜିତାତ୍ ଏବଂ ତଂ ସନ୍ତୋଷଂ ଲପ୍ସ୍ୟେ । ତୂର୍ଯ୍ୟୈରଧ୍ୱନିଷୁ ପୁଷ୍କରେଷୁ ବାଦ୍ୟଭାଣ୍ଡେଷୁ ସତ୍ସୁ ଉଦବେତେଃ ଆହତେଷୁ ସତ୍ସୁ ସ୍ୱପ୍ନବନ୍ଧେ ଯଃ ତୋଷଃ ସନ୍ତୋଷଃ ପୁରାପୂର୍ବଂ ଅଭୂତ୍ । ରାଜ୍ଞଂ ନଗରପ୍ରବେଶସମୟେ ବାଦ୍ୟାନି ବାଦ୍ୟନ୍ତେ ଇତି ରୀତିଃ ॥ ୭୦

ନିର୍ମଗ୍ନେତି । ନିର୍ମଗ୍ନାଃ କୋଟରସ୍ଥିତା ଉତ୍ପତ୍ତୟଃ । ଅନ୍ତର୍ମଧ୍ୟେ ଭ୍ରମନ୍ତ୍ୟଃ ଅତର୍କ୍ୟଭ୍ରନ୍ତ୍ୟଃ ବପ୍ରଭଦ୍ରାଃ ପିଙ୍ଗାଃ ପିଙ୍ଗଳବର୍ଣ୍ଣାଃ ତାରାଃ କନୀକାଃ ଯେଷୁ ତାନି ତଥୋକ୍ତାନି ଈକ୍ଷଣାନି ଯାସାଂ ତାଭିଃ କ୍ରବ୍ୟାଦୀଭିଃ ରାକ୍ଷସୀଭିଃ ମାଂ ତର୍ଜିତୁଂ ତ୍ରାସୟିତୁଂ ରଚିତା ଭ୍ରୂକୁଟ୍ୟାଟିକା ଭ୍ରୂଭଙ୍ଗନକ ଶତ୍ରାବସେଶୋ ଯସ୍ମିନ୍ ଉଦ୍ଦୃଶଂ ଏତତ୍ ସ୍ଥାନଂ ସା ପୁରୀ ଅଯୋଧ୍ୟା, ଉତ ମମ ପ୍ରତିତିଃ ଭବେତ୍ ଖଳୁ ନିଶ୍ଚିତଂ । ଅମରପ୍ରାର୍ଥିତାଃ କନ୍ୟାଃ ଯତ୍ର ଅଯୋଧ୍ୟାୟାଂ ମଣିଷୁ ସଂକ୍ରୀଡନ୍ତେ ରମନ୍ତେ ॥ ୭୧

ଏତାନ୍ ଖେଦାନପି ନ ଗଣୟେ ଯାବ ଦେବଂ ତ୍ୱଦୈବଂ
ଦାନବ୍ୟୋ ଯାନ୍ ହୃଦି ବିଦଧତେ ଦୌତ୍ୟବୈଫଲ୍ୟକ୍ରୁଦ୍ଧାଃ ।
ପଶ୍ଚାଦେତା ଯଦପିତୁ ମାପ୍ତା ଭର୍ତ୍ସିତା ସ୍ତା ଗିରାଭିର୍
ଧୂମୋଦ୍ଗାରାନୁକୃତିନିପୁଣା ତର୍ଜନଂ ନିଷ୍ଫଳନ୍ତ ॥ ୭୨ ॥

ହନ୍ତ ପ୍ରାଣାଧିକ ! ଗୁଣମଣେ ! କାନ୍ତ ! ହେକାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତେ !
ନାନାଦୁଃଖୈ ରତ ଜଲମିଦଂ ବୃଷ୍ଟମକ୍ଷିଦ୍ୱୟେନ ॥
ଶ୍ଳାଘ୍ୟେ ତେଷ୍ୱେ ଜନିତ ମିତ , ଯେ ତାପମନ୍ତଃ ପ୍ରଭୂର ତେ
ବ୍ୟାଲୁମ୍ପନ୍ତି ସ୍ଫୁଟଜଲଲବସ୍ୟନ୍ଦିନଃ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତାଃ ॥ ୭୩ ॥

ଏତାନିତି । ଏବ ବୃତ୍ତେଷୁ ତ୍ୱଦ୍ୱୃତ୍ତାନ୍ତେଷୁ ଏତାନ୍ ଖେଦାନପି ନ ଗଣୟେ ଯାବତ୍, ନ ଗଣୟିଷ୍ୟାମି । ଦାନବ୍ୟଃ ଦୌତ୍ୟସ୍ୟ ବୈଫଲ୍ୟେନ ନୈଷ୍ଫଲ୍ୟେନ କ୍ରୁଦ୍ଧାଃ ସତ୍ୟଃ (ଅସ୍ମାକମପି ଦୌତ୍ୟମିଦମହୋ ବିଫଲୀକରୋତୀତି ଉକ୍ତ କୋପକ୍ରୁଦ୍ଧାଃ) ଯାନ୍ ଖେଦାନ୍ ହୃଦି ବିଦଧତେ ତର୍ଜନାଦିଭିର୍ଜନୟନ୍ତି । ଶିରାଭିଃ ଅଙ୍ଗସମ୍ବନ୍ଧିଭୂତନାଡୀଭିଃ ଧୂମୋଦ୍ଗାରସ୍ୟ ଅନୁକୃତୌ ଅନୁକରଣେ ନିପୁଣାଃ କୁଶଳାଃ ସ୍ୱାଭମାର୍ଗନିର୍ଗତଧୂମ ଧାରାନିଭ ଦେହଶିରା ଇତ୍ୟର୍ଥଃ ଏତାଃ ରାକ୍ଷସ୍ୟଃ ପଶ୍ଚାତ୍ ଯଦପିତୁ ପୁନଃ ମୟା ତର୍ଜିତାଃ ସତ୍ୟଃ ତର୍ଜନଂ ଶୀଘ୍ରଦବାଙ୍ଗ ସ୍ୱେଦକ୍ଲିନ୍ନାଃ ନିଷ୍ଫଳନ୍ତ୍ରିନର୍ତ୍ତକ୍ଷବ । ୭୨ ।

ହନ୍ତେତି । ହେପ୍ରାଣାଧିକ; ହେ ଗୁଣମଣେ; ହେକାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତେ; ହେକାନ୍ତ; ଇତ ନାନାଦୁଃଖୈଃ ହନ୍ତ ଖେଦେ ଅକ୍ଷିଦ୍ୱୟେନ ବୃଷ୍ଟଂ ଇଦଂ ଜଲଂ ଶ୍ଳେଷକ ମିତ୍ୟର୍ଥଃ ତେଭ୍ୟୋ ଜନିତମିତି ଶ୍ଲାଘ୍ୟଂ ମନ୍ୟେ । ସ୍ଫୁଟଜଲଲବସ୍ୟନ୍ଦିନଃ ଶତ୍ରୁଜଳନିବର୍ଷକାଃ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତାଃ ତେ ଅନ୍ତଃ ପ୍ରୁରେ ତାପଂ ବ୍ୟାଲୁମ୍ପନ୍ତି ନିବାରୟନ୍ତି । ୭୩ ।

ଶ୍ରୀମନ୍ନେବଂ ବ୍ରୁପ୍ରି ବ୍ରଦଥଛ ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ ମାଂ ବଞ୍ଚୂଳାନାଂ
ମ୍ଳେଚ୍ଛେଷ୍ଟିତାଃ ପ୍ରକଟବିକଟଦନ୍ତକୁନ୍ତାଃ ପିଶାଚୀଃ ।
ମଦ୍ଦୁଃଖାଲୀଢ଼ବଦ୍ଧହୃଦୟା ଭଲ୍ପୁଷ୍ୟାମି ଦେବା
ବନ୍ଧାଳାପା ବନ୍ଧୁରୂପବନଂ କାମିନୋ ନିର୍ବିଶନ୍ତୁ ॥ ୭୪ ॥

ମାମାକ୍ରଷ୍ଟୁଂ ନଭପଥମତୋ ସ୍ବସ୍ତିନୀଂ ସ୍ବସ୍ତିନୀବତ୍
ଛନ୍ନୂନ୍ନାଃ ତା ଅପି ନଭସଖୀଃ ତର୍କୟିଷ୍ୟାମି ବନ୍ଦୀଃ ॥
ସମ୍ମାର୍ଗେ ବିଘ୍ନେ ରଥ୍ୟାକରଚରଣତି ମର୍ଦ୍ଦନମୋହାୟ ଯାସାଂ
ନୈଶୋ ମାର୍ଗଃ ସବଭ୍ରୂଲ୍ଲୁଦୟେ ସୂଚ୍ୟତେ କାମିନୀନାଂ ॥ ୭୫

ଶ୍ରୀମନ୍ନିତି । ହେ ଶ୍ରୀମନ୍ ଏବଂ ବ୍ରୁବନ୍ ବଦଥଚ ସତ ମାଂ ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରକଟ-କରାଳ ଦନ୍ତକୁନ୍ତାଃ ବିକଟଶବ୍ଦକୃଦଂଷ୍ଟ୍ରାରୂପକୁନ୍ତାଃ ପିଶାଚୀଃ, ମଦ୍ଦୁଃଖାଲୀଢ଼ବଦ୍ଧ ହୃଦୟାଃ ମଦୀୟଦୁଃଖଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ଅର୍ଦ୍ରୀଭୂତାନ୍ତଃକରଣାଃ, ଦ୍ରବନ୍ନମିତ୍ର ସୁବ୍ରାତୋ ର୍ବଣବାର ବର୍ତ୍ତରନ୍ତଃ ଅତଏବ କାମିନଃ ମଦ୍ଦୁଃଖମୁକ୍ତିଂ କାମୟନ୍ତଃ ବନ୍ଧାଳାପାଃ ଦେବାଃ ପୂର୍ବାରାଧିତା ଇତଃ ଏବଂ ବନ୍ଧୁରୂପବନଂ ନିର୍ବିଶନ୍ତୁ ଇତି ଗଲ୍ପିଷ୍ୟାମି ଜଳ୍ପିଷ୍ୟାମି । ୭୪ ।

ମାମିତି । ସ୍ବସ୍ତିନୀଂ ସ୍ବସ୍ତିନୀବତ୍ ଶରଉକ୍ଷିତା କକଣୀବ ମାଂ ନଭପଥଂ ନଭ ମାର୍ଗଂ ଅକ୍ରଷ୍ଟୁଂ [ନଭମାର୍ଗବର୍ତ୍ତିନୀ କର୍ତ୍ତୁମିତି ଫଳିତାର୍ଥଃ] ଛନ୍ନନ୍ନା ରାବଣଦ୍ରୋହତା ଅଗତାଃ ତାଃ ବନ୍ଦୀଃ ବନ୍ଦୀଭୂତନାଗାଦିକନ୍ୟକାଃ ନଭସଖୀଃ ତର୍କୟିଷ୍ୟାମି । ଯା-ସାଂ କାମିନୀନାଂ ମର୍ଦ୍ଦନମୋହାୟ ଅଧ୍ୱନଂ ଯଥା ତଥା ଚରତାଦ ରାବଣେନେତି ଶେଷଃ ତୈଃ ସମ୍ମାର୍ଗେ ବିଘ୍ନୈଃ କ୍ଷ୍ୟକବାତପତପ୍ତସୁପ୍ତଚନ୍ଦନାଦିଭି ରୂପକରଣୈଃ ନୈଶଃ ମାର୍ଗଃ ସବଭ୍ରୂ ଲୁଦୟେ ସୂଚ୍ୟତେ ଜ୍ଞାୟତେ । ୭୫ ।

ଏବଂ ନାନାକପଟରଚନୈଃ ସାମଦାନୋପଜାପୈ
ରକ୍ଷୁଣ୍ଣାଂ ମତ୍କୃତ ମବୟନ୍ ଯଦ୍ବିହନ୍ତୁଂ ପ୍ରବୃତ୍ତଃ ।
ଶଙ୍କେ ସ୍ଥାସ୍ୟଃ କଲହମିହ ତତ୍, ଯତ୍ତ୍ୱହଂ ନୋଦ୍ଭଟାଽହଂ
ତସ୍ୟାରମ୍ଭ ସ୍ତରୁବନଭାଙ୍ଗଭ୍ରମୈରେବ ସିଦ୍ଧଃ ॥ ୭୬ ॥

ଉଦ୍ୟାନେ ଦନୂଜନବଧାନ୍ ବୃକ୍ଷମୂଳେଷ୍ୱ ମୀଶେ
ବାରେ ଽଶୋକାନ୍ୟପି ହୃଦୟଗତଃ ସର୍ବଦୁଃଖାନି ହିତ୍ୱା ।
ଭୁଞ୍ଜୀକୁର୍ଯାଂ ସ୍ଫୁରପୁରସୁଖଂ ସର୍ବଦା ନାଥ ! ଯସ୍ମିନ୍
ଏକଃ ସୂତେ ସକଲମବଲାମଣ୍ଡନଂ କଳ୍ପବୃକ୍ଷଃ ॥ ୭୭ ॥

ଏବମିତି । ଏବଂ ଅନେକ ପ୍ରକାରେଣ ନାନାକପଟରଚନୈଃ କପଟଭୂତୈନାନା-ପ୍ରକାରୈଃ ସାମ "ସ୍ତ୍ରୀତପ୍ରାଣାଦିକ" ଇତ୍ୟାଦିନା ସାନ୍ତ୍ୱବାଦଃ, ଦାନଂ "ମାମାକ୍ରମ୍ୟ ନାକପଥମହୋ" ଇତ୍ୟାଦିନା ପ୍ରଲୋଭନଂ, ଉପଜାପଃ (ମାଦୃଶବନ୍ଦୀନାଂ ସ୍ୱପତ୍ନୀକରଣରୂପଃ ଭେଦଃ) ଏତୈଃ ମତ୍କୃତଂ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣାଂ ଅନନ୍ୟଥା ଅବଯନ୍ କଲୟନ୍ ରାବଣ ଇତିଶେଷଃ ହନ୍ତୁଂ ପ୍ରବୃତ୍ତଃ ଯତ୍ର । ତତ୍ (ରାବଣସ୍ୟ ମଦନେନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନଂ) ସ୍ଥାସ୍ୟୁଃ କଲହଂ ସ୍ୱସ୍ୟ ରାବଣସ୍ୟ ଆସ୍ଥୁଷୋସ୍ତ କଲହଃ ଇତି ଶଙ୍କେ ଶଙ୍କିଷେ । ଭବିଷ୍ୟ-ତି ବର୍ତ୍ତମାନ ବତ୍" ଅହଂ ନ ଉଦ୍ଭଟା ଅସ୍ମି ଯତ୍ ,ତସ୍ୟ ଦାନନା ସ୍ତ୍ରିକସ୍ୟ ଆରମ୍ଭଃ ଉପକ୍ରମଃ ତରୁଭ ବନଭାଗ "ମନ୍ଦୋଦରୀ ମୁଖାନାମିତ ପୁତ୍ରବଧ" ବଭ୍ରମୈଃ ଏବ ନଷ୍ଟସ୍ୟ ସିଦ୍ଧଃ ୭୬

ଉଦ୍ୟାନ ଇତି । ହେ ଈଶ ନଗରାନୁଗ୍ରହସମେ ବୃକ୍ଷି ଦନୂଜନବଧାନ୍ ଉଦ୍ୟାନେ ଦଳସ୍ଥିତ ସତ ବାରଃ ଅଶୋକାନ୍ୟପି ଅନବରତସ୍ଥାନ୍ୟପି ସର୍ବଦୁଃଖାନି ଏବଂ ଉନ୍ମଭାପା ହୃଦୟଗତଃ ହିତ୍ୱା ପଞ୍ଚସଜ୍ୟ ସ୍ୱରପୁରସୁଖଂ ଭୁଞ୍ଜୀକୁର୍ଯାଂ । ହେ-ନାଥ; ଯସ୍ମିନ୍ ଏକଃ କଳ୍ପବୃକ୍ଷଃ ସକଲଂ ଅବଳାମଣ୍ଡନଂ ସୂତେ ଜନୟତି ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ମଣ୍ଡନପ୍ରିୟତ୍ୱାତ୍ ସ୍ୱର୍ଗେ ସୁଖାତିଶୟଃ କଳ୍ପଦ୍ରୁମାଣାଂ ମଣ୍ଡନଜନକତ୍ୱେନ ତାଦୃଶତ୍ୱ ବିନ୍ୟାସଃ ଇତ୍ୟାଶୟଃ । ୭୭ ।

ଜାସଂଖ୍ୟାବନ୍ୟା ସୁରପୁରସୁଖୋଦ୍ଭୂତିନା ଽଦଃପ୍ରମୋଦୈ
ର୍ଗେ୍ଦଂ ଗେ୍ଦଂ ନୟତି ଦିବସଂ ଛପୃତ୍ତା ଯଦ୍ବିଡୋଜାଃ ॥
କୁଲ୍ୟା ଗୁଲ୍ୟ ସୁରସରଦଭୂତ୍ ସଙ୍ଗବୋ ଽପଲ୍ଲବୋ ଽପି
ହସ୍ତ ପ୍ରାପ୍ୟସ୍ତବକନମିତୋ ବାଲମନ୍ଦାରବୃକ୍ଷଃ ॥ ୭୮ ॥

ବାଞ୍ଛାବୃକ୍ଷାଃ ପରଣତଫଲାଃ ହନ୍ତ ନଷ୍ଟେଷ୍ୱମୀଷୁ
ଚେତୋଦ୍ଦୀପାଦ୍ଧରତ କଲୁଷଂ ସନ୍ନଦକ୍ଷୀରସିନ୍ଧୂଃ ॥
ସଦ୍ୟୀଶୋ ଯଂ କଲୁଷସରସୀଂ ବୃତ୍ତସ୍ତୋ ଜୀବବାହଂ
ନାଧ୍ୟାସ୍ୟନ୍ତି ବ୍ୟପଗତଶୁଚଃ ତ୍ୱାମପି ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ ହଂସାଃ ॥ ୭୯

ନେତି । ଅନୁଷ୍ୟ ପ୍ରମୋଦାଃ ତୈଃ ସୁରପୁରସ୍ୟ ସୁଖୋଦ୍ଭୂତିନା ସ୍ୱର୍ଗସୁଖଜନିତଯା ଽତଃ ନଅସଂଖ୍ୟାବନ୍ୟା ଅପିରୂ ସଂଖ୍ୟାବନ୍ୟୈରମୂର୍ତ୍ତିଃ । ତପ୍ତାଃ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖେ ପ୍ରଭୂଃ ବଡୋଜାଃ ଇନ୍ଦ୍ରଃ ଯତ୍ ଖେଦଂ ଖେଦଂ ଦିବସଂ ନୟତି । ରାବଣେନପରାଜିତତୟା ଦେବତାଗଣଃ । ସୁରସରତ୍ ସ୍ୱର୍ଗଙ୍ଗା କୁଲ୍ୟଭୁଜା ପ୍ରଣାଳୀସଦୃଶୀ ଅଭୂତ୍ । ଅସ୍ୟ ପ୍ରତାପାଦସ କୃଶତଯତ୍ୱାତ୍ ଅନ୍ତୁତ କମଳାବଳୀବହୀତ ଇତିଭାବଃ । ସଙ୍ଗବୋ ଽପି ହସ୍ତପ୍ରାପ୍ୟସ୍ତବ କୈଃ ନମିତଃ ବାଲଃ (ଅଲ୍ପବୟୋ ଽ ଯଂ ସ୍ଥାନପ୍ରଭବାତ୍ ଦନବପ୍ରଣୀୟମାନଃ) ମନ୍ଦାରବୃକ୍ଷଃ କଳ୍ପଦୃମଃ ଅପଲ୍ଲବଃ ପତ୍ରୈରପି ରହିତଃ ଅଭୂତ୍ । ହନୂମତ୍ସବନ୍ଧାଦର ଇତି ବକ୍ତବ୍ୟଂ " ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ପ୍ରଦାନାମିନ୍ଦ୍ର କଳ୍ପଦ୍ରୁମ ମନ୍ଦାକିନୀନାଂ ଉଦୃଶଦୁର୍ଦଶୋପ ଗମେ ଽନେନ ସୁଖିନଇତି ହନୂବାଚ୍ୟ ମିଯତ୍ନେନ ବ୍ୟଜ୍ୟତେ ॥ ୭୮ ।

ଏବ ସ୍ୱର୍ଗେ ଦୁଃଖଂ ପ୍ରଦର୍ଶ୍ୟ ସ୍ୱାଭିଲଷିତସିଦ୍ଧୌ ସୁଖାତିଶଯ୍ୟଂ ଦର୍ଶୟତି, ବାଞ୍ଛାବୃକ୍ଷା ଇତି । ଭବଣାଦଷୁ ନଷ୍ଟେଷୁ ସତ୍ସୁ ବାଞ୍ଛା ଏବବୃକ୍ଷାଃ ମନୋରଥରୂପ ସ୍ୱର୍ଗ ପାଦପାଃ କଣ୍ଟାବନ୍ତା ବା ପରିଣତଫଳାଃ ଭବିଷ୍ୟନ୍ତି ଇତିଶେଷଃ ସଂମଦ ଏବକ୍ଷୀରସି- ନ୍ଧୁଃ ଚେତୋଦ୍ଦୀପାତ୍ କଲୁଷଂ ହରତି, ସଦ୍ୟ ଈଶଃ, ଇଶ୍ୱରଃ, ବୃତ୍ତସ୍ତଃ ଚେତୋ ବ୍ୟାପାରାଃ ହଂସାଃ ଧୀବବାହଂ ଜୀବନପ୍ରାପକଂ ଜଳଧରଂ ଚେତଧ୍ୱନ୍ୟତୋ ଯଂ ତ୍ୱାଂ ଗାଢ୍ୟ ବ୍ୟପଗତଶୁଚଃ ସଦ୍ୟଃ କଲୁଷସରସୀଂ ଦୁଃଖପୂଷ୍କରିଣୀଂ ଅବଳପୁଷ୍କରି ଣୀଂ ତ ନାଧ୍ୟାସ୍ୟନ୍ତି । ନାଧିଷ୍ଠାସ୍ୟନ୍ତି । ୭୯ ।

ଏବଂ ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! ତଦଖିଳଂ ସାଧୁ ବା ଽସାଧୁ ବୋଢଂ
ମୂଢା ଽଽପନ୍ନା ଽନୂନମିଷମିହା ଭ୍ରଂଶୟ୍ୟଂ ଯସ୍ମୃଖାଯୃ ॥
ଅଦ୍ୟ ଭ୍ରଂଶାତ୍ତ୍ ଦପି ନ ମୁଦେ , ଚୀରବାସୋ ଽ ଧୂନା ତ୍ୱଂ
ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟୋପାନ୍ତସ୍ଥୂଂଶତଭତଙଂ ତ୍ୱାଂ ତମେବ ସ୍ମରାମି ॥ ୮୦

କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟା ତେ ପରମକୃପୟା ଽସୌ କୃତାଗ୍ଳାନ୍ତା ମେ,
ଯା ସର୍ବଙ୍କେ ବୃଷ୍ଟି ବରତଭା ମୃତ୍ୟୁ ବନ୍ତ ଶିକ୍ଷା ।
କ୍ଷାନ୍ତେ ର୍ଗର୍ଭଂ ସ୍ଥିତ୍ୱ ଇତି ପରଂ, ଚେତନା ନାଥ ! ଯସ୍ୟାଃ
ଲାଂଛନୀୟେନେ ବଦନମପଗ୍ ଦୋହଦଛଦ୍ମନାଽସ୍ୟାଃ ॥୮୧

ଏବମିତ । ହେପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ସାଧ୍ୱୀ ଅସାଧୁ ଅଖିଳଂ ତତ୍ ଏବ ଅବୋଢଂ ।
ମୂଢା ସାଧ୍ୱସନିଭଗ୍ନା ଅପନ୍ନା ତତ୍ରାପି ବପନ୍ନା ଅଦ୍ୟ ମୁଖାଯ୍ ମନସଃ କାଂଶଦା
ନ୍ବାଚାଯ୍ ତତ୍ [ରାକ୍ଷସାଧନାଂ ନାଶନପଉଯାଃ ।] ଅନୂନମିଷଂ ପ୍ରତଷଣଂ ଇ
ହ ଅପ୍ରଲଯ୍ୟଂ । ଅଧୁନା ସମ୍ପ୍ରତି ତତ୍ [ଏବ ରାବଣାଦୀନାଂ ବଧୋଦ୍ୟବଷ୍ୟକ୍ଷତି-
ସଜୀବଂ] ଅପି ଅପ୍ରଭ୍ୟସାତ୍ ସାବଦକପଉଣୀଗକବଷପ୍ଦୃତ୍ ମୁଦେ ନ ଭବତ ।
ହେ ଚୀରବାସଃ ହେଯଚକ୍ରଡବଲ୍କଳ ! ଉପାନ୍ତ ସ୍ଥୂଲଡଡଡଙଂ ପ୍ରାନ୍ତେଷୁ ବଦ୍ଧ
ସ୍ଥୂଳଜଟାଜୁଟଂ ଅତ୍ୱାଂ ପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ ମେଘଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ତମେବ [ଏଷାଂ ବଧାପ୍ତ ଉ-
ଦ୍ଧୃତାନାଂ] ତ୍ୱାଂ ସ୍ମରାମି । ସଂପ୍ରତି ଅକାଳବମେଘଦର୍ଶନେନ ଭବଦାଗମନ ଭ୍ର
ମା ହିଂଶହଛ୍ୱସୀମୀମର୍ଥଃ । ୮୦ ।

କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟେତ୍ୟସୌ । ପୂର୍ବୋକ୍ତାମେ କୃତାଗ୍ଳନତା କୃତ୍ୱା ଉବଦ୍ଧସଷିତା ତେ ତ୍ୱୟା ପରମକୃପୟା
କ୍ଷନ୍ତବ୍ୟାଯାକୃତାତାଳତା ସର୍ବଙ୍କେ ବୃଷ୍ଟି ଶିକ୍ଷା ନଳଶତାଣିଷାରୂପେଣପ୍ରତପାଦତା । କ୍ଷା-
ନ୍ତେଃ କ୍ଷମାୟାଃ ଗର୍ଭଂ ସ୍ଥିତ୍ୱଃ ଇତିକାର୍ଯ୍ୟାଃ ବଚନମିଦମିତ ପରଂ କେବଳଂ ।
ହେନାଥ ଚେତନାଚନ୍ୟଃ ଅଚେତନୋଽପି ମୁଖାଦ୍ୟନତ୍କଃ ଲୁଷଃ ଦୋହଦଛଦ୍ମନା ଯସ୍ୟାଃ
ବଦନମପଗ୍ରଂ ଲାଂଛନ । ମଦପସ୍ୟାଃ ସ୍ତ୍ରୀମୁଖଦଃସ୍ତତବେତ୍ର ଅଚେତନାନ୍ନା ମୃପି ସ୍ତ୍ରୀକର
ବେ ସିନ୍ଧେ ମନ୍ତ୍ରଖଦଃ ମୃତାତ୍ମା ଅପି କୃତାଗ୍ଳତସ୍ୟାଃ ପ୍ରାଣନାଥସ୍ୟ-ତେ କ୍ଷମାମାତ
ଯୋଗ୍ୟତ୍ୱଂ କମିତ ନସ୍ୟାଦତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟଂ ॥ ୮୧ ॥

ଅନ୍ୟାଚ୍ଚ [illegible] ପରମ ଅଧୂନା ବର୍ତ୍ତତେ ବେଦନୀୟଂ
କୀଦୃକ୍ ବାନ୍ଧବାନ୍ ଜଗମଯ୍ୟେ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱାତଂ ହନ୍ତ ହତ୍ୱା ।
ତ୍ୱାମଦ୍ରାକ୍ଷଂ ଯଦି ଭଜ ନମେ, ସ୍ମାରକଂ ଯାସ୍ୟତୋ ତ୍ରେଂ,
ଯାମଷ୍ୟାଣ୍ଡେ ହରସ ଜଗମେ ନୀଲକଣ୍ଠଃ ସୁହୃଦ୍ବଃ ॥ ୮୨ ॥

ଅସ୍ମାତ୍ ପ୍ରାଣାଧିକତମ ! ଭବାନ୍ ଶୀଘ୍ରମାଗତ୍ୟ ଚୈନାଂ
ପାଦାମ୍ଭୋଜାପତିତବଷସ୍ୟେ ଦୁଃଖିନୀଂ ସଂଯୁନକ୍ତୁ ।
ତ୍ୱତ୍ପ୍ରାନ୍ତିଧ୍ୟଂ ମନ ଇବ ବନା ଜୀବିତାଶାଂ ନଦଧ୍ୟାତ୍
ସୂର୍ଯାପାୟେ ନ ଚଲୁ କମଳଂ ପୁଷ୍ୟତି ସ୍ୱାମଭିଖ୍ୟାଂ ॥ ୮୩

ଅନ୍ୟଚ୍ଚ । ହେନାଥ ଅନ୍ୟତ୍କିଞ୍ଚିତ୍ ଅଧୁନା ପରଂ କେବଳଂ ବେଦନୀୟଂ ବର୍ତ୍ତତେ । ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ତଂ ହତ୍ୱା ଇବ ରାକ୍ଷସୀମଧ୍ୟେ ବାରାନ୍ ଦନାନ କୀଦୃକ୍ କୀଦୃଶୀମପି ଜଗମଯ୍ୟେ ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟାମି? ହନ୍ତଖେଦେ ନନୁ ମନ୍ତୁ ଉଣଂ କୁରୁ ଲପୂତ୍ରାଦ । ତ୍ୱାଂ ଅଦ୍ରାକ୍ଷଂ ଇତ ନଭର୍ତ୍ତିଷ୍ଣୁପଃ ମେ ନ, ସ୍ୱଦଃସ୍ମରଣସ୍ୟ ଗାଢ଼ାନୁଭବସଂସ୍କାରବନ୍ୟତ୍ୱାଦଚଭବଃ ସ୍ମାରକଂ ଅନ୍ତ୍ୟଂ ମେସଃ ଅତଃ ପୂର୍ଵାଃ ଯାତି ଯଂ ପୁଷ୍ପଂ ହରସବିଗମେ ନୀଲକଣ୍ଠଃ (କ୍ଷେଳେନ ପ୍ରାର୍ଥିତୋ ରାବଣସ୍ୟ ପୂଜାସମୟେ ପୁରନ୍ଦରବନ୍ଧଂସ୍ୱୀକୃତନ୍ ଶିବଃ) ଅଧ୍ୟାସ୍ତେ ଅତ୍ର ବଃ ସୁହୃଦତ ଏବଶେଷଣସାମର୍ଥ୍ୟାତ୍ ବସ୍ତିଷ୍ଣିକୋଽପି ଅନେନ ବର୍ତ୍ତିତଇତି ଧ୍ୱନ୍ୟତେ । ୮୨ ।

ଅସ୍ମାଦିତି । ହେପ୍ରାଣାଧିକତମ ଅସ୍ମାତ୍ ହେତୋଃ ଭବାନ୍ ଶୀଘ୍ରମାଗତ୍ୟ ଏନାଂ ଦୁଃଖିନୀଂ ମାମିତ୍ୟର୍ଥଃ ପାଦାମ୍ଭୋଜାପତିତବଷସ୍ୟେ କଞ୍ଜପାଦପଦ୍ମପ୍ରେବାବଧୌ ସଂଯୁନକ୍ତୁ । ମନଃ ମମାନ୍ତଃକରଣଂ ତ୍ୱତ୍ପ୍ରାନ୍ତିଧ୍ୟଂ ବନା ଜୀବିତାଶାଂ ନ ଦଧ୍ୟାତ୍ କୀ ବନେ ପୃଷ୍ଠାଂ ନକୁର୍ଯାଦିତ୍ୟର୍ଥଃ । କମଳଂ ସୂର୍ଯାପାୟେ ସ୍ୱାମଭିଖ୍ୟାଂ ନ ପୁଷ୍ୟତି ଖଲୁ ଅତ୍ରବନୋ କ୍ଷ୍ମ୍ୟାନୁପ୍ରାଣିତୋ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତାଲଂକାରଃ । ୮୩ ।

ଯତ୍ନାଽନେକେ କରକମଲଯୁଂ ଗୁରୁକଲ୍ୟାଣିନୀନାଂ
ଶାସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତୁତବହ୍ନିପଦକଜଲଧେଃ, ତ୍ୱଂତୁ ମେ ଽଭୂର୍ବିପନ୍ନଃ ॥
ଯଦ୍ଧାଂ ଯଦ୍ଗ୍ନ ଯନ୍ଦ୍ ସପଦି ଜଲଦୋ ହନ୍ତ ତାଂ ପାତୟିତ୍ୱା
ଖଦ୍ୟୋତାଲୀବିଲସିତନଭଂ ବନ୍ଧ୍ୟବନ୍ଧ୍ୟନ୍ତ ବୃଷ୍ଟିଂ ॥ ୮୪

ତ୍ୱଂ ମା ମେଘାଂ ଗ୍ରସତ ନ ହଠାତ୍ ପାପିନୀଂ ମୃତ୍ୟୁଦେବୀ
ଯା ଯା ଽଽପାଣିଗ୍ରହଣ ମନ୍ତ୍ରେଣ ଗ୍ରାମଲଂ ଯାଽଽପଦାର୍ତ୍ତଂ
ସା ସ୍ୱଃ କନ୍ୟା ଭପଣ ବଦନ୍ତଂ ରୂପସାନ୍ଦ୍ରୂଣ୍ୟଭର୍ଗେ‌ୟ
ଯାତଶାସ୍ତ୍ରେ ଯୁବତିବଷସ୍ୟେ ସୃଷ୍ଟିଗ୍ରଦ୍ୟେବ ଯାତୁଃ ॥ ୮୫

ଉତ୍ତରତ୍ର ଷଡ୍ଭିଃ ପ୍ରିୟତମାସଂଖାବଗମେ ସ୍ୱାପକ୍ଷମେବ ହେତୁତ୍ୱେନ ବଦନ୍ତି । ଯତ୍ନେନ । ହେ ପ୍ରିୟତମ ଉତ୍ଥ୍ୟାପଦାରଃ । ଅନେକେ ଜନାଃ ଗୁରୁକଲ୍ୟାଣିନୀନାଂ ଜରକମଲଯୁଂ ଯତ୍ନଃ ପାଣିଂ ଗୃହୀତ୍ୱା, ତା ବବାହ୍ୟ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ, ତଡ଼ିତ୍ପଦକଜଲଧେଃ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ତୁତର ବପଣ୍ଡିତମ୍ମୁନ୍ୟାତ୍ ଜାତାଃ । ସାବତ୍ରୀପ୍ରଭୃତୀନାଂ ପତୟସ୍ତୁ ସାବତ୍ରୀପ୍ରଭୃତିଦ୍ଧ ନୈବିଭା ଏବେତ ଶ୍ରୂୟତେ । ତ୍ୱଂତୁ ମେ ମନ୍ଦେତୋଃ "ସମ୍ବନ୍ଧ ସାମାନ୍ୟ ବବକ୍ଷୟା ଷଷ୍ଠୀ" ବପନ୍ନଃ ଅଭୂଃ । ମାଂ (ପତ୍ତିକ୍ଲେଶିନୀଂ ନିପର୍ଥଃ) ଯଦ୍ ଯଦ୍ ଯଦ୍ , ଜଲଦଃ ଖଦ୍ୟୋତାଲୀ ବଲସିତନଭଂ ବୋଜ୍ଜ୍ୱଲକଣମାଲାଙ୍ଗୁବଣ ସଦୃଶୀଂ ବନ୍ଧ୍ୟବନ୍ଧ୍ୟନ୍ତ ଷଦୃଷ୍ଟିଂ ସୌଦାମିନୀଙ୍ଗୁରଣନେତ୍ରଂ ପାତୟିତ୍ୱା ମାଂ ହନ୍ତୁ । ବକ୍ତୁଂ ନପାତ୍ୟମାଂ ହନ୍ତୁ ଇତ୍ୟାଭପ୍ରାୟଃ ଅତ୍ରବାକ୍ୟହେତୁକଂ କାବ୍ୟଲିଙ୍ଗମଲଂକାରଃ । ୮୪ ।

କମିତ । ମୃତ୍ୟୁଦେବୀ ପାପିନୀଂ ଏତାଂ ମାଂ ହଠାତ୍ କିଂନ ଗ୍ରସତି ଶୀଘ୍ରଂମନ୍ତ୍ରସ୍ତୁ କିଂନ ଭବତୀତ୍ୟର୍ଥଃ । ହାହା ଇତ ଖେଦାତିଶୟେ ॥ ଯାସ୍ତ୍ରୀ ଅପାଣିଗ୍ରହଣଂ ବିବାହାଦାରଭ୍ୟ ତାଂ ଅଲଂ ଅପଦାର୍ତ୍ତଂ ଅକରୋତ୍ । ଏବଂସତି ତଦାପି ସ୍ତ୍ରିୟୋ ନ ହୃଷ୍ଟସ୍ୱ ଉପଭ୍ରାନ୍ତ ॥ ସା ସ୍ୱଃ କନ୍ୟା ସ୍ୱର୍ଗକନ୍ୟା ତାଂ ବନ୍ଦନଂ ତପତ । ଯା ସ୍ୱର୍ଗଲୋକସ୍ୟ ରୂପଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଂ , ସାନ୍ଦ୍ରୂଣ୍ୟଂ ସୌଶଲ୍ୟବ , ଭଗ୍ୟଂ ପତ ପୁତ୍ରସୁଖଦାୟ୍ନି ଅଦୃଷ୍ଟଂ, ଏତୈଃ ଯୁବତିବଷସ୍ୟେ ବିଧାତୁଃ ଯଦ୍ୟା ପ୍ରାଥମିକୀ ସୃଷ୍ଟିରିବ ଯତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗେ ଅସ୍ମେ ପ୍ରାୟଶଃ ଶିଳ୍ପିତୃତାଂ ପ୍ରଥମସୃଷ୍ଟିଷୁ ମଦୀୟାନ୍ ଯନ୍ ଉପାଶନ୍ନଃ । ୮୫ ।

ମତ୍ତଃ ଶ୍ରୀମନ୍ ନୃପତିସମିତୌ ଶୈବକୋଦଣ୍ଡଭଙ୍ଗାତ୍
ପ୍ରାପ୍ତାବୃତ୍ତୌ ପରମଗୁରୁଣା ବସ୍ତ୍ରତ୍ତାଦ୍ ଭାର୍ଗବେଣ ।।
ତେଜୋବୃତ୍ତିଂ ତବ ରଘୁପତେ ! ଯୋଽପି ଲୋକାପବାଦାତ୍
ଜାତାଂ ମନ୍ୟେ ଶିଶିରମଥିତାଂ ପଦ୍ମିନୀଂ ବାନ୍ୟରୂପାଂ ।। ୮୬

ମଦ୍ବାଲେ ତ୍ୱଂ ରମଣ ! ଲିଖିତଂ ଯନ୍ମ ଥାବେଦମେତତ୍
ମାତା ଯେସ୍ୟା ବଦତି ଶ୍ରୁତୟୋ ଜନ୍ମକର୍ତ୍ରୀ ତୁ ନ ସ୍ୟାତ୍ ।।
ଯୋ ଗୃହ୍ଣୀୟାତ୍ ତବ କରମସାବୀଶ୍ୱରେ ଯ୍ୟମୃଦାନା
ମିନ୍ଦୋର୍ଦୈନ୍ୟଂ ବ୍ରଦନୁସରଣକ୍ଲିଷ୍ଟକାନ୍ତେ ବିଭର୍ତ୍ତି ।। ୮୭ ।।

ମତ୍ତ ଇତି । ହେ ଶ୍ରୀମନ୍ ହେ ରଘୁପତେ ତବ ତେଜୋବୃତ୍ତିଂ ମତ୍ତଃ ମଦ୍ବୈବାହ ନୃପତିସମିତୌ ସଜ୍ଜନସମ୍ପାଂ ଶୈବକୋଦଣ୍ଡଭଙ୍ଗାତ୍ ଶିବଧନୁର୍ଭଙ୍ଗାତ୍ ପ୍ରାପ୍ତାବୃତ୍ତୌ ଲବ୍ଧାଦ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନସମୟେ ତଥା ପରମଗୁରୁଣା ଭାର୍ଗବେଣ ସନ୍ଦେହପ୍ରାପ୍ତାଦ୍ୱାରଃ ବ-ଞ୍ଚିତାତ୍ ବଧେଥାତ୍, ଅତୋ ବର୍ତ୍ତମାନୋପସ୍ଥିତାତ୍ ଲୋକାପବାଦାଦପି [ସର୍ଯାଦେବନାପ୍ୟ-ନ୍ତୁତା] ଲବ୍ଧଲୋକନନ୍ଦାପ୍ତ ସ୍ତ ହେ ତୋଃ, ଶିଶିରମଥିତାଂ ପଦ୍ମିନୀମିବ ଅନ୍ୟରୂପାଂ ଜାତାଂ ମନ୍ୟେ । ମଦ୍ବେତୋ ର୍ନାନାପ୍ରଣ୍ୟା ମୂପଲବ୍ଧ୍ୟ ବୃଂ ମନ୍ୟି ଦଇକ୍ର ରଘ-ମନ୍ୟେ, ଏଷଏବାତ୍ର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟାର୍ଥଃ । ୮୬ ।

ଇତଃ ପରଂ ଦ୍ୱାଭ୍ୟାଂ ନିଜାଦୃଷ୍ଟମେବୋପାଲଭତେ । ମଦ୍ବାଲ ଇତି । ହେ ରମଣ ଧାତ୍ରା ବଧ୍ୱନା ମଦ୍ବାଲେ ଏତତ୍ ତ୍ୱଂ ଲିଖିତଂ । ଯଥା ଯେ ମାତା ଜନନୀ ଅତଶ୍ୟୁବତା ମ୍ୟାତ୍ର । "ସୀତାସ୍ତୁ ଭୂମି ଜନ୍ୟବାଦ୍ରତଗବଃ" । ଜନ୍ମକର୍ତ୍ରୀ ତୁ ନ ସ୍ୟାତ୍ । ଜନକାଖ୍ୟସଜ ର୍ଷେଃ ସୀତାଂପ୍ରତି ଜନକତ୍ୱାଭ୍ୱବାଦତଗବଃ ।। ଯଃ ତବ କରଂ ଗୃହ୍ଣୀୟାତ୍ । ଅସୌ ଚନ୍ଦ୍ରା ଶିଗ୍ରହଣକର୍ତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ୱରେଽପି ବ୍ରତୈବେତାଃ ଅମ୍ବୁଦାନାଂ ମେଘାନାଂ ଅନୁସରଣକ୍ଲି-ଷ୍ଟକାନ୍ତେଃ ଇନ୍ଦୋଃ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ ଦୈନ୍ୟଂ ଦୀନତାଂ ବଭର୍ତ୍ତି ବିଭୃୟାତ୍ । ୮୭ ।

ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତାପି ତ୍ୱମପହରଣା ଦୁଷ୍ଟପାପିଷ୍ଠ ଦୈତ୍ୟାତ୍
ଶ୍ରୁତ୍ୱା ସ୍ୱୈରଂ ଶ୍ରବଣଭିଦୁରଂ ଭର୍ତ୍ତୃକୃତ୍ୟାପ୍ରଲାପଂ ॥
ମୃତସ୍ୟାଥୋ ବଚନରଚନୈଃ ପିତୃନିର୍ବାସିତସ୍ୟ
ଭର୍ତ୍ତୁଃ କଚ୍ଚିତ୍ ସ୍ମରସି ରସିକେ ! ତ୍ୱଂହତସ୍ୟ ପ୍ରିୟସ୍ୟେତ ॥ ୮୮

ସ୍ୱାଭାଗ୍ୟୋତ୍ଥଂ ଯଦିମ ମଖିଳଂ କ୍ଲେଶ ମେକା ତ୍ୱମେକ୍ଷ୍ୟଂ
ତନ୍ମେ ଦୁଃଖଂ ନହି ଗୁଣମଣେ ତାଦୃଗେବା ଭବିଷ୍ୟତ୍ ॥
ତ୍ୱଂ ତଦ୍ଭାଗୀ ତ୍ୱହମିହ ଯଥା ଖେଦଭାସ୍ମି ପ୍ରତୀହ୍ୟା ।
ଭୂୟୋ ଭୂୟଃ ସ୍ୱୟମପି କୃତାଂ ମୂର୍ଚ୍ଛିନାଂ ବିସ୍ମରନ୍ତୀ ॥ ୮୯

ଦୁଃଖେତି । ତ୍ୱମପି ଦୁଃଖାର୍ତ୍ତା ଏବ ଅପହରଣା ଚ ସତୀ ଦୁଷ୍ଟପାପିଷ୍ଠଦୈତ୍ୟାତ୍ ତେଷଃ ଶ୍ରବଣଭିଦୁରଂ ଦୁଃସହଂ ଦୁଃଶ୍ରାବ୍ୟଂ ଚ ଭର୍ତ୍ତୃକୃତ୍ୟାପ୍ରଲାପଂ ବଚନଦ୍ୱାରୂପମନ୍ତ୍ରାର୍ଥରଚନଂ ଶ୍ରୁତ୍ୱାଃ । ତଦ୍ବଚନଂ ସ୍ୱାଦୃଶିଯତ୍ନାହ । "ହେ ରସିକେ ମୃତସ୍ୟ ଅଥବା ପିତୃନିର୍ବାସିତସ୍ୟ ପିତ୍ରା ବହିଷ୍କୃତସ୍ୟ ଅତଏବ ବନଚରକୃତଃ କାତରସେବକସ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତୁଃ ସ୍ମରସି କଚ୍ଚିତ୍ । ତ୍ୱ ଯତଃ ତ୍ୱଂ ତସ୍ୟପ୍ରିୟା ଅସି" ପ୍ରଲାପମିତ ପୂର୍ବେଣାନ୍ୱୟଃ । ୮୮

ସ୍ୱାଭାଗ୍ୟେତି ହେଗୁଣମଣେ ଅହଂ ଏକା ସ୍ୱାଭାଗ୍ୟୋତ୍ଥଂ ନବଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାଜନ୍ୟଂ ଅଖିଳଂ ଇମଂକ୍ଲେଶଂ ଅଭୋକ୍ଷ୍ୟଂ ଯତ । ତତ୍ ତର୍ହିମେ ଦୁଃଖଂ ତାଦୃକ୍ ନ ଅଭବିଷ୍ୟତ୍ ଏବ ତ୍ୱଂ ତଦ୍ଭାଗୀ ତଦ୍ଦୁଃଖସଂଗସକ୍ତା ଏତତ୍ପ୍ରତୀହ୍ୟା ସ୍ୱୟଂ କୃତାମପି ମୂର୍ଚ୍ଛନାଂ ବିସ୍ମରନ୍ତୀ ଅହଂ ଯଥା ଖେଦଭାଗସ୍ମି ଭବାମି । ୮୯ ।

ଅସ୍ୟାଃ ସୀମା ହଷମବ୍ରପଦୋ ନାସ୍ତି, ଯାଂ ଲଙ୍ଘୟିତ୍ୱା
ଘୋରାନ୍ ବାଗ୍ନାକ୍ କଗମଦ୍ୟେ ଦୁଃଖଭୋଗାଦ୍ ଗୁଣାଢ୍ୟାନ୍
ସ୍ମର୍ତ୍ତୁଂ ଶକ୍ତା ନଚ , ତ୍ୱମଧୁନା , ଯେନ ଧୂନା ଦୁର୍ଘଟା ମେ ,
ପ୍ରାୟେଣୈତେ ରମଣୀବିରହେଷ୍ୱଙ୍ଗନାନାଂ ବିନୋଦାଃ । ୯୦ ।

ପ୍ରାଣସ୍ୱାମିନ୍ନପି ଧରଣିଜା—ମଙ୍କପଲ୍ୟଙ୍କଦେଶାତ୍
ଭୂଲାଭଲ୍ଗ୍ନେ କ୍ଷଣମପି ସମାରୋପୟେଥା ଯାଂ ନ ଜାତୁ
ନୃସ୍ତ୍ରୀଜନ୍ମାତିକଠିନ ମିଦ ପ୍ରୌଢ଼ଦନ୍ତେ ବୀକ୍ଷ୍ୟ କ୍ଳେଶାଃ
ଧାମୁନ୍ନିଦ୍ରା ମଦନଶଯ୍ୟନାଂ ସଦ୍ଭବାଭାସ୍ୟନଷ୍ଟଃ ॥ ୯୧ ॥

ଅସ୍ୟା ଇତି । ଅସ୍ୟାଃ ଦୁଃଖସମୁଦ୍ରସ୍ୟ ସୀମା ଅବଧିଃ ନାସ୍ତି । ଯାଂ ସୀମାଂ ଲଙ୍ଘ ୟିତ୍ୱା ଘୋରାନ୍ ବାରାନ୍ ବଗମଦ୍ୟେ ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟେ ଷ୍ୟସି । ଦୁଃଖଭୋଗାତ୍ ଦୁଃଖାନାମେବ ସଂଭୋଗାତ୍ ଉଦାତ୍ତ ଗୁଣାଢ଼୍ୟାନ୍ ବନ୍ଦ୍ୟମ୍ ରୂପଂ ବଚନାଦଃ ସ୍ମର୍ତ୍ତୁଂ ନ ଶକ୍ତା । ଏତଦ୍, ଅଧୁନା ଜ୍ଞାନଦ୍ୱୟାନଧିକରଣତ୍ୱାଦ ତତ୍ତ୍ୱବଃ । କିଂବହୁନେ୍ୟ ରତ୍ନାଦେନ ସଂପ୍ରତି ଉପସଂହ ରତି । ଅଧୁନା ଯେନଧାସ୍ୟତ୍ୱମେ ଦୁର୍ଘଟାଃ, ଏତେ ରମଣୀବିରହେଷୁ ପ୍ରାୟେଣ-ଅଙ୍ଗନାନାଂ ବିନୋଦାଃ ଅନୁଭବିତାଃ ଅନୁଭାବଦ୍ୱୟନମତ୍ର ନ କିଂଚନୟାସ୍ୟମତ୍ରୀ ତିଷ୍ଠତଃ । ୯୦

ପ୍ରାଣେତି । ହେ ପ୍ରାଣସ୍ୱାମିନ୍ ତ୍ୱଂ ଧରଣିଜାମପିମାଂ ଅଙ୍କପଲ୍ୟଙ୍କଦେଶାତ୍ ଭୂମିତଲେ ଭୂଲୀଗୟାସ୍ୟୈଂ କ୍ଷଣମପି ନ ସମାରୋପୟଃ ॥ ତେନୈବ ମଦନଶରବଦ୍ଭବାତାସ୍ୟନଷ୍ଟଃ ଏନ୍ ଶୃହସ୍ୟ ଜାବାଷନାନ୍ତଦେଶୁନ୍ ସନ୍ ଉନ୍ନିଦ୍ରାଂ ଅବନୀଶୟନାଂ ତାଂ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ମାଂ ନୟନ୍ତୁଃ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ନୃସ୍ତ୍ରୀଜନ୍ମ ମାନୁଷୀଜନ୍ମ ଅତିକଠିନମିତି ପ୍ରୌଢ଼ଦନ୍ତେ ତର୍କୟୁତେ ଉଦ୍ଭୂତ୍ୟୁଃଖତଣାସ୍ୟ ମପ୍ୟସ୍ୟା ଜୀବତନ୍ତ୍ରେତି ମାନୁଷୀଜନ୍ମନ କାଠିନ୍ୟ ତର୍କଣଂ ନତିତାପନ୍ନଂ ॥ ୯୧ ॥

ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ପ୍ରିୟେ ! ଵିଗଲିତଂ କେନଚିଦ୍ଵୀକ୍ଷ୍ୟ ଯସ୍ୟାଂ
ଜାତାଶଙ୍କୋ ଽପ୍ରମିତଶପଥୈ ଶ୍ଚାଟୁବର୍ଗୈ ରବୁଦ୍ଧାଃ ।
ଏଷା ଽହନ୍ତ୍ଵଂ ଋଚିତ କମଲୋ ଭର୍ତ୍ସିତେ ସୋଽଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥିଂ
ତାମେବୋକ୍ତ୍ଵୈ ର୍ବିରହମହତୀ ମଶ୍ରୁଭିର୍ଯା ପୟନ୍ତୀଂ ॥ ୯୨ ॥

ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତେ ରମଣ ! ସ୍ଵଦସ ଶ୍ଚେଦ୍ଵିଲମ୍ବେନ ବୃନ୍ଦୈ
ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ୟାନ୍ତୀଂ ଜଲଦସଲିଲାଂ ଯାଂ ହ୍ଵିଲୋକ୍ୟାନୁଭୂତଃ ॥
ରକ୍ଷୋନାଥେ ପରିଭବତି ତାଂ ଖେଦନୋଦ୍ଭୂନ ନେତ୍ରାଂ
ସାଭ୍ରେ ଽହ୍ନୀବ ସ୍ଥଲକମଲିନୀଂ ନ ପ୍ରବୁଦ୍ଧାଂ ନ ସୁପ୍ତାଂ ॥ ୯୩

ଆନନ୍ଦେତି । ହେ ପ୍ରିୟେ କେନଚିଦ୍ ହେତୁନା ଵିଗଳିତଂ ଯସ୍ୟ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ଵୀକ୍ଷ୍ୟ ଜାତାଶଙ୍କଃ ସନ୍ ଅପ୍ରମିତୈଃ ଅସଂଖ୍ୟୈଃ ଶପଥୈଃ ଯେଷୁ ଶପଥୋକ୍ତିଃ ଶପଥବନ୍ତି ତୈଃ ଚାଟୁବର୍ଗୈଃ [ପ୍ରିୟେ ତ୍ଵମିପୁତ୍ରେଙ୍ଗଃ, ମହ୍ୟଂ ଶପ୍ତାସି, ତଥ୍ୟଂ ବ୍ରୂହି ଇତ୍ୟାଦି ରୂପୈଃ] ପ୍ରିୟବାକ୍ୟରୂପୈଃ ଅବୁଦ୍ଧାଃ ଜାତବୈରୀ ଉପର୍ଥୀଃ । ଵିରହେଣ-ମହତୀଂ ଵ୍ୟଗ୍ରୟତୀ ମିତ୍ୟର୍ଥଃ ବନ୍ଦିଂ ଉକ୍ତୈଃ ଅଶ୍ରୁଭିଃ ଯାପୟନ୍ତୀଂ ଵେଦଂଵେଦଂ ଚମୟନ୍ତୀଂ ତାମେବ ନାମିଯର୍ଥଃ "ଏଷାଅହନ୍ତ୍ଵଂ କିଂ ଋଚିତ" ଅହୋ ଲଜ୍ଜା ସ୍ଵଃ ଦୈନ୍ୟଃ ଅତ୍ୟସଂପ୍ରତି ଭର୍ତ୍ସିତେ । ୯୨ ॥

ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ ଇତି । ହେ ରମଣ ଵତ ସଙ୍କୌ ଵିଲମ୍ବେନ ସତସଃ ସନ୍ଧ୍ୟାଃ ପ୍ରତ୍ୟାବୃ-ତ୍ତ ସ୍ଥେତ କଦଳସଲଳିତାଂ ପାଦ୍ୟାୟ ଗୃହୀତଵାଲାଂ ପ୍ରତ୍ୟୁଦ୍ୟାନ୍ତୀଂ ପ୍ରଭ୍ୟୁତ୍ତିଷ୍ଠନ୍ତୀଂ ଯାଂ ଵିଲୋକ୍ୟ ଅନୁତପ୍ତଃ (କଥମହମୀଦୃକ୍ ଵିଲମ୍ବମକରଵଂ , ଏଷା କୃଶାଙ୍ଗୀ ଚ ଏତାଵତ୍ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଂ ନାମପେକ୍ଷ୍ୟ ଜଳନିଦ୍ରା ତିଷ୍ଠତି ") ଇତି ଵର୍ତ୍ତ୍ୟ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ୍ତଃ ଅଭୂ ଇତି ଶେଷଃ । ତତ୍ୟ ଖେଦନୋଦ୍ଭୂନନେତ୍ରାଂ କ୍ରନ୍ଦନେନ ଜଡ଼ୀଭୂତନୟନାଂ ଏତଏଵଂ ସାଭ୍ରେ ଽହ୍ନି ହର୍ଦିନଦିନେ ନ ପ୍ରବୁଦ୍ଧାଂ ନ ଵିକସିତାଂ ନମ୍ରାଂ ନ ସଂକୁଚିତାଂ ସ୍ଥଳକମଳିନୀମିଵ ସ୍ଥିତାଂ ତାଂ ମାଂ ରକ୍ଷୋନାଥେ ପରିଭଵତି ଚିରନ୍ତଙ୍କ୍ଷେତି । ୯୩।

ବାରଂ ବାରଂ ରୁଚିରବଦନାମ୍ଭୋରୁହଂ ଦର୍ଶୟିତ୍ୱା
ଯସ୍ୟା ନାଥ ! ତ୍ୱମନୁସମୟଂ ତୋଷଣେଽଭୂଃ ସଚେଷ୍ଟଃ ॥
ତାଂ ମାମଦ୍ୟାପି ନ ଦୟସେ ସ୍ୱପ୍ନଦୃଷ୍ଟାଂ ତ୍ୱଦୀକ୍ଷା
ମାକାଂକ୍ଷନ୍ତୀଂ ନୟନସଲିଲୋତ୍ପୀଡ ରୁଦ୍ଧାବକାଶାଂ ॥ ୯୪

ଯୋଗ୍ୟତ୍ୱେନ ସ୍ୱୟମିହ ଗୁମ୍ଫନାର୍ଜୟିତ୍ୱା ନୁବାରଂ
ନାନାଭଙ୍ଗି ପ୍ରିୟ ! ନ ଜଟିଲା ସ୍ନିଗ୍ଧ୍ୟସୌ ଯାମବନ୍ଧାଃ ॥
ଅସ୍ରୁକ୍ଲେଦୈର୍ବିକୃତ ଜଟିଲାଂ ନାପନେତୁଂ କ୍ଷମେ ତାଂ
ଗଣ୍ଡାଭୋଗାତ୍ କଠିନବିଷମା ମେକବେଣୀଂ କରେଣ ॥ ୯୫

ବାରମ୍ବାରମିତି ॥ ହେନାଥ ତ୍ୱଂ ରୁଚିରଂ ବଦନାମ୍ଭୋରୁହଂ ବାରଂବାରଂ ଦର୍ଶୟିତ୍ୱା ଯସ୍ୟାଃ ତୋଷଣେ ସଂତୋଷସମ୍ପାଦନେ ଅନୁସମୟଂ ସଚେଷ୍ଟଃ ଅଭୂଃ । ନୟନସଲିଲା- ନାଂ ଉତ୍ପୀଡସ୍ୟ ଅଶ୍ରୁଜଲକୃତବାଧସ୍ୟ ରୁଦ୍ଧାବକାଶାଂ ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟପ୍ରସଙ୍ଗଂ ସ୍ୱପ୍ନଦୃଷ୍ଟାଂ [ସ୍ୱପ୍ନେନାପି ଦର୍ଶନଂ ଯେଷୁ] ତ୍ୱଦୀକ୍ଷାଂ ଆକାଂକ୍ଷନ୍ତୀଂ ତାଂ ମାଂ ଅଦ୍ୟାପି ମା ତ୍ୱଚରଣ୍ୟପଗମେ ଽପୀପ୍ସୁଃ ତ୍ୱଦୀକ୍ଷାଂ ତ୍ୱଦସ୍ୟଦର୍ଶନଂ ନ ଦୟସେ? । ୯୪

ଯୋଗ୍ୟେତି । ହେପ୍ରିୟ ; ଯୋଗ୍ୟତ୍ୱେନ ଦଣ୍ଡବନ୍ଧନେ ଽପି ଗୁମ୍ଫନତ୍ ଗୁମ୍ଫ ଇବ ଅନୁବାରଂ ଅନୁଦିନଂ ନାନା ଭଙ୍ଗି ଯଥାତଥା ମାର୍ଜୟିତ୍ୱା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅସୌ ଜଟିଲା ନ ଅସ୍ତୁ ଇତ ଯାଂ ବେଣୀଂ ଅବଦ୍ଧାଃ । ଅଦ୍ୟ ଅଶ୍ରୁକ୍ଲେଦୈଃ ବିକୃତଜଟିଲାଂ ଅତଏବ କଠିନବିଷମାଂ ଅପରିଷ୍କୃତତ୍ୱାଦିଷ୍ଟରୂପାଂ ତାଂ ଏକବେଣୀଂ ଗଣ୍ଡାଭୋଗାତ୍ ଅପନେତୁଂ ଅପସାରୟିତୁଂ ନ କ୍ଷମେ ନ ଶକ୍ନୋମି । ୯୬ ।

ଦୃଷ୍ଟ୍ୱା ପ୍ରାଣାଧିକତମ ! ବନେ ଲାଳିତାଂ ପାଳିତାଂ ଯାଂ
ବନ୍ଧୂ ମୌକ୍ଷେ ଽପ୍ୟୁପଗତଗୁଣାଃ ସ୍ୱୀକୃତାଂ ଯୋଗିନଃ ସ୍ୟୁଃ ॥
ଜାନକ୍ୟାଶ୍ରିତଜନନ ମଧୁନା ଦୁଃଖିନୀଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ମାଂ ତାଂ
ପ୍ରାୟଃ ସର୍ବୋ ଭବତି କରୁଣାବୃତ୍ତି ରାର୍ଦ୍ରାନ୍ତରାତ୍ମା ॥ ୯୬ ॥

ଯଦ୍ଦୌର୍ଭାଗ୍ୟଂ ବ୍ୟଘଟୟଦହୋ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ମଗ୍ରେ
ହୈମଂ ତାଦୃକ୍ କନକମୃଗରୂପଂ ଦୁର୍ଘଟଂ କେନ ଭଗ୍ନଂ ନୁ ॥
ଯଦ୍ଭାଗ୍ୟଂ ତଚ୍ଛର୍ବଦନୁ ପୁରମିମାଂ ତର୍ହି ବୈଦେହ୍ୟାଃ
ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଂ ତେ ନିଖିଳମଭବଦ୍ ଭ୍ରାତରୁକ୍ତଂ ମୟା ଯତ୍ ॥ ୯୭

ଈଂ ବନ୍ଧନାଦପ୍ୟାଶ୍ରୟେନୋପସଂହରତି ॥ ଦୃଷ୍ଟ୍ୱେତି । ହେ ପ୍ରାଣାଧିକତମ ବନେ ଦଣ୍ଡକେ ଲାଳିତାଂ ଅଶ୍ୱାସିତାଂ ପାଳିତାଂ ଯାଂ ବନେବ୍ୟ ଯୋଗିନଃ ମୋକ୍ଷେ ଽପି ଉପଗତଗୁଣାଃ (ଏତଦପେକ୍ଷୟା ମୋକ୍ଷଂ ନ କିଞ୍ଚିଦ୍ ଇତି ବୁଦ୍ଧ୍ୟାଂ କୁର୍ବନ୍ତଃ) ସ୍ୱୀକୃତଂ ସ୍ୱୀକୃତ୍ୟ ବନ୍ଧ୍ ବନ୍ଧନେବନ୍ଧ୍ଃ । ଅଧୁନାଽଽଶ୍ରିତାଂ ତାଂ ମାଂ ବୀକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରାୟଃ ସର୍ବଃ ନାଥଜନନଂ ସ୍ୱୀକୃତ୍ୟ ନନ୍ଦନ୍ ବହୁବସ୍ତ୍ରପ୍ରଦମିତ କଷ୍ଟମାନଃ କରୁଣାବୃତ୍ତିଃ ସ ତସ୍ମାତ୍ କରଣବ୍ୟାପାରଃ ଅତଏବ ଆର୍ଦ୍ରାନ୍ତରାତ୍ମା ଦ୍ରୁତାନ୍ତଃ କରଣଃ ଭବତି । ୯୬ ॥

ନୈବାତ୍ର ଦୁଃଖେ ସନ୍ଦେହଃ କରଣୀୟ ଇତ୍ୟାଶୟେନାହ ॥ ଯଦ । ଯଦ୍ ଦୌର୍ଭାଗ୍ୟଂ ଦୁର୍ଦୈବଂ ଅଗ୍ରେ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱଂ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଂ ବ୍ୟଘଟୟତ୍ ନ୍ୟବର୍ତ୍ତୟତ ଅହୋ, ହୈମଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣମୟଂ ତାଦୃକ୍ ବଚିତ୍ରଂ ମୃଗଂ ଅଘଟୟତ୍ ସନ୍ନିଧାପିତବା- ନ । ତସ୍ୟ ଦୌର୍ଭାଗ୍ୟସ୍ୟ କିଂ ନୁ ଦୁର୍ଘଟଂ ଦୁଷ୍କରଂ? ନ କିମପୀତ୍ୟର୍ଥଃ । ହେ ବୈ- ଦେହ୍ୟନପ୍ତଃ ଭ୍ରାତଃ ହେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଭ୍ରାତଃ [ଇତି ଅଶେଷେପୋକ୍ତ୍ୟା ସମ୍ବୋଧନଂ] ଇମାଂ- ଦଶାଂ ପୁରା ଯଦ ଅଗତ୍ୟା ଅଗମିଷ୍ୟସି, ତର୍ହି ମୟା ଯତ୍ ଉକ୍ତଂ, ତତ୍ ନିଖିଳଂ ଦୁଃଖାଦିକଂ ଅଭବତ୍ ତେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଂ ସ୍ୟାଦିତ୍ୟର୍ଥଃ । ଅତ୍ର ବିଶେଷସ୍ୟ ସାମାନ୍ୟା- ଧୀନତ୍ୱାତ୍ ଅର୍ଥାନ୍ତରନ୍ୟାସାଲଙ୍କାରଃ । ୯୮ ।

ଦୀନାମେନାଂ ସପଦି କୁରୁଷେ ନୈବ ଚେତ୍କ୍ଷୀଣନାଥାଂ
ତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ୟଂ କଥମିତି ଗୁରୂନ୍ ଯା ବିଗଣଯ୍ୟା ଗମତ୍ ତ୍ୱାଂ ॥
ଦୁଃଖୈଃ ତେତୈ ର୍ଦଶରଥଜନତୈସ୍ତ୍ୱଦ୍ୱଶଂ ଧାରୟନ୍ତୀ
ମୀନକ୍ଷୋଭ ଚ୍ଚଳକୁବଲୟଶ୍ରୀତୁଲାମେଷ୍ୟତୀତି ॥ ୧୮ ॥

ତ୍ୱଯ୍ୟାୟାତୁଂ ପ୍ରିୟତମ ! ସମାକାଂକ୍ଷିତେତା ମଦାଦ୍ୟାଃ
ସଖ୍ୟା ବନ୍ଦୀରବଗମୟିତା ଛନ୍ନିମିତ୍ତଂ ଭବେନ ॥
ବାମଂ ଚକ୍ଷୁ ର୍ଭୃଶମଥ ମେ ଯେନ ଦେବାଙ୍ଗନାଦେ
ର୍ଯାସ୍ୟତ୍ୟୂରୁଃ କନକ କଦଳୀସ୍ତମ୍ଭଗୌରଃ ଚଳତ୍ୱଂ ॥ ୧୯ ॥

ଦୀନାମିତି । ଅଥ ନେବେତି ପ୍ରସ୍ତ୍ୱର୍ଗୋପା ଧ୍ୟାହାରଃ । ହେ ଜୀବନ ଘନାଂ ଦୁଃଖିନୀଂ ଏନାଂ ମାନ୍ନୂଦିକ୍ଷୀଣୟତ୍ରାଃ ସପଦି ନୈବ କୃପଯେଃ କୃତାଂ କୁର୍ଯାଃ ଚେତ୍, ଅହଂ ଇହ କଥଂ ଗନ୍ତବ୍ୟଂ କଥଂ ପ୍ରାଣଧାରଣଂ କୁର୍ଯାଂ ତ୍ୱା କଷ୍ଟଂ । ଯା ଦଶରଥଜନତୈଃ ତ୍ୱଦ୍ବିଯୋଗଜନତୈଃ ଦୁଃଖୈଃ ତ୍ୱଦ୍ୱଶଂ ତ୍ୱଦଧୀନଂ ଚେତଃ ମୀନକ୍ଷୋଭାତ୍ ଚଳକୁବଲୟଶ୍ରୀତୁଲାଂ ଚଞ୍ଚଳରକ୍ତୋତ୍ପଲସ୍ୟ ତୁଲ୍ୟଂ ଏଷ୍ୟତି ପ୍ରାପ୍ସ୍ୟତୀତି ସ୍ୱଜନପ୍ରୀ ଯା ଗୁରୂନ୍ ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଶ୍ୱଶୁରାଦୀନ୍ ଅଗଣଯ୍ୟ ଅନାଦୃତ୍ୟ ତ୍ୱାଂ ପ୍ରଗମତ୍ ଅନ୍ୱଗମତ୍ । ତ୍ୱଦୃତେ ରକ୍ଷୀକୃତସ୍ୱଜନାୟାଃ ଇତଃ କଷ୍ଟଂ କଥଂ ତତ୍ର ସ୍ୱବନପ ଯାପୟୁଃ । ୧୯ ।

ନନୁ ତ୍ୱଂ ଯାତୁ ମୁଦ୍ୟୋଗୀବ ମାଶ୍ୱସୀହି , ଇତ୍ୟେତେନ୍ନୈବେଯାଶସ୍ୟେନାହ । ତ୍ୱୟୀତି । ହେ ପ୍ରିୟତମ ତ୍ୱୟି ଇତଃ ଆୟାତୁଂ ସମାକାଂକ୍ଷିତେ ସତି ମଦାଦ୍ୟାଃ ସଖ୍ୟା ବନ୍ଦୀଃ ତତ୍ର ନିମିତ୍ତଂ ଶକୁନଂ ଭର୍ତ୍ତୁଂ ଭବେନ ଅବଗମୟିତା (ଶୀଘ୍ରଂ ଆଗମୋ ମବଣନାଶାୟ ଶ୍ରୀମତୀନାଂ ଭବାଦୃଶୀ ବା ଅଗମିଷ୍ୟତି) ଇତି ବୋଧୟେତ୍ ନିମିତ୍ତସ୍ୟ ଶୁଭସୂଚକତ୍ୱାତ୍ ଇତ୍ୟର୍ଥଃ । ଯେନ ନିମିତ୍ତେନ ମେ ବାମଂ ଚକ୍ଷୁଃ କନକକଦଳୀସ୍ତମ୍ଭଗୌରଃ ଦେବାଙ୍ଗନାଦେଃ ଊରୁଶ୍ଚ (ଦେବାଙ୍ଗନାଦେରସ୍ମା ବଦତେନ ବଳାତ୍ ଆହୃତା ନାଗକନ୍ୟା ତରୁଣୀନାଂ ପତୟଶ୍ଚ) ଚଳତ୍ୱଂ ଯାସ୍ୟତି ସ୍ତ୍ରୀଣାଂ ବାମୋରୁଚକ୍ଷୁଃ ସ୍ଫୁରଣସ୍ୟ ଶୁଭଜନକତ୍ୱାତ୍ । ଅଗମନେନ ସର୍ବଥା ତ୍ୱୟ୍ୟେବ ଉତ୍ପାଦକ ବସ୍ତୁ ବ୍ୟଜ୍ୟତେ । ୧୧୦

ଅସ୍ମାତ୍ ଶୀଘ୍ରାଗମନବିଷୟେ ତ୍ୱାଂ ନିରୁନ୍ଧେ ନିଷେଧୁଂ
ସା ତ୍ୱଂ ସନ୍ଧ୍ୟାଦ୍ ବିରହବିପଦଂ ପ୍ରସ୍ତରଦ୍ରାବିକାଂ ମେ !
ଗାଢଂ ସମ୍ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ୟୁଦପି ନ ଯା ତଦ୍ଭୟାତ୍ କର୍ତ୍ତୁମୈଚ୍ଛତ୍
ସଦ୍ୟଃ କଣ୍ଠଚ୍ୟୁତଭୁଜଲତାଗ୍ରନ୍ଥି ଗାଢୋପଗୂଢଂ ॥ ୧୦୮ ॥

ଯା ତ୍ୱଚ୍ଛ୍ଲେଷେ ଅତପତ ତ୍ୱଦ୍ଦର୍ଶନେ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୋ !
ଗାଢାଶ୍ଳେଷେ ଽପ୍ୟନୁଭବତି ଯା ନିମେଷୋତ୍ଥଂ ବିଷାଦଂ ॥
ତ୍ୱତ୍କର୍ଣ୍ଣଂ ମଧୁରବଚନଂ ଯାଂ ସମଂ କାମୟନ୍ତୀଂ
ବକ୍ତୁଂ ଧୀରସ୍ତନିତବଚନୈ ମାନିନୀଂ ପ୍ରକ୍ରମେଥାଃ ॥ ୧୦୯

ଅସ୍ମାଦିତି । ଅସ୍ମାତ୍ ହେତୋଃ ଶୀଘ୍ରାଗମନବିଷୟେ ତ୍ୱାଂ ତ୍ୱାଂ ଅନୁରୁନ୍ଧେ ଅଗୃହ୍ଣାମି । ଅନ୍ୟଥା (ଶୀଘ୍ରାଗମନାଭାବେ) ସା ଇୟଂ ପ୍ରସ୍ତରଦ୍ରାବିକାଂ ପ୍ରସ୍ତରମପି ଦ୍ରାବୟନ୍ତୀଂ ମେ ବିରହବିପଦଂ ତ୍ୱଂ ସନ୍ଧ୍ୟାତ୍? ନ ସନ୍ଧ୍ୟାଦିତ୍ୟର୍ଥଃ । ଯା ଗାଢଂ ଦେହଂ ସମ୍ମୂର୍ଦ୍ଧ୍ୟୁଦପି ସଙ୍କୋଚ୍ୟ ପୀଡୟନ୍ତ୍ୟପି ଗାଢୋପଗୂଢଂ ବୃକ୍ଷଭୁଜାଭାଲିଙ୍ଗନଂ ସଦ୍ୟଃ କଣ୍ଠଚ୍ୟୁତଭୁଜଲତାଗ୍ରନ୍ଥି (ମତ୍କଣ୍ଠାତ୍ ଶିଥିଳଭବାହୁପାଶଂ) କର୍ତ୍ତୁଂ ତସ୍ମାତ୍ ବିରହାଦେବୋଃ ଭୟାତ୍ ନ ଐଚ୍ଛତ୍ । ୧୦୮ ।

ଯା ଇତି । ହେ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୋ ଭବଦ୍ଦର୍ଶନେ ଭବଦଦର୍ଶନସମୟେ ଯା ବିଶ୍ଳେଷୈଃ ବିରହୈଃ ଅତପତ । ଗାଢାଶ୍ଳେଷେ ସତ୍ୟପି ଯା ଅନିମେଷଣୋତ୍ଥଂ ବିଷାଦଂ ଅଦର୍ଶନଜନିତଂ ଦୁଃଖଂ ଅନୁଭବତି । ତ୍ୱତ୍କର୍ଣ୍ଣଂ ମଧୁରବଚନଂ ଚ ସମଂ ଏକଦା କାମୟନ୍ତୀଂ ଯାଂ ମାନିନୀଂ (ଅଭିଳାଷପ୍ରକଟନେ ସମର୍ଥତ୍ୱାତ୍ ପ୍ରେମେର୍ଷ୍ୟଯା ମାନବତୀଂ) ତାଂ ଧୀରସ୍ତନିତବଚନୈଃ (ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ ମୃଦୁଗମ୍ଭୀର ଜନିତଶବ୍ଦରୂପବଚନୈଃ) ବକ୍ତୁଂ ପ୍ରକ୍ରମେଥାଃ । ୫୨ ।

ଯାଚ୍ଞ୍ୟା ଶ୍ୱଶ୍ରୂ ଶ୍ୱଶୁର ସଜନକପ୍ରେଷ୍ଠବନ୍ଧୂନ୍ତବେଭ୍ୟଃ
ତ୍ୱତ୍ତୋ ମେନେ ଭୀଷଣମପି ଯା ଦଣ୍ଡକଂ ଶ୍ଲାଘ୍ୟମେବ ॥
ଅଙ୍କସ୍ଥାପି ସ୍ୱପିତି ଚରତଃ ପାନ୍ଥବୃନ୍ଦାନ ମେଷାଭୂ
ମନ୍ଦସ୍ମିତୈର୍ଦ୍ଧୂନିତ ଅବଲାବେଣିମୋକ୍ଷେ ସ୍ଫୁରନ୍ତାନ ॥୧୦୨

ସା ତଚ୍ଛେଦସ୍ମରଣରଚିତାବେଦନା କିଂନୁ ସହ୍ୟାତ୍
ତଚ୍ଛେଦଂ ତେ ପରମତ, ଇତ ପ୍ରତ୍ୟୟଃ କିଂନବାସ୍ତି ॥
ସ୍ୱାପସ୍ଥିତ୍ୟୈ ଶ୍ୱପନତନୟଂ ନାନ୍ୟଥା ପ୍ରେଷୟିଷ୍ୟଃ
କାନ୍ତୋଦନ୍ତଃ ସୁହୃଦୁପନତଃ ସଙ୍ଗମାତ୍ କିଂଚଦୂନଃ ॥ ୧୦୩

ଯାଚ୍ଞ୍ୟେତି । ଯା ଭୀଷଣମପି ଦଣ୍ଡକଂ ତପୋଽରଣ୍ୟଂ ଯାଚନେ ଦେବରଘନ୍ୟ ଶ୍ୱଶ୍ରୂଃ ପଶ୍ଚିମାତରଃ ଶ୍ୱଶୁରଃ ସଜନକ୍ୟୋ (ସ ଜନ୍ମାଜଃ ଉର୍ଦ୍ଧନ୍ୟତ୍ରେୟିସ୍ୱତ୍ୟୋବା ଏତତ୍ପାଣି ଯାନି ପ୍ରେଷ୍ଠାନିବନ୍ଧୂନ୍ତରାଣି ତେଭ୍ୟଃ ଶ୍ଲାଘ୍ୟମେବ ମେନେ । ଯାଚ ଅଙ୍କସ୍ଥାପି କସ୍ୟାପ୍ୟୋସ୍ତସ୍ତବର୍ତ୍ତିନ୍ୟପି ପାନ୍ଥବୃନ୍ଦାନ ମନ୍ଦସ୍ମିତୈଃ ଧୂନନ୍ତଃ ଅବଲାବେଣିମୋକ୍ଷେ ସ୍ଫୁରନ୍ତାନ ଚରତଃ ମେଘାନ୍ ଦ୍ରଷ୍ଟି । ୧୦୨ ।

ସେତି । ତଚ୍ଛେଦସ୍ମରଣେନ (ଭବତାସହ ବିଯୋଗୋନମସ୍ମୃତ୍ୟ ଉତ୍ପିଣ୍ଡୀକୃତେନ) ରଚିତାବେଦନା । ମୂର୍ଚ୍ଛିତପ୍ରାୟେତିଯାବତ୍ ସା ଅତଃପରଂ ତେ ତଚ୍ଛେଦଂ କିଂନୁ ସହ୍ୟାତ୍? । ଉତବା ପ୍ରତ୍ୟୟୋ ବିଶ୍ୱାସଃ ତେ ନ କିଂ ଅସ୍ତୀତଶେଷଃ? ନନୁ ଉଦୃଶବିଶ୍ୱାସି ତାଯାଂ କିଂପ୍ରମାଣମିତିଚେତ୍ ବ୍ୟତିରେକେଣ ହେତୁଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଶତି । ଅନ୍ୟଥା ବିଶ୍ୱାସାଭାବେ ସ୍ୱାପସ୍ଥିତ୍ୟୈ ପ୍ରାଣରକ୍ଷାୟୈ ଶ୍ୱପନ ତନୟଂ ହନୂମନ୍ତଂ ନ ପ୍ରେଷୟିଷ୍ୟଃ ଏତେନ କଥିତ ତେତ୍ୱଭାବ । ସୁହୃଦା ଶୋଭନହୃଦୟେନ ଉପନତଃ ପ୍ରାପିତଃ କାନ୍ତସ୍ୟ ଉଦନ୍ତଃବୃତ୍ତାନ୍ତଃ ସଙ୍ଗମାତ୍ପ୍ରିୟପ୍ରାପ୍ତେଃ କିଂଚଦୂନଂ ଊନଃ । ଅପ୍ରକଟନତଃ ପ୍ରିୟବୃତ୍ତାନ୍ତଶ୍ରବଣେ ପ୍ରିୟେ ଦୃଷ୍ଟୋ ଚ ଉକ୍ତ ଭବତୀତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟଂ ଏତେନାସ୍ୟାଃ କାନ୍ତାଶ୍ରବଣ-ନ୍ଦୋ ପି ଦରଶ୍ଚା, ତସ୍ୟାଂ ତତ୍ପ୍ରବଣେ ଉତ୍କଣ୍ଠାଧିକ୍ୟାତ୍ ବିଯୋଗାତିଶାୟି ଦୁଃଖଂ ସମ୍ଭାବିତଂ । ୧୦୪ ।

ଜଘ୍ନନ୍ୟସ୍ମିନ୍ ଭୁବନଜୟିନୋ ମେ ସମୀପଂ ମୁମୂର୍ଷୋ
ର୍ନାଭ୍ୟାସୋଽୟ ଽନ୍ତଃପରମକମପି ପ୍ରାଣଭୃତ୍ ସ୍ରଷ୍ଟୁମିଚ୍ଛୁଃ ।
ଦୂଚ୍ଛେନାସ୍ମାତ୍ ସୁନିପୁଣମତେ ଽବୋଧୟନ୍ତୋ ଽନେନ ଯନ୍ମାଂ
ପୂର୍ବାଶ୍ୱାସ୍ୟଂ ସ୍ଥଲଭବପଦାଂ ପ୍ରାଣିନା—ମେତଦେବ ॥ ୧୦୪

ଦୃଷ୍ଟାଦସ୍ମାନ୍ନିଖିଳବପୁଷଂ ଯେ ସମାକର୍ଣ୍ୟ ମନ୍ୟେ
ଶ୍ରୀମାନ୍ ଚକ୍ଷୁଃପଥଗ ଇଷ୍ଟ ମେ ଦୁଃଖସ୍ନାରୁଦ୍ଧଶ୍ରୀଃ ।
ପ୍ରେମା ଚୈବଂ ପ୍ରିୟତମ ! ଲସନ୍ ବ୍ୟାପିତୋତ୍ସାହନୁନ୍ନଃ
ସଂକଳ୍ପୈସ୍ତୈର୍ବିଶତ ବଧନାଦ୍ବୈରିଣାଂ ରୁଦ୍ଧମାର୍ଗଃ ॥ ୧୦୫

ଜଘ୍ନେତି ଚେତୁ କାମର୍ଥନତ୍ୱଂ ନାଗମଂ ଉପ୍ତ୍ରାହ । ଜଘ୍ନନ୍ତି । ଅସ୍ମିନ୍ ଜ ଜଘ୍ନନ୍ [ଅତ୍ର ଶକ୍ତେର୍ଗମ୍ୟମାନତ୍ୱାଚ୍ଛତାନ୍ତ ଶାନଚ୍) ନ ନାଶୟନ୍ ମୁମୂର୍ଷୋ- ର୍ମୁମୂର୍ଷତଃ ହଂସରସ୍ୟ ମର୍ତ୍ତ୍ୟୁକାମସ୍ୟ ମେ ସମୀପଂ ନ ଅଭ୍ୟାସଃ ନାଗମିଷ୍ୟଃ । ଅନ୍ତମପି ଅନ୍ତଃ ପରଂ ଉଦ୍ଦୋଽଧିକତମସ୍ୟ ପ୍ରାଣଂ ଉତ୍ସ୍ରଷ୍ଟୁଂ ଇଚ୍ଛୁଃ ପ୍ରାଣ ଉପଦେଶେ ଽଶକ୍ତ୍ୟୁତ୍ତି ଉଛାତାପ୍ରାପ୍ତଂ । ହେ ସୁନିପୁଣମତେ ହେତଭୂତ ଅସ୍ମାତ୍ ଅନେନ ଦୁଷେନ ନାଂ ଅବୋଧୟନ୍ତୋ ଚତୁ ସ୍ୱଚ୍ଛତ୍ରକ୍ଷାପନତ୍ୱାତ୍ ଅଶ୍ୱାସୟେ୍ୟା ଯତୁ । ଏତତ୍ତୁ ଅଶ୍ୱାସନଂ ମୂଲଭବପଦାଂ ପ୍ରାଣିନାଂ ପଦ୍ଧାଭୃଷ୍ୟଂ ପ୍ରଥମତୋ ବାଚାଂ । ୧୦୫ ।

ଦୃଷ୍ଟାବତି । ଅସ୍ମାତ୍ ଦୃଷ୍ଟାଦ୍ ଯେ ନକ୍ଷିଲବପୟୁଂ ଯାବଦଦନ୍ତଂ ସମାକର୍ଣ୍ୟ ଦୁଃଖାସ୍ପୁରଭଙ୍ଗଶ୍ରୀଃ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଭବାନ୍ ମେ ଚକ୍ଷୁଃପଥଗ ଇଷ୍ଟ ମନ୍ୟେ ଜାନାମି । ହେ ପ୍ରିୟତମ; ଏବ ଉତ୍ସାଦନୂନ୍ନଃ ଲସନ୍ ପ୍ରେମା ଚ ବୈରିଣଃ ବଧନାରୁଢ଼ମାର୍ଗଃ ପ୍ରତବବପ୍ରହରୀ ହନ୍ତୈଃ ସଙ୍କଳ୍ପୈଃ ଚତ୍ୱନ୍ଦ୍ୱତ୍ୱମନୋରଥୈଃ ସହ ବ୍ୟବଶତ । ୧୦୬ ।

ଶ୍ରାନ୍ତ୍ୟା ଦୋଷା ଽଶ୍ରୁରପି ଭବତା ନକ୍ତଚନ୍ଦ୍ରାମଙ୍କନଃ
ଚେତୋବେଦ୍ୟାଂ ହନୂକ୍ତପଚନା ଶ୍ରବଣେନାହୃତୋ ଯଃ ।
ବସ୍ତ୍ରୟାନ୍ତେୟ ଉଦମବଧ୍ୟ ଯଂ ଶ୍ୱକ୍ତୁଦ୍ୱୋଃ ଖେଦବହ୍ନେଃ
ହା ମୁହୃଣ୍ଠାବରଚଉପଦଂ ମନ୍ୟୁଖେଦେନ ମାଦ ॥ ୧୦୬ ॥

ତସ୍ୟୈବଂ ତ୍ୱଂ ଫଲମିବ ମୟା ଭୁଜ୍ୟତେ ଜୀବବନ୍ଧୋ !
ଅବର୍ଥ୍ନନ୍ତୀଂ ସହଗଚ୍ଛତ୍ରେ ଦଣ୍ଡକପ୍ରସ୍ଥିତୌ ମାଂ
ଯଚ୍ଚାବାଦୀ ଇବ ପରଦୃଷ୍ଟ୍ୱାନ୍ ମାଦେଶପୂର୍ବେ
ହନ୍ତୈକସ୍ମିନ୍ କ୍ୱଚିଦପି ନ ତେ ଚଣ୍ଡି ! ସାନ୍ଧ୍ୟମସ୍ତି ॥ ୧୦୭

ଶ୍ରାନ୍ତ୍ୟେତି „ଭବତା ଦ୍ୟୁନକ୍ତଂ ବସସ୍ୱେ ମାମଗଚ୍ଛତୋଽଶେଷା ଅଶ୍ରୁରପି ନଗାଦ୍ଧ" ହନୂକ୍ତପ ଚନା ଶ୍ରବଣେନ ଚେତୋବେଦ୍ୟାଂ ହୃଦ୍ୟୁଷନ୍ତିଲେ ଯଃ ଖେଦବହ୍ନିଃ ଅନୁଭୂତଃ ବାଚଧେ ନହିଚ ଉଦର୍ଥଃ । ବ୍ୟନ୍ତ ବସ୍ତ୍ରଭିତ୍ତଚପିଃ ଆନ୍ତେୟଃ ସ୍ୱଦିତଃ ଯଂ ଉଦମବଧ୍ୟ ଅକୁହୋଃ ହୃତ୍ବାନ୍ ସଃ ଏବ ବହ୍ନିଃ ମନ୍ୟୁଖେନ ତ୍ୱାଂ ଉତ୍କଣ୍ଠାବରଚିତପଦଂ ଉଦଂ ଅହ ॥ ୧୦୬ ॥

ତସ୍ୟେତି । ହେଜୀବବନ୍ଧୋ ତସ୍ୟ ବର୍ଷ୍ୟମାଣ ବୃତ୍ତଚନାତ୍ମାନନସ୍ୟ ଏବଂ ତ୍ୱଂଫଳଂ ମୟା ଭୁଜ୍ୟତେ । ଦଣ୍ଡକଂପ୍ରତି ପ୍ରସ୍ଥିତୌ ଅଗମନସମୟେ ସହଗଚ୍ଛେତେଭ୍ୟଦେ ଭବତା ସହ ଅପାରୁଂ ନିର୍ବଧ୍ନନ୍ତୀଂ ହବନ୍ଧଂଭୂତାଣୀ' ମା' , "ହେଚଣ୍ଡି ଅଶ୍ମପ୍ରଭୃତୌ ନନମଡଭକ୍ଷଣ ବଶୟେ ତେ ସାଦୃଶ୍ୟଂ କ୍ୱଚିଦପି ନ ଅସ୍ତି" ଇତି ପରବସ୍ଥନିବ ଯଚ୍ଛାବାଦୀଃ । ୧୦୮ ॥

ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରନ୍ଥଂ ଦନୁଜଜରଠୀରାଞ୍ଚଳସ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନଦୃଷ୍ଟ
କଂଚିଲ୍ଲାବ୍ଧାଧିଗତସମୟା ତ୍ୱାଂ ନଖାଗ୍ରୈ ର୍ବିଲିଖ୍ୟ ॥
ପଶ୍ୟନ୍ତ୍ୟସ୍ରୈ ର୍ମୁହୁରୁପଚିତୈ ର୍ମୂର୍ତ୍ତିଂ ଗ୍ଲପୟନ୍ତୀ ତେ
କ୍ରୂର ସ୍ତସ୍ମିନ୍ନପି ନ ସହତେ ସଙ୍ଗମଂ ନୌ କୃତାନ୍ତଃ ॥ ୧୦୮

ନିର୍ନିଦ୍ରାୟାମପି ମୟି ସଦା ଜୀବବନ୍ଧୋ ! ଚିରଦୁଃଖୈ
ରଶ୍ରାନ୍ତେନ ପ୍ରଣୟସଖିବଦ୍ବାଧିତଂ ତ୍ୱାଂ ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ॥
ସମ୍ବୋଧ୍ୟୈବଂ ଚଲଦଳବପୁଷି ପ୍ରେଷିତାଂ ଖେଚରୀଣାଂ
ମୁକ୍ତାସୂତ୍ରୈଃ ତତ୍କୁଚକଳଶୟୋଶ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣଲେଖାଃ ପତନ୍ତୁ ॥ ୧୦୯ ॥

ମଧ୍ୟେଇତ୍ୟାଦି । ଦନୁଜଜରଠୀରାଞ୍ଚଳସ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ମଦ୍ରକ୍ଷଣେ ନିଯୁକ୍ତାୟା ବୃଦ୍ଧ ରାକ୍ଷସୀ ସମ୍ବନ୍ଧିନଃ ମଧ୍ୟେ ଗ୍ରନ୍ଥଂ ଅର୍ଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥେ ସ୍ୱପ୍ନଦୃଷ୍ଟ ସତାଂ କଂଚିଲ୍ଲାବ୍ଧାଧିଗତସମୟା ତର୍ଦ୍ଦିନାଂ ନଖାଗ୍ରୈରିତ୍ୟର୍ଥଃ ନଖାଗ୍ରୈଃ ତ୍ୱାଂ ବିଲିଖ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରାଞ୍ଚଳେ ତବ ପ୍ରତିକୃତିଂ ଲିଖିତ୍ୱା ପଶ୍ୟ-
ନ୍ତୀ ସତୀ ମୁହୁଃ ଉପଚିତୈଃ ପ୍ରବୃଦ୍ଧୈଃ ଅସ୍ରୈଃ ନେତ୍ରଜୈଃ ତେ ମୂର୍ତ୍ତିଃ ଗ୍ଲପୟନ୍ତି ପ୍ରକ୍ଷାଳ୍ୟତେ । କ୍ରୂରଃ କୃତାନ୍ତଃ ତସ୍ମିନ୍ନପି ବସ୍ତ୍ରାଲେଖ୍ୟ ଦର୍ଶନେ ଯୁବୟୋଃ ସଙ୍ଗମଂ ନ ସହତେ । ୧୦୮ ।

ନର୍ନିଦ୍ରାୟାମିତ୍ୟାଦି । ହେ ଜୀବବନ୍ଧୋ ଚିରଦୁଃଖୈଃ (ବିରହଜନିତୈଃ ଦୁଃଖାନୁ-
ବନ୍ଧିଭିଃ ଶୋକୈଃ) ନିର୍ନିଦ୍ରାୟାମପି ଅଶ୍ରାନ୍ତେନ ଖେଦାତିଶୟକ୍ଲାନ୍ତେନ ପ୍ରଣୟ-
ସଖିବତ୍ ପ୍ରିୟସହଚରେଣେବ ବୋଧିତଂ ପ୍ରାପିତଂ ତ୍ୱାଂ ନିରୀକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ (ହେ ଜୀବବନ୍ଧୋ ଇତ୍ୟୁ-
କ୍ତ ପ୍ରକାରେଣ) ସମ୍ବୋଧ୍ୟ ଚଳଦବପୁଷି ମୟି ପ୍ରେଷିତାଂ ଦେୟତାଂ ଖେଚରୀଣାଂ ଦେବାନାଂ ମୁକ୍ତାସୂତ୍ରୈଃ ଅଶ୍ରୁଲେଖାଃ ତତ୍କୁଚକଳଶୟୋଃ ପତନ୍ତୁ । ୧୧୦ ।